que fa a Balaguer, els primers militants que aconseguirà seran el pagès Josep Novau i el planxista Joan Rodés Cerqueira.

En aquests primers moments, les activitats del Comitè Local de Lleida se centren en trobades on s'informa dels esdeveniments rellevants ocorreguts a la ciutat i es comenten i s'intercanvien impressions sobre la marxa del partit gràcies al seguiment de les emissions de la Pirenaica. Tot això vehiculat mitjançant reunions, gairebé setmanals, les primeres de les quals es fan al domicili de Gabino Lozano, en un pis dels blocs del Pla de l'Aigua, al barri antic.[13]

En aquests primers moments, la finalitat de les reunions és intrínseca a elles mateixes. Diguem que hi ha una íntima imbricació entre el mitjà i la finalitat, cosa que fa que la reunió i els seus resultats siguin pràcticament la mateixa cosa. En definitiva, només el fet d'haver-la pogut realitzar, ja podia valorar-se com un èxit.

De ben segur que aquestes circumstàncies i condicions contribuïen a alimentar, de manera decisiva, la mística de la clandestinitat, no necessàriament relacionada amb els conceptes de funcionalitat i eficàcia.

Tanmateix, després de l'ensulsiada soferta en les primeres dècades del franquisme, l'objectiu prioritari és reorganitzar-se. I cal que aquest Comitè Local es doti, lògicament, d'una base com més àmplia millor. En definitiva, calia "anar a buscar gent". On? Els sembla que tantejant en els respectius llocs de treball, els centres culturals i el món de la pagesia, fonamentalment, aconseguiran alguns fruits.[14]

---

[13]Entrevista a F. Alarcón, el 25-7-92

[14]MARGÓ, V.: Op. cit.

Evidentment, la tàctica dels comunistes de Lleida no era original i, ni de bon tros, autòctona. L'orientació del PCE i el PSUC als anys seixanta venia definida per la política de la reconciliació nacional, dibuixada, en bona part, per la necessitat de dur a terme una revolució democràtica (entesa com la fase final del procés de revolució burgesa), pas previ per produir-se la revolució socialista.[15]

Això implicava la superació dels vells i ortodoxos antagonismes entre les classes socials i així, amb la constitució d'aquest ampli front antifranquista, aconseguir l'enfonsament del règim.

Calia, doncs, que el partit s'esforcés per atreure-hi obrers, pagesos, intel.lectuals, etc. Així per exemple, en els estatuts aprovats en el II Congrés del PSUC, el 1965, es manifestava:[16]

> "Els Comitès i militants del Partit han de prestar particular atenció a les organitzacions de masses, sindicats, germandats, cooperatives, associacions professionals, culturals, artístiques, esportives, recreatives, etc. combatent tota tendència sectària que condueixi al Partit a aïllar-se de les masses.
>
> Els comunistes han de treballar en tals organitzacions, encara que llurs organismes directius estiguin en mans d'elements franquistes i reaccionaris, utilitzant totes les formes i mitjans

---

[15]Així s'indica al *Programa del Partido Comunista de España (VI Congreso del PCE)*. Gener 1960

[16]Capítol II, Estatuts aprovats en el II Congrés del PSUC, 1965. Aquestes tesis també es troben recollides a CARRILLO, S.: *Después de Franco, ¿qué? La democracia política y social que preconizamos los comunistas*. París, 1965. I GALLEGO, I.: *El partido de masas que necesitamos*. Informe presentat al Comitè Central del PCE, 1970

legals per a lligar-se a les masses, defensar llurs drets i desenrotllar una tasca d'explicació i d'educació política dirigida a conduir els afiliats d'aqueixes organitzacions a l'acció en defensa de llurs reivindicacions i a la lluita pels objectius que es fixen en la política del Partit."

Tot plegat, i malgrat la relativa eficàcia de la política de reconciliació nacional, representà un pas decisiu per a l'obertura del partit.

En aquest sentit, sense extralimitar-nos en els paràmetres de resistència, foren especialment exitosos els contactes establerts pels obrers de la construcció Gabino Lozano, Francisco Alarcón i Francisco López.

Uns primers passos que sembla que segueixen sempre una espècie de ritual. En primer lloc, el militant repartia, amb precaució i després d'haver observat el comportament dels companys, alguns exemplars de premsa clandestina, fonamentalment *Mundo Obrero* i *Treball*. Si el receptor ho acollia de bon grat, es passava a un contacte més compromès, consistent en una cita al carrer Major en què ja es passava a formular propostes més formals.

En aquest sentit, els passeigs dominicals en el carrer més cèntric de la ciutat eren una cobertura idònia per a aquests primers contactes. Si això arribava a quallar es passava a la integració en l'organització amb l'assistència a les reunions en els domicilis particulars.[17]

---

[17]Entrevista a F. Alarcón, el 25-7-92. D'altra banda, l'escenari del carrer Major com a metàfora de transició ha estat treballat per FEIXA, C.: "Fer la nòria". Una història oral del carrer Major a la Lleida de postguerra. Dossier: La Lleida de postguerra. *Ilerda*, núm. 49, 1991, p. 169-178.

D'altra banda, també Ventura Margó, en el seu lloc de treball, aconsegueix "atreure" un petit grup de treballadors que s'integraran força aviat al partit, entre els quals destaca l'obrer Jesús Canales Rivero (amb el sobrenom de "Poveda"), posteriorment un dels màxims impulsors del moviment obrer a la ciutat.

Així doncs, paradoxalment, els primers moviments que conduïen a la clandestinitat tenien lloc en una àrea pública definida pels centres de treball i enmig d'un espai també públic.

A diferència dels anys quaranta, la realitat de la fàbrica o de les bastides és un centre d'atenció que catalitzarà les energies mobilitzadores de la classe obrera. El lloc de treball, en definitiva, es convertirà en el principal camp d'"apostolat" i, per extensió, en un lloc de transformació ideològica i política.

Tanmateix, a mesura que les respostes conductuals s'anaven concretant en aquesta direcció, això es reduïa a cercles més privats i tancats, com era el cas dels habitatges respectius. No creiem que això obeís a una estratègia preconcebuda, sinó que més aviat responia a uns complexos mecanismes, possiblement inconscients, on s'imposava, per damunt de tot, la precaució i, en definitiva, la seguretat.

La clandestinitat, per tant, és encara durant aquests anys un procés que va "de fora a dins", sense feed-back, segurament perquè aleshores encara no podia ser d'una altra manera. La lluita antifranquista, oberta i decidida, encara quedava lluny.

El fet que fos el sector de la construcció un dels gèrmens importants del partit ens permet introduir un altre dels grupuscles que actuaren fins aleshores de manera aïllada i desconnectada des d'un punt de vista orgànic i que tingué a Antonio Chacón Giménez com un

dels membres més significats i conscienciats, el perfil biogràfic del qual creiem que també mereix la nostra atenció.[18]

Nascut el 1932 a Pruna (Sevilla), es queda orfe des de molt petit. Als 8 anys ja ha de començar a treballar com a jornaler agrícola. La duresa en les condicions de vida i de treball fan que, en força ocasions, hagi de patir la violència física exercida pels propietaris del "cortijo".

Molt aviat, durant la nit, mentre aprèn a llegir i escriure de la mà d'uns comunistes, comença a sentir la Pirenaica. És així com, escoltant-ne les consignes que emet, s'organitza en una primera cèl.lula comunista, sense connexió, però, amb l'organització del PCE. Sens dubte que els trets personals que dibuixen la trajectòria vital de Chacón, igual com en els altres casos, esdevenen paradigmàtics de la seva militància. Tal com expressa ell mateix:

> "Yo siempre he tenido esa rebeldía porque allí en Andalucía había unos atropellos muy grandes con nosotros."

Després de la seva etapa com a jornaler, comença a treballar a l'empresa Agroman, obrint un túnel per desviar el riu Guadalquivir. Posteriorment, és traslladat a Tous (València) per construir la presa. Allí participa en una vaga en solidaritat amb els miners d'Astúries (1958).[19] Com a conseqüència d'aquests fets,

---

[18]Les notes biogràfiques foren recollides en les entrevistes a Antonio Chacón Giménez el 30-9-92 i el 6-10-92. Lloc: domicili particular, Lleida.

[19]Val a dir que aquestes vagues dels miners asturians constituïren el bressol de les futures Comissions Obreres. Vegeu especialment GARCÍA PIÑEIRO, R. i ERICE SEBARES, F.: "La

rep fortes amenaces de la Guàrdia Civil i els empresaris, ja que el consideren un dels dirigents de la vaga, per la qual cosa es veu obligat a marxar. Fruit d'aquest "desterrament" ("nos llevaron al cuartel y nos pusieron en un autocar") arriba a Lleida on comença a treballar a l'empresa Copysa.

És aleshores quan, ja el 1961, coneix un veterà militant de Balaguer, actualment ja mort, que vivia al barri de la Mariola. La relació era tan hermètica que Chacón mai no arribà a saber l'autèntic nom d'aquest militant, fortament represaliat durant els primers anys del franquisme. Antonio Chacón adopta el sobrenom de "Rubén", en record del fill que havia tingut Dolores Ibárruri. Aquest veterà aconsegueix aglutinar un petit grup format per ell mateix com a responsable, Antonio Chacón, Antonio Giménez Guillén i Domingo Rey Vidal, els quals treballaven en la mateixa empresa que Chacón. A aquest grupuscle també s'afegí Cristóbal Gordo Barrera, administratiu de professió.

Els seus primers passos vénen marcats per les trobades en llocs isolats (la Seu Vella, els marges del riu, l'horta...) on comenten les notícies emeses des de la Pirenaica.

En una d'aquestes reunions, un diumenge a l'ombra d'uns arbres de la partida de la Mariola, constitueixen "formalment" la cèl.lula comunista anomenada "El único camino".

Com resulta obvi, en aquests primers moments, les seves actituds de rebuig al franquisme tenen, sobretot, un caràcter privat i endogàmic. Esporàdicament, però, realitzen alguna acció amb una certa projecció externa a la cèl.lula. Així per exemple, en ser afusellat el

---

reconstrucción de la nueva vanguardia obrera y las Comisiones de Asturias (1958-1977)." Dins RUIZ, D.: Op. cit. p. 141-190

dirigent comunista Julián Grimau, el 20 d'abril de 1963 a Burgos, distribueixen octavetes, confeccionades manualment, per alguns carrers de la ciutat.

La cèl.lula funciona de manera aïllada, fins que Antonio Chacón coneix en el lloc de treball Gabino Lozano. Després d'aquells primers tanteigs aproximatius ja esmentats, Lozano li planteja la possibilitat que el grup s'integri a l'organització lleidatana del PSUC, per la qual cosa calia que es posessin en contacte amb Margó. Tanmateix, per obvis motius de seguretat, calia prendre precaucions al respecte. A. Chacón relata com es produïren aquests primers moviments:

> "Cogimos contacto a través de un compañero que nos dio el *Mundo Obrero* (*es refereix a G. Lozano*). Y cuando nosotros vimos el *Mundo Obrero*, nosotros dijimos que ya este compañero será de confianza. (...) Ese ya nos propuso una entrevista con Ventura Margó y poder así entrar en el partido. Pero nosotros, de entrada, no nos fiábamos de nadie. Entonces Margó dijo:
>
> -Mira, vamos a hacer una cosa. Escuchad la Pirenaica y a través de la Pirenaica ya podréis confiar en mi.
>
> Entonces nosotros escuchábamos la Pirenaica buscando un mensaje, hasta que un día oímos:
>
> -Atención, célula "El único camino" de Lérida. El compañero que os visitó tal día es de completa confianza.
>
> Entonces nosotros ya sabíamos... y ya ingresamos en el partido. Era el año 1964."[20]

---

[20]Val a dir que en l'actualitat Antonio Chacón segueix essent militant del PSUC.

Com ja hem apuntat, l'emissora clandestina acomplirà, doncs, un important paper vehiculador durant aquests primers moments. Val a dir que Ventura Margó en serà el corresponsal a la ciutat.

En aquest sentit, un aspecte que ens sembla interessant de subratllar és la manera com es feien arribar els missatges a l'emissora. Hi havia, bàsicament, dos conductes. D'una banda, es posava un nom francès imaginari al sobre amb l'adreça d'una porteria a París regentada per emigrants espanyols afiliats al partit. Un cop hi arribava, s'enviava directament a l'emissora.

Per tal d'assegurar-se que les cartes arribarien a la destinació correcta, eren tirades al tren correu de les tres de la tarda que anava a Barcelona, ja que en aquella hora ja no les mirava ningú, respecte a la qual cosa tenien clares sospites que passava a altres hores. Les cartes que eren urgents les enviaven per avió, feina realitzada bàsicament per l'esposa de Margó, Indalècia Gelonch ("Olga").[21]

Una altra persona important en l'establiment de contactes amb la Pirenaica fou Felip Castell. En aquest cas, segons el seu testimoni, els informes de les reunions i els diferents missatges eren enviats a la redacció del diari comunista francès *Humanité*, el qual s'encarregava de fer-los arribar a l'emissora. Per motius de seguretat, les cartes no les tirà mai a Balaguer, sinó que en moltes ocasions viatjà expressament a Barcelona per tal d'assegurar-se'n la tramesa.

És així com, d'una manera lenta però constant, el PSUC, articulat a l'entorn de Ventura Margó, va eixamplant les seves files, tot agrupant uns petits nuclis que, des de

---

[21]Entrevista a Indalècia Gelonch Codony el 18-12-1992. Lloc: domicili particular, Lleida.

feia uns anys, s'havien constituït sense cap lligam orgànic actuant amb absoluta independència i desconeixença respectives.

D'acord amb les dades biogràfiques que hem comentat, és evident que el perfil d'aquests primers militants s'ajusta al d'unes persones joves la majoria dels quals tenen una edat que oscil.la entre els 25 i els 35 anys. Es tracta, doncs, d'una generació que no ha participat directament en la Guerra Civil, si més no des del punt de vista bèl.lic. No obstant això, sí que, a causa de les dures condicions de vida imposades en la immediata postguerra, és evident que n'havien patit els efectes. Alhora, de manera tangencial, també havien viscut les represàlies que es derivaren amb la implantació del règim franquista. Així per exemple, alguns d'ells havien tingut, durant la II República, parents que havien militat en formacions d'esquerra que, durant la Guerra Civil, havien estat afusellats.

En definitiva, creiem que són circumstàncies aquestes que, de ben segur, havien marcat indefectiblement el seu compromís polític amb el comunisme, per la qual cosa no resulta inversemblant que una part d'ells haguessin encetat una militància política en els seus llocs d'origen. És el cas, ja esmentat, de F. Alarcón i A. Chacón. I també de Gabino Lozano, empresonat durant 5 anys, abans de la seva arribada a Lleida, per la seva militància política.[22]

Creiem que cal incidir en aquestes diverses consideracions ja que això ens indica que, tot i tractar-se d'una generació jove que no té, ni de bon tros, els mateixos condicionants que els resistents dels anys 40, no sorgeix "espontàniament" en aquesta dècada dels anys seixanta, sinó que té uns arrels i uns orígens

---

[22]Així es recull a MARGÓ, V.: Op. cit.

amb uns lligams establerts que, sens dubte, en alguns casos han resultat determinants. I, en definitiva, ens referma, un cop més, en l'existència de continuïtats històriques malgrat la ruptura provocada des de 1939.

En un altre ordre de coses tampoc no es pot passar per alt la consideració respecte a l'origen geogràfic divers d'aquests primers militants, alguns dels quals són immigrants.

En aquest sentit, a més de la ja esmentada militància endegada anteriorment, no pot menystenir-se la incidència de les dures condicions laborals d'una banda, més la ruptura i/o el desarrelament que, a tall individual, comporta en moltes ocasions el fenomen migratori.[23] Creiem que són elements que s'han de tenir en compte a l'hora de valorar les seves actituds.

A la vegada també, creiem que és molt important assenyalar la presència, tot i que mínima, de veterans enmig d'aquesta nova generació. Uns veterans que, tal com ja hem vist, en molts casos actuaren de pont, tot i que això no significa que tinguessin una presència activa.

Cal dir que més aviat se'n mantingueren al marge, ja que molts encara estaven atemorits; però, sens dubte, el seu paper d'enllaç entre els joves i el partit fou fonamental en els primers moments, cosa que va fer

---

[23]Entre molts dels estudis dedicats a analitzar l'experiència de l'emigració, destaquem el de PUIG i VALLS, A.: *De Pedro Martínez a Sabadell: l'emigració una realitat no exclusivament econòmica, 1920-1975*. Tesi doctoral, UAB, 1991. Un resum d'aquesta investigació es troba recollit a "De Granada a Sabadell: La emigración una experiencia vivida." *Actas de las III Jornadas "Historia y Fuentes Orales". Memoria y Sociedad en la España Contemporánea*. Ed. Fundación Cultural Santa Teresa. Ávila, 1992, p. 275-284.

possible superar l'*impasse* provocat per la dècada anterior. Els comunistes Botines, Pérez, o el responsable de la cèl.lula "El único camino" esdevenen un exemple força il.lustratiu al respecte. Però, sobretot, refermen l'existència d'uns fils conductors entre els diferents períodes de l'antifranquisme, malgrat la seva asistematització. I, un cop més, el cas de Lleida no n'és una excepció.

Juntament amb aquestes incorporacions ja esmentades, de gent jove bàsicament, se'n produïren altres de força significatives. És el cas del dirigent de les Joventuts Socialistes Unificades el 1942, a conseqüència de la qual cosa fou fortament represaliat, circumstància que ja ha estat detallada en parlar del primer franquisme. A partir d'ara serà "Carlos", en clara referència al pensador i teòric principal del moviment comunista. També s'hi incorporarà el ja esmentat militant dels anys 40, Santiago Broto Villegas.

Seguint la tendència general, val a dir que no ocuparen una posició capdavantera, sinó que, fonamentalment, es limitaren a exercir una militància bàsicament testimonial. De ben segur que les experiències viscudes en la immediata postguerra en devien ser determinants. Malgrat això, i a jutjar pels comentaris dels diferents informants, la presència d'aquests veterans sempre estigué marcada d'una certa aurèola envoltada d'admiració.

D'altra banda, desconeixem si hi hagué més veterans que es reincorporaren a la lluita. Tot apunta que no va ser la tendència generalitzada. Ventura Margó valora així aquesta circumstància:[24]

> "Cal dir que, si per una banda era negatiu no poder comptar amb gaire gent experta, per l'altra banda va

[24]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 42

ser positiu durant el temps d'organització i captació. La policia no tenia coneixença de les persones ja que no constaven als seus fitxers. Tesi que es va confirmar amb les primeres detencions d'aquella nova època, quan els de la Político-Social volien associar el nou moviment amb gent que a la guerra havia tingut una actuació destacada."

Un cas atípic que mereix ser ressaltat és el de Vicenç Ximénez Carulla. Recordem que havia estat un destacat militant del POUM i durant la dècada dels anys 40 un dels màxims protagonistes de la seva reorganització. Com ja hem comentat, a conseqüència d'esdeveniments familiars combinats amb la davallada de la lluita clandestina, s'havia traslladat durant els anys 50 a un mas de la seva propietat als afores del poble de Bellvís. Durant aquests anys, s'havia mantingut aïllat, sense contactes de cap tipus, si bé no havia renunciat als seus ideals polítics.

El 1963 decideix venir a Lleida i encetar una nova vida, fet que es traduirà en l'àmbit laboral ja que comença a treballar a la fàbrica de pintures "Alasko", i també, significativament, en la seva militància política.

Poc temps després, rep la visita de "Sitges" que l'invita a incorporar-se al PSUC donada la seva reconeguda vàlua. Val a dir que "Sitges" ha sabut de l'existència de Ximénez gràcies al fet que a París una persona de Bellvís li ha donat el seu nom, circumstància que torna a posar de manifest el destacat paper rellevant que van desenvolupar els exilats amb el partit. Ximénez accepta i s'hi integra. Adoptarà el sobrenom de "Salvador", simplement "per desvirtuar".[25] A

---

[25]XIMÉNEZ, V.: *Memorias*... Op. cit. I entrevista el 3-2-1994. Igual com en altres casos, el nom de guerra ha arribat a

partir d'aleshores actuarà, sobretot, en el moviment pagès.

Ximénez, juntament amb el ja esmentat Pere Rosselló, i el militant Cel.lestí Regué, pagès, seran els motors de les Comissions Pageses, tot i que la seva incidència fou, certament, molt menor en comparació amb altres sectors, com és el cas de les futures Comissions Obreres. I així, davant la impossibilitat de disposar d'un espai propi d'actuació, les Comissions Pageses d'aquests primers anys se centraran, bàsicament, a donar suport a determinades problemàtiques pageses, especialment la qüestió dels parcers contra la Unió Laical de Beneficiats.

D'altra banda, l'exemple personal de Ximénez demana una certa reflexió al respecte. D'entrada, el fet que un actiu i destacat militant del POUM dels anys 40 passi a ser un actiu militant del PSUC als anys seixanta no és usual. Amb tot, però, no està mancat d'una certa lògica, si més no en els paràmetres de la ciutat de Lleida.

És a dir, ara l'única alternativa de signe polític de què disposa una persona d'esquerres per reiniciar l'activitat clandestina és a través del PSUC. Aleshores, és l'única plataforma política existent ja que, tal com hem comentat, l'altra opció que es manté, el FNC, està força mancada d'una estructura orgànica, bastant reduïda a unes relacions personals i força imbricada en entitats cívico-culturals a través d'elements com Enric Farreny, Pere Terrado o el mateix Joan Culleré. Tanmateix, pot dir-se que la seva activitat clandestina des d'un punt de vista polític gairebé és inexistent.

L'actitud "momentània" de Ximénez d'incorporar-se al PSUC ens ve refermada pel fet que, després, a principis

---

sobrepassar l'autèntic. Avui en dia encara hi ha molta gent militant d'aleshores que l'identifica com a "Salvador".

dels anys 70, quan apareguin a Lleida altres plataformes polítiques com el Bloc Popular de les Terres de Lleida, que posteriorment serà el Reagrupament Socialista i Democràtic del seu vell amic Josep Pallach, no dubtarà d'integrar-s'hi. Per tant, es tracta, com hem dit, d'un exemple inhabitual, però també lògic. I és, sobretot, conjuntural.

Així doncs, a mitjans dels anys 60, el PSUC ha aconseguit aglutinar unes 15-20 persones sobre la base, fonamentalment, de l'agrupament dels grupuscles existents fins aleshores.

En aquest procés han tingut un paper rellevant les tres vies anteriorment esmentades: la influència i la forta atracció exercida per la Pirenaica, els contactes establerts amb exilats i els viatges a l'estranger, els quals constitueixen un pont informatiu de primera magnitud entre l'organització i els aspirants a ingressar-hi. Sense oblidar el paper d'alguns veterans del partit.

Però el que és més important és que el PSUC s'ha dotat d'una estructura orgànica, tot i que mínima, i, alhora, disposa d'uns objectius molt clars per afrontar la lluita clandestina.

Uns objectius centrats a "espigolar" en diferents paisatges humans i socials. I és així com el PSUC entrarà en la segona meitat dels anys 60 amb la capacitat suficient per ser la força opositora amb més solidesa i amb una base social àmplia i, sobretot, heterogènia.

D'acord amb els objectius fixats, el PSUC emprendrà els seus fronts d'acció durant la segona meitat dels anys 60 amb unes àrees d'actuació molt definides. I així, l'obrerisme, la pagesia i el món cultural seran els

elements axials que definiran la seva política d'actuació.

Així doncs, mentre els obrers de la construcció aconseguien atreure, a través dels respectius centres de treball, alguns companys que engrandiren les files del partit i que serien l'embrió de les futures Comissions Obreres, Margó comença a introduir-se en entitats cívico-culturals i religioses de la ciutat, les quals, ja des de feia uns anys, havien esdevingut, a manca d'opcions polítiques, plataformes alternatives que transcorrien al marge o independentment de l'oficialitat imposada.

I així assisteix a actes organitzats per les Congregacions Marianes del pare Gabernet, el Cercle de Belles Arts i el Club Esportiu Huracans, fonamentalment.[26] Allí coneix i comença a connectar amb persones que, aleshores, si bé no militen directament en cap partit polític tenen ja una clara actitud compromesa amb l'antifranquisme. És el cas, per exemple, del director de l'Alliance Française, Jaume Magre, i de l'arquitecte Ramon Maria Puig, amb el qual, recordem, Margó fou un dels impulsors claus de la secció del cine-club del C.E. Huracans en la segona meitat dels anys seixanta.

A la vegada, ja s'ha comentat la importància d'aquest dirigent comunista en l'embranzida de l'entitat, juntament amb altres persones de tarannà democràtic i nacionalista.

En definitiva, són anys que determinades activitats culturals es converteixen en una mena d'esquer que permet establir contactes. I el PSUC tenia molt clar que una de les estratègies prioritàries consistia a intentar aprofitar les vies legals i públiques.

---

[26]MARGÓ, V.: Op. cit.

És també així com Margó comença a freqüentar l'HOAC -*Hermandad Obrera de Acción Católica*- des d'on es posarà els fonaments de les Comissions Obreres a la ciutat, com veurem tot seguit.

3.2 La mobilització sindical: una clandestinitat semi-legalitzada

En aquesta dècada dels anys seixanta s'han produït profunds canvis en els diversos escenaris que configuren la societat en general. I en aquest procés de transformació, els aspectes sòcio-laborals no en restaran al marge, sinó tot el contrari.

Un punt de partida que contribuí a definir un nou estat de coses fou el 1958 amb la creació de la Llei de Convenis Col.lectius que, decididament, canvià el rumb del sindicalisme d'oposició.[27]

Quin era el marc d'aquesta Llei?

a) D'una banda, la promulgació de la Llei formava part d'un grup de mesures preses, a causa de la pressió internacional, que anaven orientades a disminuir l'estatalisme econòmic.

---

[27]Tots els autors convenen a assenyalar que 1958, amb l'esmentada Llei, fou el punt de partida d'un nou estat de coses. A tall d'exemple, vegeu RUIZ, D.: Op. cit.; BALFOUR, S.: Op. cit.; FUSI, J.P.: "La reaparición de la conflictividad en la España de los sesenta". Dins FONTANA, J. (ed.): Op. cit. p. 160-170; i LUDEVID, M: *Cuarenta años de Sindicato Vertical*. Laia. Barcelona, 1976; del mateix autor *El movimiento obrero en Cataluña bajo el franquismo*. Barcelona, 1977

b) D'una altra banda, les reglamentacions existents ja no complien el seu paper d'intentar contenir els increments salarials, ja que havien quedat obsoletes.

c) I sobretot que, enmig de la nova política econòmica que volia introduir el règim franquista de la mà dels Plans d'Estabilització, calia establir convenis que estimulessin l'augment de la productivitat i una major rendibilitat a canvi d'increments salarials.[28]

Aquesta Llei, per tant, establia un tímid reconeixement oficial de la negociació per part dels obrers respecte a les seves reivindicacions laborals, alhora que atorgava a l'Organització Sindical una funció fonamental: la representativitat conjunta dels obrers i els patrons davant els convenis.

Així doncs, el sistema de relacions laborals es modificà notablement amb aquesta Llei de 1958, ja que s'amplià la representativitat dels nivells més baixos de l'O.S. en les eleccions i es donà pas a una relativa semi-tolerància de grups i moviments sindicals.

I és en aquest context que en algunes empreses de diversos punts de l'Estat espanyol començaran a formar-se comissions de treballadors per negociar amb la patronal millors condicions.[29]

---

[28]Respecte al creixement econòmic dels anys 60, vegeu, entre altres, GARCÍA DELGADO, J.L.: "La industrialización y el desarrollo económico de España durante el franquismo", i CARRERAS, A.: "La industria: atraso y modernización", dins NADAL, J., CARRERAS, A., SUDRIÀ, C. (comp.): *La economía española en el siglo XX. Una perspectiva histórica*. Ariel. Barcelona, 1987

[29]Tot i que la data de 1958 fou determinant per al posterior desenvolupament del moviment obrer, Javier Domínguez, en l'obra *La lucha obrera durante el franquismo. En sus documentos clandestinos (1939-1975)*. Descleé de Brouwer. Bilbao, 1987, apunta que, possiblement, les primeres "comissions" aparegueren

D'altra banda, un segon element essencial per a la transformació i configuració del nou moviment obrer serà l'important desplaçament de treballadors des de l'agricultura a la indústria i els serveis, en ràpid creixement en algunes regions peninsulars, fonamentalment Catalunya, Madrid, el País Basc i el País Valencià.

En aquest sentit, la revitalització dels corrents immigratoris fou, sens dubte, un factor econòmic i social de primera magnitud. La immigració no sols va augmentar la força de treball existent sinó que també, i sobretot, va canviar bona part del perfil de la població laboral.

Els immigrants eren majoritàriament joves i solters. I si tenien famílies constituïdes, els seus fills s'incorporaven amb una certa rapidesa a l'activitat productiva i reproductiva. Per tant, la immigració va permetre augmentar, decididament, la població activa. I també va permetre augmentar, de manera notable, l'índex de població assalariada en sectors com la construcció, el metall i el tèxtil, que esdevindrien eixos fonamentals del nou moviment obrer, sobretot pel que fa a Catalunya. Un fenomen en què la ciutat de Lleida també hi participà.

---

el 1953 amb la vaga d'Euskalduna, al País Basc. És, però, difícil d'historiar-ho a causa de la provisionalitat d'aquestes "comissions" i a la total absència de fonts escrites. L'autor esmenta que estigué organitzada, en bona part, per militants de l'HOAC.

Tanmateix, l'eclosió d'aquestes "comissions" tingué lloc a partir de 1958 durant els conflictes a Astúries i Bilbao. A partir d'aleshores, proliferà l'aparició d'aquestes "comissions" espontànies, escollides en assemblees a peu de la mina o de la fàbrica.

Alhora, eren unes noves generacions que no estaven directament marcades per la guerra i, per tant, no estaven immobilitzades per la por.

Un tercer element a tenir en compte en aquesta nova contextualització és la nova orientació, el canvi de tàctica, ja esmentat, que impulsaren algunes organitzacions polítiques, com el PCE i el PSUC, en l'enfrontament i la lluita contra el règim franquista.

Així doncs, ens trobarem amb un fet cabdal per a l'obrerisme: la integració formal en les estructures del verticalisme esdevindrà el vehicle, l'instrument, per establir contacte amb la base obrera, al mateix temps que, servint-se del sindicat oficial, s'anirà construint un moviment sòcio-polític de signe democràtic.

I serà en el marc de tota aquesta nova orientació i dinàmica que començaran a organitzar-se comissions de treballadors a les empreses amb l'objectiu que la lluita sindical dins del verticalisme sigui realment efectiva.

Aquests són els diferents factors que van influir en l'aparició a finals dels anys cinquanta de les primeres comissions d'obrers en defensa de millores econòmiques. Uns obrers, com ja hem apuntat abans, que, en la seva condició de joves, no havien participat en la Guerra Civil, tampoc no havien conegut la cultura sindical i política anterior a la guerra i fins i tot havien perdut, en bona mesura, la memòria repressiva posterior.

S'estava, així, constituint un nou moviment obrer, format bàsicament per militants comunistes i cristians dels moviments apostòlics de la *Hermandad Obrera de Acción Católica* -HOAC- i *Juventud Obrera Católica* -JOC-, que es va caracteritzar per:

1) La utilització dels sindicats verticals a través de la participació en les eleccions d'enllaços sindicals i jurats d'empresa.

2) El plantejament de reivindicacions molt elementals perquè així poguessin ser àmpliament compartides per la immensa majoria dels treballadors.[30]

Alhora, és necessari remarcar que l'inici de canvis d'actitud davant els problemes socials i polítics en alguns sectors de l'Església catòlica va possibilitar que algunes parròquies obrissin les seves portes a aquests grups de militants obrers facilitant-los una certa protecció i la possibilitat de reunir-se.

L'Església no estava sotmesa a la reglamentació vigent sobre el dret d'associació i reunió, per la qual cosa la policia no podia entrar en els seus locals sense prèvia autorització del bisbe. Això farà que organitzacions com l'HOAC facin ús dels seus "privilegis" i posin els seus locals al servei del moviment obrer.

Sens dubte, sense la presència de militants cristians en l'organització incipient de Comissions Obreres no hauria estat possible utilitzar aquests locals que foren bàsics en el funcionament de les primeres CCOO.

En aquest sentit, és evident el paper d'"aixopluc" que jugaren l'HOAC -i també la JOC-. Tanmateix, si limitem les seves funcions a aquesta consideració, estem apartant aquest moviment d'apostolat de la dinàmica de

---

[30]Sobre la col.laboració entre catòlics i comunistes, vegeu a tall d'exemple, VEGA GARCÍA, R.: "Cristianos en el movimiento obrero asturiano durante el franquismo. Un apunte", i FERRANDO, E.: "El compromiso de los cristianos en las luchas de los movimientos obreros en Cataluña durante la etapa franquista." Dins DDAA: *Los católicos y el nuevo movimiento obrero*. Ed. XX Siglos, núm. 22, 1994

les reivindicacions socials. I sobre això, cal dir que no sols feren de "paraigua" del moviment obrer que estava sorgint en aquests anys, sinó que també en formaren part integrant.

3.2.1 La Hermandad Obrera de Acción Católica: apostolat versus integració en el moviment obrer

L'organització obrera dins l'Acció Catòlica havia existit des d'inicis de la dècada dels anys quaranta, però es desenvolupà realment amb força a partir de 1946, data que es funda l'HOAC sota l'empar del cardenal Pla i Deniel.

Segons Javier Tusell, una de les preocupacions més importants del catolicisme espanyol després de la Guerra Civil se centrà en els moviments apostòlics, ja que als anys trenta una de les falles més evidents havia estat la seva carència de contingut social, no sols doctrinal sinó també pràctic, fet que s'havia traduït en una manca d'implantació entre les masses obreres.[31]

Pel que fa a l'HOAC de Lleida estava formada, a finals dels anys cinquanta, per uns 11 militants i 5 adherits.[32] El secretari era Josep Perera Beltrán i el

---

[31]TUSELL, J.: *Franco y los católicos. La política interior española entre 1945 y 1947.* Alianza Editorial. Madrid, 1984. Hi tracta la història d'una "família" que sustentà el franquisme: el catolicisme i les diferències entre col.laboracionistes i antifranquistes.

[32]Vegeu BARALLAT i BARÉS, J.: "La HOAC bajo la Jerarquía y el Franquismo. Una muestra local: Lérida." Dins DDAA: *Los católicos...* Op. cit. p. 33-45. Sobre els orígens de l'HOAC a Lleida, el mateix autor en fa una introducció a *L'Església sota*

tresorer, Josep M. Usieda, tots dos venedors de cotxes a l'empresa Ford. El contractista d'obres Eulogio Vallina i Miquel Tella, propietari d'una tenda de queviures, n'eren els vocals.

D'altra banda, un dels hoacistes més actius d'aquests anys era l'empleat de Banca Francesc Solana, que ocupà el càrrec de president fins el 1964, data a partir de la qual serà substituït pel ja conegut i activíssim Joaquim Colell.

L'activisme i el fort compromís de Francesc Solana el portaren a presentar-se a les eleccions d'enllaços sindicals provincials el 1960, en què sortí elegit com a president del Sindicat Provincial de Banca, Borsa i Estalvi.[33] Una circumstància que ens invita a considerar l'actitud d'aquest hoacista com un clar precedent de la penetració en l'Organització Sindical per part de determinats sectors del moviment obrer en anys posteriors.

A aquest petit grup, hi cal afegir els militants Lluís Santamaría -facultatiu de mines-, Càndid Reñé -d'ofici matalasser-, Carme Sambola -mestressa de casa i esposa de Josep Perera- i Teresa Llop Pujol -mestra i esposa de Joaquim Colell-.

Amb tot, però, una qüestió que ens interessa destacar és que l'HOAC, un moviment d'apostolat preocupat per

---

el franquisme. Lleida (1938-1968). Pagès Editors. Lleida, 1994. També en fa una síntesi en l'article "L'Església sota el franquisme. Una mostra local: Lleida, 1938-1968." *L'Avenç*, núm. 174, octubre 1993, p. 18-23. De manera exhaustiva, pot consultar-se la seva tesi doctoral: *La contribució a la història de l'Església de Lleida des de l'ocupació franquista (1938) al maig de 1968*. Universitat de Barcelona.

[33]Així es publicava a *Tarea*. Revista Mensual Económica Social. Editada por el S.I.P.S., gener 1961, núm. 122

aspectes com el nivell de vida dels treballadors, no podia dur a terme la seva tasca sense enfrontar-se més o menys obertament al règim franquista.[34]

Així per exemple, l'1 de Maig de 1959, els membres de l'HOAC i la JOC de Lleida llençaven la següent octaveta, la qual cosa els comportà força problemes i maldecaps, en especial amb el bisbe del Pino:

> "Un régimen económico que fabrica pobres en serie, sin hogar en serie, hambrientos en serie, todo cristiano debe combatirlo y reemplazarlo. En esto tampoco conviene hacerse ilusiones, ya que el cristiano que quiere cumplir su deber se verá combatido por otros cristianos que no comprenden ni aceptan la doctrina del Evangelio y de los Papas, y

---

[34]TUSELL, J.: Op. cit. Entre les pàgines 210 i 220 l'autor explica els orígens de l'HOAC als anys quaranta. Algunes reflexions a l'entorn dels enfrontaments amb el règim en què els acusava d'actuar com a sindicat es troben recollides, a manera d'introducció, a FERNÁNDEZ VARGAS, V.: Op. cit.; també a DOMÍNGUEZ, J.: Op. cit. Del mateix autor *Organizaciones obreras cristianas en la oposición al franquismo*. Ed. Mensajero. Bilbao, 1975; CASTAÑO, J.: *Memòries de la J.O.C. a Catalunya, 1932-1970*. Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona, 1974; i *La J.O.C. en España*. Sígueme. Salamanca, 1978; EZQUINAGA, J.A. i GONZÁLEZ, M.: "Relaciones Iglesia-Estado en el franquismo: una nueva visión desde la HOAC", dins *Actas del I Encuentro de Investigadores del Franquismo*. Fundació Arxiu Històric CONC i UAB, 1992; MARTÍN ARTILES, A.: "Del blindaje de la sotana al sindicalismo aconfesional, 1960-1975", GARCÍA de CORTÁZAR, F.: "La cruz y el martillo. La resistencia obrera católica.", JULIÀ, S.: "Obreros y sacerdotes: cultura democrática y movimientos sociales de oposición", i SANZ, F.: "Algunos conflictos significativos de la juventud obrera cristiana con el régimen de Franco, 1947-1966", dins TUSELL, J., ALTED, A., MATEOS, A.: Op. cit.

por muchos ateos conservadores del orden establecido.[35]

Sólo hay dos caminos:

Seguir siendo borregos y como ellos esquilados, o

Ser hombres y luchar por la justicia

CON TODAS SUS CONSECUENCIAS"

Efectivament, els conflictes sovintejaren ja des de la dècada dels anys cinquanta i foren especialment intensos a la primera meitat dels anys seixanta, respecte als quals l'HOAC de Lleida, com ja hem dit, no fou aliena.

N'és un bon exemple aquest article publicat a *Tarea*, revista de l'Organització Sindical de Lleida, el 1957, amb el significatiu títol de "LO QUE SON Y NO DEBEN SER LAS H.O.A.C.":[36]

> "Desde el momento mismo de su organización en España, en 1946, hemos seguido con atento interés el desarrollo de las Hermandades Obreras de Acción Católica. Y porque toda acción dirigida al perfeccionamiento espiritual de amplios sectores de la sociedad corre siempre el peligro de extenderse a finalidades tangentes a su propia esencia, hemos temido muchas veces, y lo hemos manifestado así, con todo respeto y lealtad, desde nuestras páginas, que las H.O.A.C. tendieran a configurarse como organismos destinados al cumplimiento de funciones que realmente no están comprendidas en su verdadera naturaleza.

---

[35]El text de l'octaveta era un fragment de la pastoral del cardenal Saliege, arquebisbe de Tolosa, de l'11-2-1954. Reproduïda a la tesi de BARALLAT, J.: Op. cit., p. 175 de l'annex documental.

Por ello, estimamos de extraordinario interés, para todos los que vivimos la noble preocupación diaria de los problemas del mundo del trabajo, la carta pastoral publicada por el cardenal primado, monseñor Pla y Deniel, con motivo de la festividad de Jesús Obrero. (...)

Deslinda, en su comienzo, la carta pastoral dos campos de acción: el correspondiente a la gestión de las corporaciones profesionales o sindicatos y el reservado a la misión del apostolado.

Caracteriza, con supremo acierto, a los sindicatos por su fin primordial de "defensa de los derechos de los obreros o los intereses de los empresarios." Y admite "que pueden tener diversas formas legítimas con tal que se salvaguarde la representación verdadera y auténtica de los sindicatos tanto obreros como patronos."

Y después de definir la natural competencia de la Iglesia para la formación religiosa del cristiano -en todas sus edades y profesiones- por medio de las asociaciones especializadas de Acción Católica, llama la atención de los militantes y adheridos de las Hermandades Obreras sobre el punto importantísimo de la naturaleza primordialmente espiritual de éstas: "las Hermandades Obreras de Acción Católica deben ser y son el apostolado del obrero entre los obreros."

De acuerdo con esta perfecta delimitación, con este tan lógico como armonioso diseño de las dos acciones posibles en favor de los obreros y los empresarios -la apostólica y la puramente sindical- aclara la aleccionadora pastoral que las H.O.A.C. "ni son una cofradía, ni tampoco un sindicato." Y no deben

---

[36] *Tarea*... maig-juny 1957, núm. 78 i 79

"pretender suplantarle o sustituirle", sino "dejar al sindicato lo que es del sindicato".[37] (...)

Consideramos oportunísima la publicación de esta pastoral. Ultimamente habíamos comenzado a llamar la atención de todos sobre ciertas opiniones y tesis defendidas en las páginas del Boletín que edita la Comisión Nacional de la H.O.A.C. Opiniones que a nuestro juicio rebasaban los límites propios de su naturaleza, cometido y acción. Opiniones no concordes, en muchas ocasiones, con la buena doctrina. (...)

La carta pastoral del cardenal primado viene, tempestivamente, a centrar, con toda claridad, las dos posiciones: la de los sindicatos y la de la H.O.A.C. Viene a conjurar el peligro de toda desviación de la acción apostólica. A sentar, sin duda alguna, el sano principio de dar al Sindicato lo que de él, y solo de él, es. Y reservar a la actuación de las asociaciones de Acción Católica la extensa parcela de la más elevada preocupación apostólica."

El clima de crispació entre l'O.S. i l'HOAC encara augmentà més de to a principis de la dècada següent. A tall anecdòtic, però força il.lustratiu, cal esmentar que l'any 1961 els hoacistes de Lleida endegaren unes emissions radiofòniques a Ràdio Popular, adreçades al món obrer. Les esmentades emissions només duraren 2 mesos ja que les suspengueren "por no aceptar la censura previa gubernativa."[38]

En un context general, l'onada de vagues que es produïren a diversos punts del país i altres

---

[37]El subratllat és nostre.

[38]Reproduït a BARALLAT, J.: Op. cit. 1994, p. 215

esdeveniments com el "contubernio" de Munic el 1962[39] foren determinants per accentuar aquesta efervescència, ja que l'O.S. considerava que l'HOAC n'era part força activa i responsable. Així torna a evidenciar-se el juny de 1962 a *Tarea*:[40]

> "Desde luego, es cierto que en el ánimo de las jerarquías de la Acción Católica es ésta únicamente un movimiento apostólico sin proyecciones ni injerencias políticas. Pero no es menos cierto que por la actividad de muchos de sus miembros y por la postura que adoptan sus órganos de expresión, la H.O.A.C. incurre en dichas injerencias y proyecciones. No una, sino varias veces, hemos comentado artículos y textos del "Boletín" de la H.O.A.C. en los que se alienta a la lucha de clases, se propagan interpretaciones incorrectas de las encíclicas, e incluso, se mantienen tesis marxistas. (...)
>
> Cierto es que las materias en las que se vive el apostolado de algunas organizaciones de Acción Católica -la H.O.A.C. por ejemplo- son por si mismas muy propensas al deslizamiento hacia zonas o campos políticos: el salario, la seguridad social, las estructuras económicas, las configuraciones

---

[39]Entre el 7 i el 8 de juny de 1962, unes 100 persones de l'oposició -cristians, republicans, socialistes... (amb l'absència de comunistes i anarquistes)- es reuniren a Munic on establiren unes mínimes condicions per a la "recuperació" de l'Estat espanyol: a) institucions autènticament representatives i democràtiques; b) supressió de la censura i garantia dels drets de la persona; c) reconeixement de les diverses comunitats naturals; d) llibertat sindical amb dret de vaga; i e) llibertat de corrents d'opinió i partits polítics, amb reconeixement dels drets de l'oposició.

[40]*Tarea*... juny 1962, núm. 139

sindicales... Pero precisamente por ello deberían extremar estas organizaciones su cuidado y su vigilancia. Defender, pongamos por caso, la necesidad de un salario justo puede ser, sin duda, solamente una actividad del apostolado, pero determinar concretamente su cuantía en una coyuntura dada o preconizar cual sea el sistema más conveniente para llegar a él o para abonarlo es ya, también sin duda, llevar a cabo una acción política. Es hacer política. Y la política, por definición jerárquica y por principio moral, debe quedar al margen de la actividad de las organizaciones de Acción Católica. Es un camino peligroso y, desde luego, excede de la función propia del apostolado."

Aquestes actituds confrontades ens serveixen per incidir en el fet que aquests moviments d'apostolat no són perifèrics a la qüestió de l'obrerisme, sinó que en formen part i s'hi imbriquen directament.

N'és una altra mostra força eloqüent el suport moral i econòmic dels hoacistes de Monsó i Lleida als 73 obrers acomiadats de l'empresa Hidro-Nitro de Monsó l'any 1965, circumstància que encara aguditzà més les discrepàncies amb l'oficialitat, especialment amb el sector dels cursillistes, fins a l'extrem que aquest 1965 els hoacistes estigueren a punt de ser expulsats de l'Assemblea Diocesana, acusats de ser comunistes i/o de col.laborar-hi.[41]

---

[41]BARALLAT, J.: Op. cit. 1994

3.2.1.1 Els mètodes hoacistes: l'enquesta i la revisió de vida

L'HOAC tenia, a grans trets, dos mètodes de formació que desenvolupaven en reunions gairebé setmanals: l'enquesta i la revisió de vida.

Pel que fa a l'enquesta, es basava en tres pautes: "Veure, Jutjar, Actuar". Veure una situació immersa en uns contextos concrets, Jutjar-ne, en equip, les dades obtingudes, i Actuar per tal de poder transformar-ne els aspectes negatius.

Un exemple d'enquesta, datada el 1961, i titulada "Urgencia y necesidad en la defensa de los intereses obreros para la elevación colectiva de nuestra clase", és la següent:[42]

VER:

1º ¿En qué veo la urgencia de la acción por la defensa de nuestros intereses?

Aportar hechos sobre los siguientes aspectos:

a) Sobre la descomposición de la familia obrera:

b) Sobre el desarraigamiento de las poblaciones campesinas (migraciones):

c) Sobre la diferencia de posibilidades de elevación de los trabajadores respecto de otras clases sociales y de acceso a los puestos de responsabilidad cívica, económica y política:

d) Sobre la desigualdad de oportunidades para el hombre y la mujer:

---

[42]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego

e) Otros hechos que demuestren la urgencia de la defensa de nuestros intereses:

2º ¿En qué instituciones principalmente se localiza la defensa de los intereses colectivos obreros?

Aducir hechos sobre la localización de estos aspectos:

a) Libertad de hecho de contrato de trabajo, privado o colectivo:

b) Posibilidad de elegir vocación profesional:

c) Diferencia de derechos entre la mujer y el hombre:

d) Libertad de designar y obtener auténtica representación obrera:

e) Otros hechos demostrativos de qué intereses de la clase obrera se localizan en diversas instituciones:

3º ¿Qué otros intereses o grupos de intereses impiden la consecución de nuestros intereses colectivos?

Exponer hechos que demuestren esta oposición en el campo:

a) Político:

b) Económico:

c) Social:

JUZGAR:

1º ¿Qué perjuicios trae a la clase obrera el desconocimiento de la urgencia de defender nuestros intereses?

2º ¿Qué consecuencias tiene para la clase obrera el no poder defender y administrar sus intereses de una forma libre y directa?

3º Juicio que te merece la falta de acción en defensa de los intereses obreros:

ACTUAR:

1º A la vista de estos hechos y juicios, ¿qué actuaciones propones?

a) ¿Qué crees que se puede hacer para interesar a la clase obrera en la defensa de sus intereses?

b) ¿Qué se puede hacer en las instituciones para lo mismo?

2º ¿A qué me comprometo yo?

D'altra banda, les revisions de vida partien de l'anàlisi de la realitat, amb fets concrets i quotidians. D'aquí que s'estudiessin les condicions de vida dels treballadors, els seus salaris, els habitatges, la fàbrica, la seguretat social, la formació professional, etc.

A través d'aquesta anàlisi de la realitat s'adquiria un "compromís temporal"; és a dir, l'obligació del cristià era comprometre's en la lluita per la justícia en aquestes organitzacions temporals.

A continuació oferim dues mostres de revisions de vida que es feien el 1961. Són aquestes:[43]

---

[43]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego

HECHO (1)

a) En el equipo del Centro x hay una militante trabajadora de una fábrica de calzado, la cual fue elegida enlace sindical y por el interés demostrado en el desempeño de su cargo, pronto ganó la confianza de los obreros siendo votada para Vocal de la Sección Social en las primeras elecciones efectuadas.

b) Desde hace bastante tiempo rige en la mayoría de las fábricas de la localidad, la jornada laboral por semana de tres días solamente.

Después de grandes gestiones de la militante cerca de los compañeros de trabajo y de los enlaces sindicales de otras empresas, consigue que se presente una solicitud de indemnización por paro parcial, la cual está en vías de fallarse. Su actitud es muy discutida en el pueblo, especialmente por tratarse de una mujer.

c) En este mismo equipo hay una mujer casada; tiene tres hijos y su marido es hoacista, quien por las actividades de su compromiso temporal, casi continuamente tiene choques con el patrono de su empresa, el cual llega a amenazarle con el despido si no cambia de postura.

El se da cuenta que ha de tomar una determinación y hace partícipe de todas esas preocupaciones a su esposa. Ella, a su vez, le expone las que tiene en el equipo por el caso anteriormente citado y en el que participa cuanto puede. Después de estudiarlo juntos deciden seguir en la brecha pase lo que pase, aunque tenga que trabajar ella para sostener a la familia.

a) Teniendo en cuenta la formación que se da a los obreros y particularmente a las mujeres ¿crees que este caso se dará con frecuencia?

b) ¿En qué punto se apoya esta militante para realizar esta acción?

c) ¿En qué crees que esta mujer casada puede participar en la acción de su marido y de la otra compañera de equipo?

d) ¿Qué consecuencias tiene todo esto para la promoción obrera y la lucha por un Mundo Mejor?

Aportar hechos similares:

Compromisos: a) personal; b) Comisión Diocesana, Centro, Equipo o Grupo.

HECHO (2)

a) En un populoso barrio una militante de la HOAC Femenina se encuentra en la escalera con una vecina que baja llorando. La causa: que ha de irse al sanatorio a dar a luz y no tiene donde dejar sus dos niños, ni siquiera al marido pues está en Alemania. La militante le tranquiliza y se queda con los dos niños uno de los cuales logra que se lo quede otra vecina a quien interesa el caso.

Teme la reacción del marido (no militante aun) que siempre le dice que con esas cosas no se arregla el mundo, que hay que ir a sus causas, a la raiz. Con todo, ella sabe presentarle el asunto de tal manera que él llega a encariñarse con el niño y a interesarse en aquel caso.

b) Este caso hace pensar a la militante en tantas mujeres que no tienen donde dejar a sus hijos cuando tienen absoluta necesidad de salir a trabajar. Un día, mientras está fregando, recuerda que en su Parroquia hay un local libre y decidida le propone al Sr. Cura habilitarlo para una Guardería Infantil. Al Párroco le parece bien pero enseguida piensa que deberán ser las mujeres de la Rama General de A.C. las que dirijan esto. La militante se opone, habla a su grupo y deciden ser ellas las que lleven, como obreras que son, la Guardería. Contratan una mujer fija para el cuidado de los niños y ellas se toman este trabajo por turnos. La cuestión económica la resuelven por medio de cuotas, con apostación de toda la feligresía.

c) El contacto con aquellas madres, tan alejadas de toda noción de puericultura, de economía doméstica, etc. hacen despertar el interés de otras militantes y del Párroco y entre todos buscan la forma de poder hacer algo por el barrio. Todo el vecindario se da cuenta por la experiencia que les ha dado la Guardería que podrían hacer una acción de mayor envergadura (escuela de formación profesional, servicios...) pero carecen de medios. Pronto las mujeres encuentran un terreno pero está lleno de chumberas y deciden limpiarlo. Los hombres aportan su trabajo y poco a poco surge una casita que ha de ser el Centro Social del barrio, en la que hombres y mujeres llevan la dirección y el expreso deseo de hacer surgir la promoción obrera de aquel barrio.

a) ¿Qué mueve a esta militante a hacer esta acción?

b) ¿Qué juicio te merece la opinión del marido?

c) ¿Crees que las personas influyentes y con medios están más preparadas para llevar estas cosas?

d) ¿Te parecen las más indicadas?

e) ¿Creés lo más acertado el que las mujeres formen parte de la Junta Directiva de aquello?

Aportar hechos similares:

Plan de Actuación que propones:

Compromiso: a) personal b) Comisión Diocesana, Centro, Equipo o Grupo.

Aquesta pedagogia hoacista quedava completada amb els GOES -*Grupos Obreros de Estudios Sociales*-, plataformes d'estudi i de reflexió, obertes a totes les persones que volguessin participar de l'esperit d'anàlisi que hi imperava.[44]

En definitiva, les accions de l'HOAC, el seu compromís amb la lluita obrera i la incomoditat que això comportava per a alguns sectors devia ser determinant, de ben segur, perquè aquests militants exercissin alguna mena d'impacte en algun dels grupuscles que aleshores encetaven la seva trajectòria clandestina.

Les seves activitats impulsaven, o pretenien impulsar, la reflexió i el debat sobre la problemàtica sòcio-laboral. I la seva solidaritat manifesta envers nuclis o grups desafavorits no deixava de representar, implícitament, una crítica al règim amb tot el que simbolitzava.

La seva metodologia d'actuació fou l'enllaç, el punt de partida, de posteriors mobilitzacions sindicals. El cas

---

[44]Sobre la seva naturalesa, vegeu FERRANDO, E.: "Los Grupos Obreros de Estudios Sociales de la HOAC (GOES)." i LÓPEZ GARCÍA, B.: "La formación y el análisis social en el Movimiento Obrero Católico bajo el Franquismo. Los GOES." Dins DDAA: *Los católicos*... Op. cit.

de Lleida en resulta paradigmàtic. I és així que durant els primers anys de la dècada dels anys 60, Ventura Margó, responsable polític del PSUC a la ciutat, comença a freqüentar els locals de l'HOAC, al carrer de l'Acadèmia, i comença a intervenir en les seves reunions. A mesura que el seu grau de participació augmenti els demana si pot "convidar" unes persones perquè hi realitzin una reunió, cosa que els hoacistes accepten.

Un dels hoacistes d'aleshores, Joaquim Colell, ho recorda així:[45]

> "Nosaltres teníem un grup. Jo primer vaig estar a la JOC i quan em vaig casar vaig passar a l'HOAC. A l'HOAC teníem un estudi, els GOES -Grups d'Obrers d'Estudis Socials- en què estudiàvem el socialisme, estudiàvem l'anarquisme, estudiàvem la democràcia cristiana..., llavors en aquests GOES hi podia venir gent de fora. I allí és com el Ventura va aparèixer. Va venir allà. I allí ens trobàvem cada 15 dies, o cada setmana, no ho recordo. I a través d'això vaig conèixer el Ventura Margó. Llavors el Ventura Margó -que estava a casa Rull- (...) va ser quan ens va demanar el local per fer les reunions. Nosaltres els deixàvem el local. Vigilàvem (no a ells) sinó que no vingués la policia. I si venia els dèiem:
>
> -Aquests són simpatitzants nostres que estan fent un recès espiritual."

S'encetarà així una intensa col.laboració entre comunistes i hoacistes de Lleida. Tanmateix, això només es donarà en el terreny pràctic, no en un sentit ideològic, ja que diferència d'altres llocs, els hoacistes no ingressaren en les posteriors Comissions Obreres.

---

[45]Entrevista a Joaquim Colell... el 19-7-1994

Això no fou obstacle, però, perquè tant els uns com els altres, amb unes posicions professionals i econòmiques certament diferents, contribuïssin decididament a la formació d'un moviment obrer a la ciutat.

3.2.2 Les eleccions sindicals de 1966 i l'aparició del sindicalisme d'oposició.

És així com, a mitjan de la dècada, els locals de l'HOAC comencen a rebre les visites d'uns quants obrers disposats a reunir-se per discutir els seus problemes, estrictament laborals.

En aquest procés, si la predisposició dels hoacistes fou decisiva perquè això fos possible, el paper del PSUC, com a impulsor, en fou determinant.

D'una banda, la funció de Ventura Margó com a pont fou cabdal. A continuació, militants del partit com Felip Castell, l'obrer metal.lúrgic Jesús Canales, i obrers de la construcció com Gabino Lozano, Francisco Alarcón, Antonio Chacón o Saturnino Vicente, comencen a assistir als locals de l'HOAC amb la finalitat de reunir-se per tal de discutir els problemes laborals més perentoris. I, així, ben aviat s'enceten les reivindicacions, bastant individualitzades, alhora que aquest grup va fent-se cada cop més nombrós.

El fet que els obrers comencessin a mobilitzar-se queda palès en una de les escassíssimes referències publicades a *Tarea*, la revista de l'Organització Sindical, que el febrer de 1966 publicava:

> "Durante el pasado año la actividad de las Juntas de Conciliación Sindical ha ido en aumento, siendo de destacar las cantidades percibidas por los productores de 3.022.779 pesetas, cantidad que

comparada con la del pasado año, duplica la misma."[46]

Un exemple concret és l'acte de conciliació, celebrat el 20 de juny de 1966 a la Vice-secretaria Provincial d'Ordenació Social, promogut per Antonio Chacón i Luis Romero Gómez contra el contractista d'obres Manuel Torres Navarro, ja que reclamen que siguin readmesos o que siguin indemnitzats per acomiadament nul "al no habernos dado carta de despido y salarios pendientes."

Segons consta en la corresponent resolució:[47]

> "Ambas partes se ponen de acuerdo en dar por zanjadas sus diferencias mediante el cobro de la cantidad de SETECIENTAS CUARENTA PTAS. a cada uno de los demandantes en concepto de indemnización por despido y kilometraje dando con ella por zanjadas y finiquitadas sus relaciones laborales y comprometiéndose a nada más pedir ni exigir por dicho concepto."

Com posteriorment podrem comprovar en altres ocasions, el fet de reclamar a causa d'un acomiadament davant l'O.S. o la Magistratura de Treball no significava cap garantia d'èxit perquè l'obrer fos readmès, ja que l'empresari no en tenia cap obligació. Com a molt, s'avenia a augmentar la quantitat a indemnitzar.

Un punt d'inflexió important en aquesta nova etapa del moviment obrer foren les eleccions sindicals de 1966, les quals van permetre una embranzida rellevant per al seu desenvolupament.

Fins aleshores, la representativitat dels obrers havia estat força limitada, ja que només arribava fins a

---

[46] *Tarea*... núm. 183, febrer 1966

[47] Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

l'elecció dels enllaços sindicals en les respectives empreses, els quals, posteriorment, escollien els vocals provincials.

A partir de l'esmentada Llei de 1958 i les successives, la situació canvià. I així, càrrecs que fins aleshores eren de designació directa per part del delegat provincial, com era el cas dels de president dels sindicats locals i provincials, passaven a ser elegits directament pels treballadors.

Així doncs, es van celebrar un gran nombre de reunions i assemblees, s'elaboraren programes amb les reivindicacions laborals més importants i es confeccionaren candidatures. Amb una alta participació de treballadors, les candidatures propiciades per l'incipient moviment obrer van obtenir-hi notables èxits. De ben segur que en la seva irrupció, també hi devia influir la inoperància dels vells càrrecs anteriors.

Tot plegat, doncs, féu que majoritàriament els obrers es decidissin per la renovació. La publicació de l'Organització Sindical en feia la següent crònica:[48]

> "Se ha cerrado el ciclo de elecciones sindicales de primer grado en las empresas con un éxito sin precedente. El porcentaje de votantes ha sobrepasado el 81 por ciento revelándose de una forma elocuente en la decisión del electorado su inclinación por los nuevos hombres pronunciándose por una renovación mayoritaria que sobrepasa del 66 por cien. Han participado en las elecciones de Enlaces y Jurados 40.000 trabajadores distribuidos en 1.199 empresas eligiéndose 1.945 Enlaces y 240 Vocales Jurados, estos últimos en 45 empresas de más de 100 trabajadores.

---

[48] *Tarea*... núm. 191, octubre 1966

Los trabajadores en masa, puede afirmarse sin exageración, acudieron a las urnas, realmente sólo dejaron de emitir su voto los enfermos, ausentes o en período de vacaciones. (...) La suerte, o mejor diríamos la opinión laboral, se inclinó por las nuevas promociones.

Caso hubo en que la totalidad de los cargos sindicales puestos a elección recayó en nuevos hombres rechazando con unanimidad absoluta a los viejos representantes, algunos con una antigüedad de varias legislaturas."

Ventura Margó relata la trascendència d'aquests resultats de la següent manera:[49]

"Van arribar les eleccions i la participació fou elevada gràcies a les consignes donades als centres de treball pels mateixos treballadors. El nou moviment obrer obtingué un rotund èxit, ja que s'aconseguí la presidència i la vice-presidència, a més de 15 vocals provincials del ram de la construcció i 6 vocals provincials al sector del metall. De químiques sortí la totalitat del jurat d'empresa de la fàbrica Cros, juntament amb 3 vocals provincials."

Amb la perspectiva que dóna el pas del temps, no deixa de resultar irònic l'eslògan que, amb motiu de les eleccions sindicals de 1966, s'insertava en la publicació de l'O.S.:

"¡TRABAJADOR! Emite tu voto con reflexión. Elige al que mejor represente tus intereses."

Efectivament, la solidesa i la força d'aquesta renovació tingué com a conseqüència més destacable el fet que dos

---

[49]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 48

homes, vinculats estretament al nou obrerisme i militants del PSUC, sortissin elegits dins els llocs de màxima representativitat: Saturnino Vicente Díaz, obrer de la construcció, aconseguia ser elegit president de la secció social del Sindicat Provincial de la Construcció, Vidre i Ceràmica, i Fernando Rojas, també obrer (en aquest cas de la fàbrica de ciment de Xerallo), en sortia com a vice-president provincial.

En definitiva, la integració dins el verticalisme era el mitjà per establir contacte amb la base obrera i alhora anar conformant un moviment sòcio-polític democràtic.

Per tant, a jutjar pels resultats, les eleccions sindicals de 1966 van servir per obtenir alguns llocs de representació en alguns sectors clau, a més d'enllaços sindicals en les empreses, principalment en la construcció i el metall.

Tanmateix, creiem que això no pot ser sobredimensionat i que la prudència ha de presidir qualsevol consideració al respecte.

Malgrat aconseguir llocs clau de responsabilitat, l'Organització Sindical i els seus mecanismes seguien essent molt poderosos i, tal com ja anirem veient, intentaren posar obstacles repetidament i també intentaren dividir els obrers, cosa que en alguna ocasió aconseguiren.

En un altre ordre de coses, és evident que aquestes eleccions van servir perquè es difonguessin les reivindicacions dels obrers i, alhora, van comportar una ampliació dels seus recursos organitzatius.

Així per exemple, tot i l'escassesa de dades subministrades per l'O.S. amb la precarietat que se'n deriva, pel que fa al 1966 *Tarea* publicava:[50]

> "El 1966 se registraron 284 demandas ante la Magistratura, que afectaron a un total de 677 trabajadores asistidos.
>
> El mayor número de reclamaciones correspondió a salarios, siguiéndole los despidos y las de accidentes y enfermedades profesionales. (...) en cuanto a la cuantía económica de los asuntos resueltos en el mismo período, rebasa los 12 millones de pesetas, de los que 10 millones fueron percibidos para sus defendidos por sentencia de Magistratura, más de dos millones por conciliación en la misma Magistratura y por avenencia en los Servicios Jurídicos más de tres millones."

---

[50]*Tarea*... núm. 200, juliol 1967

Cal dir, encara que només sigui de forma introductòria, que és extraordinàriment difícil esbrinar què havia passat en el camp de la conflictivitat laboral abans de la dècada dels anys 60. L'hermetisme, tal com correspon a un mitjà de difusió oficialista, és total. Tanmateix, petits indicis ens indiquen que algun cop s'havia produït algun incident laboral sense entrar en més consideracions. Així per exemple, la revista *Tarea* de juliol de 1954, núm 45, publicava:

"Este Sindicato (*es refereix al de la construcció*) és el que encuadra mayor número de personas y trabajadores de la provincia, llegando estos últimos a la cifra de 17.500. Su actividad en estos años, aparte la resolución de pequeños conflictos de tipo social, ha sido la distribución de cemento para la construcciones de propiedad particular, así como otros materiales." (El subratllat és nostre.)

Les xifres respecte a 1968 augmenten, si bé no espectacularment, sí de manera destacable:[51]

> "Los Servicios Jurídicos presentaron 870 demandas ante la Magistratura de Trabajo (despidos, salarios, accidentes, vacaciones, etc.).
>
> Los fallos favorables beneficiaron a 632 trabajadores; las indemnizaciones concedidas suman 7.632.689 pesetas. Los Servicios Jurídicos interpusieron también 70 recursos ante el Tribunal Central de Trabajo y 10 ante el Tribunal Supremo."

Si bé no és possible presentar les xifres més sistemàticament, les dades referides al 1971 indiquen clarament un augment de la conflictivitat obrera davant l'O.S.:[52]

	Demandes	Treb.afect.
per acomiadament	168	245
salaris i hores extra	256	524
accidents	40	43
vacances	4	7
altres causes	53	260
total	521	1.079

Les resolucions que comportaren indemnització pel que fa al 1971 són les següents:

---

[51] *Tarea*... núm. 229, desembre 1969

[52] *Tarea*... núm. 260, juliol 1972

	núm. resol.	treb.afect.	indemn.
per acomiadament	106	249	5.308.965
salaris i hores extres	136	243	2.474.541
accidents i malalties	64	64	5.649.239
per altres causes	8	32	317.402
totals	314	588	13.750.147

Mitjançant aquestes xifres es desprèn, doncs, que l'activisme obrerista de signe reivindicatiu augmentà de forma notable, la qual cosa, d'altra banda, en facilitava la repressió. I així, en aquesta nova conjuntura, es van impulsar unes lluites que, si bé van tenir el valor de difondre el moviment, van comportar un cost repressiu extraordinari.

En aquest sentit, una sentència del Tribunal Suprem de març de 1967, que declarava il.legals les Comissions Obreres per considerar-les una organització filial del Partit Comunista, confirmava la repressió contra el moviment i empitjorava la situació de molts dels militants.[53]

---

[53]Com a il.lustració de l'accentuació de les accions repressives, direm que, pel que fa a l'àmbit de Catalunya, durant el 1967 hi hagué 35 sindicalistes detinguts a Sabadell el març, 40 a Cornellà l'abril, 11 més a Sabadell el maig, 8 a Santa Coloma el setembre, 37 a Terrassa i 10 a Mataró l'octubre. Recollit a BALFOUR, S.: Op. cit. p. 108

3.2.3 La implantació de les Comissions Obreres: la singularitat del cas de Lleida

És en aquestes circumstàncies que neixen les Comissions Obreres a la ciutat de Lleida, amb la presència del ja aleshores dirigent obrer Cipriano García, que es desplaça expressament des de Terrassa per tal d'atorgar una certa formalitat a l'esdeveniment.[54]

Cal dir que, des del principi, les Comissions Obreres de Lleida tingueren una estructura organitzativa molt poc definida, circumstància que va contribuir, sens dubte, a atorgar d'extraordinària importància el paper que representaren els dirigents més emblemàtics.

Els fundadors, i alhora components de la Coordinadora Local, foren els obrers de la construcció Saturnino Vicente Díaz, Antonio Cantano Palma, Francisco Pérez Jiménez ("Peque"), Julio Chacón Fernández, Manuel Cortijo Martínez i Antonio Chacón Giménez; els obrers metal.lúrgics Felip Castell Papell i Jesús Canales Rivero i l'administratiu (oficial de notaria) Gregori Gallego Marín.

A les reunions de la Coordinadora local de les CCOO també hi assistiran amb regularitat, tot i no militar-hi, els hoacistes Francesc Solana, Eulogio Vallina, Lluís Santamaría i Joaquim Colell.

Tal com ja hem comentat anteriorment, a diferència d'altres llocs ells no acabaren ingressant a les files

---

[54]Anecdòticament, direm que tots els informants sindicalistes recordaven Terrassa com la pedra angular del moviment obrer d'aleshores.

del PSUC, cosa que sí passà, tot i que no de manera majoritària, en punts de Barcelona i comarques.[55]

En aquest sentit, és interessant assenyalar la diferent tipologia social dels hoacistes, preocupats i sensibilitzats per la problemàtica sòcio-laboral, però pertanyents a uns grups més acomodats i confortables: petits empresaris, professionals qualificats, comerciants, etc. que "conviuran" amb obrers (no-qualificats la gran majoria) en la recerca per una millora en les condicions de vida i de treball dels segons.

D'altra banda, és en la gestació i la temporalització de l'aparició de les CCOO a Lleida que s'observen algunes especificitats respecte a altres punts de l'Estat espanyol.

En els punts més desenvolupats industrialment, com les comarques de Barcelona, algunes zones del País Basc, Astúries i Madrid, les primeres comissions veuen la llum a finals dels anys 50 força espontàniament i, durant la dècada següent, van consolidant-se i estenent la seva xarxa tot intentant progressivament l'articulació de reivindicacions laborals i econòmiques amb reivindicacions més de caire social i polític.[56]

---

[55]Vegeu FABRE, J. i HUERTAS, J.M.: "La fundació de CCOO a Barcelona". *L'Avenç*, núm. 52, setembre 1982, p. 12-15

[56]Pel que fa a altres comarques catalanes, el setembre de 1962 l'empresa Siemens de Cornellà protagonitzava la primera vaga important al Baix Llobregat per reclamar un salari de 160 pessetes diàries. La vaga durà 1 setmana i costà 42 acomiadaments. Per a aquesta vaga i les posteriors al Baix Llobregat, vegeu RIERA, I., i BOTELLA, J.: *El Baix Llobregat: 15 años de luchas obreras*. Blume. Barcelona, 1976.
Poc després, les restes de la CNT, la UGT i el SOC -de tendència cristiana i moderada- s'uneixen a l'Aliança Sindical Obrera

En definitiva, quan arriben les eleccions de 1966, en molts d'aquests llocs les Comissions Obreres ja existeixen, ja funcionen i, com a tals, decideixen presentar-se a les eleccions dins l'estratègia de penetració en les estructures del règim, en aquest cas el Sindicat Vertical.

A Lleida, si bé ja hem comentat que aquestes eleccions també tingueren la seva resposta positiva quant a resultats per a aquest moviment obrer que està sorgint aleshores, encara no està constituït formalment i orgànica com a Comissions Obreres, cosa que no succeirà fins que no sigui prou evident la possibilitat de fer-ho, un cop vistos els resultats i la bona acollida, i comptant amb una mínima base necessària.

Aquestes diferents circumstàncies, igual com les accions que s'hi desenvoluparen, ens porten a una consideració que creiem que és important: no poden establir-se paral.lelismes de forma mimètica entre els diferents llocs. Les estratègies i els mecanismes d'actuació s'adapten a la realitat de cada lloc, fet, d'altra banda, evidenciat pels diferents entrevistats, els quals remarquen que no era possible establir trajectòries similars a les que aleshores es vivien en altres llocs.

(ASO). Finalment, el 20 de novembre de 1964 tenia lloc la primera assemblea de CCOO a l'església de Sant Medir a Barcelona. El comitè organitzador estava format per 5 comunistes, 2 hoacistes i 1 independent. Vegeu FABRE, J. i HUERTAS, J.M.: Op. cit.; BALFOUR, S.: Op. cit.; HUERTAS CLAVERIA, J.M.: Op. cit.; GABRIEL, P. (dir.): *Comissions Obreres de Catalunya, 1964-1989.* Ed. Empúries. Barcelona, 1989; MOLINERO, C., TÉBAR, J., YSÀS, P.: "Comisiones Obreras de Catalunya: de movimiento sociopolítico a confederación sindical", dins RUIZ, D.: Op. cit. p. 69-106; LUDEVID, M.: *El movimiento obrero en Cataluña bajo el franquismo.* Barcelona, 1977

Com a exemple d'això, apuntarem que en les entrevistes a diversos sindicalistes va evidenciar-se que Lleida estigué força al marge de debats interns que s'hi visqueren intensament durant aquests anys, centrats, fonamentalment, en la implicació política i el seu paper com a moviment obrer, i la manera com havien d'organitzar-se les CCOO (per zones o indústries).

D'altra banda, la constitució de les CCOO en diferents punts de l'Estat tingué caràcters diferents. És a dir, mentre a Madrid obtingueren, en un principi, una cobertura més "legal" ja que l'O.S. les veia fins i tot útils com a corretja de transmissió amb els treballadors, a Barcelona es constituïren de forma més clandestina.[57]

Tot i la manca de referents sòlids, creiem, no obstant això, que el cas de Lleida és molt més similar a l'exemple de Barcelona, màxim si es té en compte que en el moment de la fundació "formal" de les CCOO a Lleida, el 1967, aquestes ja han estat declarades il.legals pel Govern franquista. En tot cas, es tracta d'unes divergències "formals" més que no pas conceptuals.

També cal dir que, a diferència d'altres llocs, no sembla que els hoacistes hi tinguessin un paper determinant, si bé, com ja hem dit, és ben cert que fou important. Aquesta funció li correspongué, sens dubte, al PSUC, el qual capitalitzà aquest moviment obrer.

Ventura Margó en les entrevistes realitzades ho sintetitza d'aquesta forma tan clara:

> "El PSUC és qui comença allò. I per ser més exactes, el moviment obrer ho comença una persona sola, que sóc jo. Jo estic sol allà amb els altres (*es refereix als hoacistes*). Durant 1 any estic sol.

---

[57]Tesi apuntada per BALFOUR, S.: Op. cit.

Quan creiem que podem començar a fer reunions més àmplies i se m'accepta molt encantats per part de tots, llavors ja vénen els altres, i quan la cosa ja està en marxa jo em retiro de la direcció d'allà, i queda el Felip Castell i el Jesús Canales. Són els dos dirigents que millor treballen allà, que són gent sensata. (...) I així es passa de les reunions reduïdes amb els de l'HOAC a reunions més àmplies amb treballadors de Lleida."

És evident, doncs, que Ventura Margó va obrir-hi una primera escletxa. A continuació, alguns dels primers fundadors d'aquesta primera Coordinadora local ja eren, aleshores, militants del PSUC: Felip Castell, Antonio Chacón, Jesús Canales i Saturnino Vicente. I, pel que fa a la resta de membres, si bé aleshores no hi militaven, sí que ho feren poc després.

Dos exemples força paradigmàtics d'aquest procés foren Antonio Cantano Palma i Gregori Gallego Marín. La seva militància s'encetà essent uns destacats activistes de les CCOO, i continuà, ben aviat, també dins el PSUC.[58]

El perfil biogràfic d'Antonio Cantano és similar al d'altres casos, ja comentats, propis d'un obrer no-qualificat, de procedència immigrant, i marcat per les penoses condicions de vida i de treball.

Nascut el 6 d'agost de 1927 al poble de Loja (Granada), el 1956 emigra al Pirineu lleidatà on treballarà a l'empresa ENHER en la construcció d'embassaments. Dels 4 anys que hi va ser recorda especialment les condicions infrahumanes en què vivia, ja que compartia una petita

---

[58]A aquests noms cal afegir els de Francisco Pérez ("Peque"), Julio Chacón ("Luis"), Francisco Escarcena Martínez ("Benvalca")... i un llarg etcètera.

habitació amb dret a cuina amb altres treballadors i les seves famílies.[59]

A continuació, l'empresa ENHER el trasllada, juntament amb altres companys, a la població de Mequinensa. Tanmateix, unes greus malalties de la seva filla i la seva dona els obliguen a retornar temporalment al poble de Loja. Un cop solucionades aquestes vicissituds s'estableix amb la seva família a Lleida, i es posa a treballar en el sector de la construcció.

Al cap d'un temps, als voltants de 1967, es troba casualment un company de l'ENHER, Miguel Moreno, que el convida a assistir a unes reunions on es parla de problemes sindicals "sin ningún tipo de partidismo". No li costa gens convèncer Antonio Cantano, ja que com ell mateix reconeix:

> "Yo que me crié en una zona muy marginada siempre tuve instinto de conciencia social."

És així, doncs, que Cantano comença a assistir als locals de l'HOAC on es troba amb un petit grup d'obrers (Castell, Canales, A. Chacón, J. Chacón, Cortijo...) que tracten problemes centrats en les hores extres no pagades, el nivell dels salaris en general, les condicions de seguretat i higiene, etc. S'hi integra amb rapidesa i poc després s'incorpora a l'organització lleidatana del PSUC amb el nom de guerra de "Breña".[60]

D'aquests primers moments de militància en el partit, recorda especialment els cursos de formació política adreçats als nous militants impartits pel metge oftalmòleg Eduardo del Agua en els respectius domicilis particulars. La forta conscienciació i implicació de

---

[59]Entrevistes a Antonio Cantano Palma el 26-4-93 i el 3-5-93. Lloc: domicili particular, Lleida

[60]En l'actualitat encara hi milita.

Cantano el portarà aviat a ser el responsable de la seva cèl.lula i formar part del Comitè local.

Pel que fa al perfil de l'altre militant que apuntàvem, Gregori Gallego Marín, neix el 8 de febrer de 1944 a Lleida.[61] Fill d'immigrants procedents de la província de Sevilla, el seu pare havia estat mestre d'obres. Tanmateix, a conseqüència de la Guerra Civil, en què fou ferit, es queda sense feina i es veu obligat a ingressar a la Guàrdia Civil.

La seva primera destinació és la de la Seu d'Urgell per tal de combatre els maquis. A continuació, la família ha de traslladar-se a la Granadella, Belianes i, finalment, Camarasa.

Gregori Gallego, en comentar les seves vivències personals, rememora especialment la rigidesa i la disciplina que es vivia en l'àmbit de la vida quotidiana de la caserna.

Amb tot, enmig dels records sobresurt un fet, produït quan ell tenia 19 anys, que li impressionà de forma notable: l'afusellament de Julián Grimau. Aleshores no sabia qui era ni què significava, però la manera com es va viure dins la caserna i a casa seva li causà un fort impacte. En aquest sentit, part de la seva memòria fou mecanografiada pel protagonista, el text de la qual se'ns cedí amablement. Reproduïm a continuació alguns

---

[61]Entrevista a Gregori Gallego Marín el 16-4-93. Lloc: Delegació del Treball de la Generalitat de Catalunya, Lleida, ja que en el moment de realitzar l'entrevista, n'ocupava el càrrec de delegat territorial.
Uns anys després d'haver estat elegit com a primer alcalde de Balaguer, en l'etapa democràtica, per les files del PSUC, deixà

dels fragments per considerar-los de força interès ja que reflecteixen una determinada quotidianeïtat:

> "Entra el meu pare, tot nerviós i amb els correatges posats, sembla que vol dir alguna cosa, remuga. La mare em deixa el bol de llet damunt la taula i li pregunta què li passa. Hi ha un llarg silenci. Finalment, amb veu tremolosa, trencada i imperceptible, com un sanglot exclama: "Esta madrugada han fusilado a Julián Grimau". Mai no havia sentit aquest nom. Pregunto qui era aquest home. No hi ha cap contestació. La mare em fa un senyal amb el cap, tot indicant-me que no digués res. Està abatuda, pàl.lida, els ulls molls. El pare, assegut a la seva cadira, té el màuser agafat amb les dues mans i està quiet com un estaquirot. Per la vorera del tricornio li cauen unes gotes de suor. El silenci és sepulcral. S'aixeca, s'estira la "guerrera" i d'una revolada es col.loca la corretja del fusell per sobre l'espatlla dreta tot dient: "Era un comunista". Tanca la porta. No ha sentit o no ha volgut sentir les paraules de la mare. La pregunta de "¿qué pasará ahora?", queden com un clam.
>
> Estic inquiet, no entenc res del que passa. Em cordo les sabates i m'acabo de posar el jersei. Vull sortir al carrer. La mare ha recuperat el geni de sempre i tot escridassant-me "termínate el desayuno" em dóna la llet que bec d'una glopada i surto corrents. El cos de guàrdia és ple, hi són tots. El caporal dóna instruccions. Sento que els diu: "Tranquilos, no pasará nada." Ajusten la porta. Les dones són al pati, xerren. És un desordre ordenat. En veure'm s'arreglen les bates i em pregunten per

---

la seva militància en aquesta formació política i ingressà a Convergència Democràtica de Catalunya.

la meva mare. "Está en casa, haciendo las camas." És el que se'm va ocórrer. Ni li agraden les xafarderies. Surt el "guardia de puertas" i amb veu autoritària els diu que marxin a casa, que és molt aviat per estar pel carrer. I dirigint-se a mi: "Tu, vete a dar una vuelta."

Les ocupacions de Gregori Gallego en els primers anys de joventut són múltiples: manobre, ajudant de pagès, treballador de FECSA a la central de Camarasa, auxiliar administratiu en diversos tallers mecànics i empreses de Balaguer i, finalment, oficial de notaria amb el notari Joaquín de la Cuesta, un home que havia treballat al despatx de Ruiz Giménez i amb qui mantenia una íntima amistat per afinitats ideològiques.

Val a dir que de la Cuesta constituirà un suport de primera magnitud en la trajectòria político-sindical de Gallego en la segona meitat dels anys seixanta i principis dels anys setanta, com ja anirem comentant.

D'altra banda, és en la segona meitat dels anys seixanta que a Balaguer neix l'Ateneu, una entitat dotada, des d'un bon principi, d'una gran activitat i d'un fort sentit demòcrata. Alhora, també es crea el "cine-club Balaguer" amb Josep M. Trepat al davant i que, ben aviat, s'incorpora a l'Ateneu.

Gregori Gallego participa activament en les diferents accions que s'hi duen a terme, i és en aquest ambient que coneix el fotògraf Marcel.lí Bergé i el pagès Josep Novau, aleshores ja militants del PSUC.

En aquest sentit, sembla prou clar que l'Ateneu va tenir en aquests anys un important paper canalitzador que va permetre establir certs tipus de contactes a la ciutat de Balaguer.

Paral.lelament, als voltants de 1967, de la mà de Felip Castell i Joan Rodés, comença a assistir a les reunions d'obrers als locals de l'HOAC. Participa en la fundació de la Coordinadora local de les CCOO i poc després ingresa al PSUC. Gairebé immediatament passa a formar part del Comitè local de Balaguer, aleshores constituït per Felip Castell, Josep Novau, Marcel.lí Bergé i Joan Rodés.

És molt possible que en aquests moments, amb una organització tan embrionària, igual com havia passat en anys anteriors a Lleida, hi hagi una identificació entre militants de base i membres del Comitè local. Poc més tard s'hi incorporarà el mestre Miquel Àngel Soria i el veterà Joaquim Botines, ja esmentat anteriorment.

Curiosament, Gallego no adoptarà cap sobrenom per moure's en la clandestinitat política. Sempre serà "el Gregori". Només circumstancialment, amb motiu d'haver d'assistir al III Congrés del PCE a París per delegació del Comitè local el 1973, adopta el nom de guerra de "Rosendo".

Com a nota anecdòtica direm que, igual que a Lleida, els nous i els possibles militants del PSUC rebien classes de teoria marxista. En aquest cas, eren a càrrec de Maria Pau, filla de l'aleshores director general de l'empresa SAFYC, estudiant de la Universitat de Barcelona i militant del PSUC.

En pàgines anteriors hem comentat que en els primers moments de la reaparició del PSUC a la ciutat, a principis dels anys 60, la Pirenaica, els veterans i els exilats havien tingut un paper fonamental per a la incorporació de nous militants.

Ara, en la segona meitat de la dècada, aquesta funció d'"avantsala" serà desenvolupada, en bona mesura, per les CCOO. I així, durant aquests anys el partit veurà

créixer espectacularment el nombre de militants en les seves files, procedents, en bona part, de les recentment constituïdes Comissions Obreres.[62]

3.2.4 La repressió político-sindical: estratègies d'actuació

En definitiva, es tractava d'abordar unes reivindicacions molt elementals que poguessin ser "incloses" dins els límits marcats per l'Organització Sindical i assumides per molts treballadors.

Un exemple d'accions desenvolupades en aquests anys el constitueix la reclamació contra l'empresa "Ingeniería y Construcciones Duce S.A.", a la Magistratura de Treball, per acomiadament. L'esmentada reclamació està presentada pels manobres de la construcció Antonio Chacón Giménez, Manuel Lozano Lobo, Antonio Fernández Muñoz, Miguel Dorado Doblas, Antonio Fernández Robles, Francisco Castillo Zapata, Feliciano Díaz Vizcaíno, Tomás Escribano Giménez i Manuel Romero García.

En la sentència, dictada el 4 de setembre de 1968, hi consta:[63]

> "(...) Que los actores fueron contratados por la empresa demandada, como peones para la obra de instalación y construcción de la nueva conducción de agua potable desde el parque municipal de Las Balsas

---

[62]En alguns punts de l'Estat, els comunistes havien intentat implantar la seva pròpia organització de base, l'Oposició Sindical Obrera (OSO), que va quedar obsoleta amb l'aparició de les CCOO. Tanmateix, això no fou cap daltabaix ja que a través de les CCOO aconseguiren engrandir les seves files de forma molt notable.

[63]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

a la Ciudad de Lérida, percibiendo un salario de 25 ptas. hora trabajada con jornada laboral de 9 horas. Llegado el día 21 del mes de Junio se les preavisó de cese para el día 28 al finalizar la jornada, por lo que los actores demandaron ante esta magistratura el día 9 de Julio. (...)

RESULTANDO: Que en la tramitación de los presentes autos se han conservado todos los rigores legales procesales.

CONSIDERANDO: Que son los actores, a tenor de la Reglamentación de la Construcción, art.º 13 y 14, eventuales unos y fijos de obra otros, según llevan menos o más de seis meses en la empresa, y que ésta puede despedir a los eventuales sin más trámite legal que el preaviso de una semana por escrito, por lo que los actores Chacón Giménez, Dorado Doblas, Castillo Zapata, Díaz Vizcaíno, Escribano Giménez y Romero García, siendo eventuales es procedente declarar ajustado a derecho el cese de dichos actores, sin derecho a indemnización alguna y como sea que los actores Lozano Lobo, Fernández Muñoz y Fernández Robles son fijos de obra y que ésta no se halla terminada ni paralizada, (...) es obligado declarar improcedente el despido de estos actores últimamente citados y en consecuencia condenar a la demandada en los términos de los art.º 103 y 104 del Decreto de Procedimiento Laboral, dándole opción a que readmita a los actores fijos de obra en idéntico puesto y condiciones de trabajo en que se hallaban antes del despido o que los indemnice en las cuantías que se citan en el fallo (...)."

Gairebé l'únic recurs que tenien els obrers era anar a la Magistratura de Treball, ja que els previs i obligats actes de conciliació a l'O.S. eren rarament favorables a

les demandes dels obrers, donada la seva inoperància i connivència amb la patronal.

D'altra banda, recordem que, en cas d'acomiadament, el fet de guanyar a la Magistratura de Treball no significava, ni de bon tros, recuperar el lloc de treball, sinó, com a molt, una millor indemnització, tal com reflecteix clarament aquesta sentència. No resultarà estrany dir que l'opció majoritàriament triada pels patrons era la de pagar més a canvi de lliurar-se dels obrers conflictius.

D'altra banda, en aquelles circumstàncies, sens dubte que cada cop que guanyaven alguna acció, per petita que fos, els feia créixer, tant numèricament com anímicament.

I així, en els anys següents, la conflictivitat laboral seguí una clara tendència al creixement, amb fluctuacions, generant-se un autèntic cercle viciós: la conflictivitat féu augmentar la militància de les CCOO i aquesta, alhora, n'impulsà les mobilitzacions.

Un altre cas similar el constitueix l'acte de conciliació que té lloc el 16 de novembre de 1968, quan compareixen a la Junta de Conciliació del Sindicat de la Construcció els manobres Antonio Chacón, José López Ramos i Juan Collado Flores, en reclamació a l'empresa "Construcciones Larrégula" per readmissió o indemnització a causa d'acomiadament nul per falta de preavís escrit i per inexistència de causa. Alhora, reclamen que se'ls aboni els salaris pendents i, en el seu cas, la liquidació d'havers i dietes.

En l'acta corresponent a aquest acte de conciliació, hi figura:[64]

---

[64]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

"(...) Concedida la palabra a la parte demandada que comparece en la persona de su propietario manifiesta que ofrece la readmisión a los trabajadores JUAN COLLADO FLORES y JOSE LOPEZ RAMOS, a quienes readmite en las mismas condiciones que venían rigiendo, y que a efectos de una mayor claridad en las futuras relaciones laborales se precisan de nuevo: 30 ptas. hora salario global, excepto vacaciones. Respecto al trabajador ANTONIO CHACON JIMENEZ, y dado el carácter eventual de dicho trabajador, le ofrece la liquidación de sus derechos laborales, y que indemnización incluída, asciende a la cantidad de 3.178 ptas. por todos los conceptos, ofreciéndola en este acto a disposición del productor. (...) Concedida la palabra a la parte actora, manifiesta respectivamente aceptar las propuestas de la parte demandada, considerándose desde este momento readmitidos sin pérdida de sus derechos de ninguna clase los productores JUAN COLLADO FLORES y JOSE LOPEZ RAMOS, y considerándose saldado y finiquitado el productor ANTONIO CHACON JIMENEZ, contra la entrega de las 3.178 ptas. convenidas, que se le pagan en este acto a presencia de esta Junta, sirviendo la presente acta de recibo y carta de pago de la indicada cantidad.

En este estado se tiene por concluído el presente acto de conciliación CON AVENENCIA."

En aquestes difícils circumstàncies per als obrers, per molt que es pretengués limitar les activitats reivindicatives estrictament a qüestions laborals, qualsevol acció fora dels estrictes marges imposats prenia una dimensió de signe opositor i clarament contestatari al règim.

Aquesta circumstància es posava especialment en evidència amb l'arribada de la festivitat de l'1 de

Maig. El primer que va celebrar-se al carrer amb una certa manifestació pública fou el de 1967. Un acte, com els d'anys posteriors, protagonitzat, en la seva majoria, pels obrers de les CCOO.

En aquella ocasió, un grup d'unes 40 persones, segons la premsa, -Margó, Canales, Castell, A. Chacón, el militant del FNC Culleré i alguns membres de la JOC, entre altres- es concentren a la plaça de Sant Joan i canten "L'Emigrant".[65] L'acció s'acaba ràpidament i contundentment amb l'arribada de la policia, alhora que s'endú a la comissaria 2 joves i 2 capellans que queden en llibertat a les poques hores.

Al respecte, *Diario de Lérida* publicava el 2-5-67 la següent nota del Govern Civil:

> "En Lérida la festividad del uno de Mayo se ha celebrado casi con absoluta tranquilidad a pesar de la propaganda subversiva repartida durante toda la semana anunciando una manifestación en la Plaza de España no autorizada. La referida manifestación se ha reducido a un intento en el que han participado unos cuarenta elementos de la ciudad, provincia y advenedizos, al parecer, entre los que se encontraban cuatro sacerdotes, tres de ellos identificados como coadjuntores de Sort, Balaguer y Guisona, de la diócesis de Seo de Urgel, y desconocido el otro por el momento.
>
> Los concentrados iniciaron el canto de algunos himnos, al parecer "L'Emigrant" (El Emigrante, popular canción catalana). La fuerza pública dispersó la concentración, no registrándose otros accidentes.

---

[65]L'anècdota ha estat relatada per tots els informants. També a MARGÓ, V.: Op. cit. hi ha alguna referència.

Uno de los sacerdotes asistentes recibió varios golpes y daba muestras de fuertes dolores."

Val a dir que també fou el 1967 quan tingué lloc la primera detenció de Ventura Margó, acusat de ser un dirigent comunista. El propi protagonista ho explica així:[66]

"... l'abril de 1967, a la matinada, el timbre de casa meva va sonar d'una forma escandalosa: tres policies m'ordenaren que em vestís i em feren pujar al seu cotxe. Eren de la Brigada Político-Social (...). En el soterrani del Govern Civil -on l'únic mobiliari era una taula, quatre cadires i un focus enmig de l'habitació- vaig ser interrogat per quatre agents. (...) Semblava el diluvi universal. Volien saber noms però no en pogueren apuntar ni un. (...) Davant el jutge vaig refermar la declaració de no saber-ne res. Vaig ingressar a la presó de Lleida i vaig quedar en mans del Tribunal d'Ordre Públic."

Aquesta detenció fou especialment dolorosa per a Margó, no sols a causa dels maltractaments de què fou objecte, sinó, sobretot, pel fet que va ser producte de la delació d'un company, també militant, motiu pel qual fou expulsat del partit.[67]

L'any següent, el 1968, fou detingut Francisco Alarcón amb propaganda referent al 1r. de Maig.[68] El propi informant ho recordava així:

"(...) yo ya vivía en las Casetas. Como yo era de propaganda, tenía que entregar un paquete a uno de las minas de Serós. Yo, aquella mañana, cogí el

---

[66]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 67

[67]Aquesta informació l'obtinguérem a través de les converses amb altres informants, ja que Margó no volgué comentar-ho.

[68]MARGÓ, V.: Op. cit. també en fa alguna referència.

paquete para traérselo, que ya me esperaba por allí, y al cruzar dos urbanos me cogieron. Me cogieron el paquete, me llevaron a comisaría y estuve 11 días detenido. El TOP me puso en libertad porque dije que me encontré el paquete en la carretera. Yo lo cogí, me lo traje a casa y cuando vi la responsabilidad que tenía iba a tirarlo cuando me cogieron. Y como no me pudieron sacar otra cosa... Me tuvieron allí tres días machacando, machacando, apretándome duro..., pero yo dije que no. Total, que a los 3 días me llevaron a la cárcel. Y el partido puso en movimiento a los abogados."

De ben segur, però, que la celebració més impactant que resta en la memòria col.lectiva dels diferents informants és la de l'1 de Maig de 1969.

En aquell cas, prèvia reunió als canyissars del riu, ja que a causa de l'estat d'excepció havien deixat de reunir-se als locals de l'HOAC,[69] un grup de militants de les CCOO i alhora del PSUC decideixen manifestar-se, tot i l'adversitat de les circumstàncies, pel centre de la ciutat.

Com a "preparació" de la celebració, uns dies abans havien realitzat una tirada d'octavetes criticant l'Organització Sindical, les quals havien estat confeccionades amb la "vietnamita" del PSUC.[70]

En aquest cas, una altra nota publicada a la premsa donava compte dels successos que s'hi produïren:[71]

---

[69]En altres ocasions, també a causa d'estats d'excepció, feren reunions de grups reduïts a l'església de Santa Tereseta, sota la "protecció" del pare Pere.

[70]Testimoni d'Antonio Cantano el 26-4-93

"(...) A pesar de la advertencia expresa del Excmo. Ministro de la Gobernación y de este Gobierno Civil, publicada en todos los medios de comunicación social de la capital y provincia, un ínfimo grupo de perturbadores ha intentado, a las seis y diez minutos de la tarde, en la Calle Mayor y Plaza San Francisco, organizar una manifestación. Dos de ellos incluso llevaban bien ostensiblemente una camisa roja. (*Sembla que un d'ells era Julio Chacón.*) En el acto han sido invitados por los agentes de la Policía Armada a circular con normalidad sin formación de grupo, ante lo cual han mostrado resistencia activa, llegando uno de ellos incluso a agredir a un policía armado y a un inspector del cuerpo de policía que acababa de identificarse como tal."

La persona en qüestió era Antonio Chacón. Segons aquest mateix informant, enmig dels aldarulls un policia insultà la seva esposa, Catalina Maestre, cosa que féu que Chacón s'hi enfrontés amb la col.laboració de l'obrer Agustín Alvarez Otero. Tot plegat, s'ocasionà un clima de forta tensió entre les forces d'ordre públic i els manifestants.

Com a conseqüència d'aquests esdeveniments eren detinguts, a més de Chacón, Manuel Cortijo Martínez, Felip Castell Papell, Jesús Canales Rivero, Agustín Alvarez Otero, Francisco Escarcena Martínez i Antonio Cantano Palma. També foren conduïdes a comissaria Catalina Maestre i Natividad Redondo, esposes de Chacón i Cantano respectivament, i el seu fill Antonio Cantano Redondo.[72]

---

[71]*Diario de Lérida*, 2-5-69

[72]MARGÓ, V.: Op. cit.

Després d'imposar-los una multa de deu mil pessetes eren posats en llibertat els detinguts, a excepció de Catalina Maestre, Antonio Chacón i Agustín Alvarez, acusats d'haver-se resistit a l'autoritat. La mateixa nit, les "dones democràtiques" (esposes d'obrers militants de les CCOO i el PSUC) es tanquen a l'església de la Sang, al carrer de Sant Antoni, per tal de protestar per aquestes detencions.

Finalment, l'11 de desembre de 1969, defensats per l'advocat Simeó Miquel i Peguera, Alvarez, Chacón i Maestre eren processats per un Tribunal Militar en consell de guerra. El constructor i alhora hoacista Eulogio Vallina tancà la seva obra i portà tots els treballadors a la caserna militar de Gardeny per assistir al consell.[73] Val a dir que tots els obrers entrevistats coincideixen a assenyalar que, en relació al comportament d'alguns empresaris, l'exemple d'Eulogio Vallina era un model de justícia social.

La sentència explica els fets en els següents termes:[74]

> "El día 1º de Mayo del presente año con motivo de la manifestación anunciada por las "comisiones obreras" de Lérida, la Policía Armada que tenía montado su oportuno servicio de vigilancia en la calle Mayor de Lérida para evitar alteraciones de orden público, procedió a la detención del paisano FELIPE CASTELL, por considerarlo como posible organizador de la pretendida manifestación, momento en el cual el procesado ANTONIO CHACON JIMENEZ, mayor de edad penal, de buena conducta, y sin antecedentes penales y que se encontraba en dicho lugar acompañado de su mujer e hijos, acercándose a los Policías Armados

---

[73]Testimoni d'Antonio Cantano el 26-4-93. També MARGÓ, V.: Op. cit. en fa alguna referència.

[74]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

que practicaban la citada detención, les interpeló en torno a las causas que motivaron la misma y como quiera que los policías armados le convidaron a que se retirase, el procesado en lugar de así hacerlo, comenzó a vociferar y a exclamar la injusticia de tal detención, por lo que el Policía Armado _____ en evitación de un mayor altercado en la vía pública y en cumplimiento de órdenes recibidas de sus superiores, procedió a su detención, resistiéndose ANTONIO CHACON con todas sus fuerzas, hasta que en un determinado momento pasó de la simple resistencia a la agresión, propinando un puñetazo a un Inspector del Cuerpo General de Policía que allí se encontraba y mordiendo en la mano derecha en su dedo medio al Policía Armado _____ causándole igualmente otras lesiones leves, de todas las cuales necesitó asistencia facultativa inmediata, pero sin necesidad de causar baja en el servicio.

Una vez ya reducido el procesado CHACON, a lo que se había opuesto tenazmente la esposa del mismo la procesada CATALINA MAESTRE QUERO, agarrando al Policía Armado _____ y llegando a quitarle el correaje si bien todo ello con el exclusivo fin de evitar la detención de su esposo, la procesada continuó en el trayecto hacia la Comisaría chillando desaforadamente contra los policías armados, por lo que tuvo que ser detenida por el Cabo 1º de la Policía Armada _____ , sin que ofreciese resistencia. Asimismo, cuando el procesado ANTONIO CHACON era conducido hacia la Comisaría, el procesado AGUSTIN ALVAREZ OTERO, como los anteriores mayor de edad, buena conducta y sin antecedentes penales intentó interferir la acción de la Fuerza Pública, queriendo que el procesado CHACON fuera puesto en libertad, y al ver que la Policía Armada

iba a detenerlo, intentó darse a la fuga siendo alcanzado por el Policía Armado _____, resistiéndose fuertemente el procesado por lo que el Policía Armado tuvo que ser auxiliado por los Policías Municipales _____ y _____, momento en que el procesado consideró inútil seguir oponiéndose a la detención y sometiéndose, se dejó conducir.

RESULTANDO, que en mérito de los hechos declarados como probados, el Juez falló que debía condenar y condenaba al procesado ANTONIO CHACON JIMENEZ a la pena de siete meses de prisión, con la accesoria de suspensión de todo cargo público, profesión, oficio y derecho de sufragio durante la condena, como autor de un delito de insulto a Fuerza Armada, previsto y sancionado en el nº 3 del artículo 308 del Código de Justicia Militar y a los procesados CATALINA MAESTRE QUERO y AGUSTIN ALVAREZ OTERO, a la pena de tres meses de arresto mayor y multa de cinco mil pesetas sustitutivas en caso de impago por quince días de arresto, a cada uno de ellos, con las mismas accesorias como autores del delito de resistencia a los agentes de la Autoridad (...)."

En un altre ordre de coses, també és ben cert que aquestes conseqüències tenien una altra lectura, més privada i personal, però que afectava igualment de manera intensa a la quotidianeïtat dels seus protagonistes.

En aquest sentit, no pot obviar-se el fet que, mentre Chacón i Maestre estigueren tancats a la presó, els seus fills foren atesos pel company Jesús Canales i especialment per la seva dona, Toñi Cañas.

Dels mesos que romangueren empresonats, disposem d'una carta enviada per Isabel, la filla de 8 anys, als seus

pares. Està datada el 22 de maig de 1969. La reproduïm íntegrament, gràcies a l'amabilitat d'Antonio Chacón que així ens ho ha permès, ja que reflecteix una visió que difícilment es pot copsar a través d'un altre tipus de documentació.

D'altra banda, creiem que la clandestinitat condiciona tota una sèrie d'aspectes privats i personals. És a dir, els elements que configuren el contingut privat es relacionen directament amb la lluita político-sindical que s'estigui vivint. Tot això s'evidencia clarament en aquesta carta, la d'una nena al seu pare empresonat:

> "Querido papá: Le escribo estas 4 letras para decirle como estamos. Esta vez será más corta. El niño dice que a ver si sale pronto y pregunta mucho por mamá.
>
> Papá, no sé qué contarle porque no tengo que decirle nada. Se lo dije a la señorita y me dijo que a veces meten a los que no han hecho nada y los que cometen algún delito no los meten y a los que son inocentes los tienen que meter.
>
> Papá, recibimos aquel abrazo tan fuerte que usted nos mandó con Felipe (*es refereix a Felip Castell*). Venía muy contento pero se fue a su casa para ver a sus padres. Me mandan muchos recuerdos todos sus amigos.
>
> Dicen los policías que saldría mamá esta semana. También dijeron lo mismo la otra semana y si les hiciéramos caso nos moriríamos esperando. Lo que pasa es que son unos mentirosos porque no dicen ni una verdad.
>
> Porque mamá se desilusionó mucho al ver que no salía la otra semana y dice que hacen unas comidas muy malas. Ya podrían hacerlas mejor que la mano bien

saben ponerla para recibir las 10.000 ptas. y son unos tacaños algunos. Pero hay otros que son más buenos pero hay muy pocos.

Cuando vinimos la primera vez un policía le preguntó al Director si podíamos pasar a comunicar y dijo que sí y nos apuntaron.

Haré todo lo posible por aprobar y pasar a la 6a. Mamá me dijo que los lunes se ven. Bueno, a ver cuando les dará la gana de soltarlos a todos. Bueno, sin más que decirle reciba un fuerte abrazo de sus dos hijos que tienen muchas ganas de que salgan. Salud."

D'altra banda, en el moment de les detencions i posteriors empresonaments, l'esposa d'Agustín Alvarez es trobava en avançat estat de gestació, per la qual cosa fou permanentment atesa per la resta de companyes que es turnaven per no deixar-la sola.

En un altre ordre de coses, Agustín Alvarez, un cop sortí de la presó, fou acomiadat de l'empresa Cromín (la mateixa on treballaven Margó i Canales) i en un moment que acabava de tenir el seu primer fill, es veié obligat a marxar precipitadament a l'estranger per tal de poder treballar.[75]

La mobilització i la solidaritat amb motiu dels esdeveniments provocats l'1 de Maig de 1969 portà també a 22 obrers de la construcció a adreçar una carta al capità general de la IV Regió Militar, en els següents termes:[76]

"Los abajo firmantes, vecinos de Lérida y su provincia, exponemos con todo respeto a Vuecencia

---

[75]MARGÓ, V.: Op. cit.

[76]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

que nos permitimos molestar su atención para rogarle tenga a bien conceder la libertad a ANTONIO CHACON JIMENEZ, preso en la cárcel de Lérida desde este último 1º de Mayo.

Este día fueron detenidos en la Calle Mayor de Lérida varios obreros que, con su presencia, pretendían expresar su adhesión a la Fiesta Universal del Trabajo, reconocida como tal en la mayoría de los países europeos y por la Organización Internacional del Trabajo de la cual España es miembro.

En el curso de estos meses unos han sido puestos en libertad total, otros en libertad provisional, pero éste sigue preso.[77]

Si Vuecencia estima que pudo haber en esto algo de delito, éste ha sido ampliamente purgado con el que sus hijos quedaran al amparo de la caridad pública durante el mes y medio en que también estuvo presa su mujer y con estos tres meses de cárcel durante los cuales, además, su comportamiento como recluso ha sido perfecto y ejemplar en todos los sentidos.

Los leridanos que firmamos esta carta, pues, conscientes de la necesidad que tiene nuestro país de una paz que abarque a todos los españoles por igual y haga desaparecer los rencores de todos los corazones, rogamos su intervención para que el obrero ANTONIO CHACON JIMENEZ sea integrado a su

---

[77]L'agost de 1969 s'havia decretat llibertat provisional per a Catalina Maestre i Agustín Alvarez "por llevar el primero de Agosto un periodo de tiempo equivalente a la pena de tres meses de arresto mayor que en su escrito de conclusiones provisionales solicita el Fiscal."

Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

familia y al mismo tiempo Lérida duerma tranquila al saberlos a todos en libertad.

Sabedores de ser escuchados por Vuecencia le damos las más expresivas gracias."

Evidentment, aquest fet té una lectura en clau político-resistencialista en el sentit que uns membres de les Comissions Obreres i alhora partíceps d'una clandestinitat política a través del PSUC patien els efectes repressius del règim.

En aquest cas, els fets i les conseqüències del 1r. de Maig de 1969, amb les detencions, l'empresonament i el judici per un tribunal militar, comencen ja a ser conferits amb un caire més obertament polititzat.

3.2.5 Una dimensió femenina de l'oposició comunista

Cal dir, d'entrada, que si bé hi ha una producció força remarcable pel que fa a estudis sobre diferents aspectes de l'oposició i l'antifranquisme en general, les aportacions sobre la presència i les formes d'oposició que adoptaren algunes dones són més aviat minses.[78]

Tanmateix, en enfrontar-nos-hi i endinsar-nos-hi no sols ens trobem amb un terreny força àrid pel que fa a la bibliografia disponible, sinó també a l'ús que hem pogut

---

[78]En aquest sentit, destaquem les aportacions de FEBO, G. di: "La lucha de las mujeres en los barrios en los últimos años del franquismo. Un ejemplo de utilización de la historia de género". Dins TUSELL, J. ALTED, A., MATEOS, A.: Op. cit. p. 251-260; i de ROMEU ALFARO, F.: *El silencio roto. Mujeres contra el franquismo.* Ed. F. Romeu Alfaro. València, 1994, en què se'ns ofereix diverses mostres sobre la utilització d'entrevistes per reflectir itineraris i paisatges femenins al llarg de les diferents etapes del franquisme.

fer de les fonts orals. En aquest sentit, cal esmentar que, de manera molt significativa, en alguns casos l'informant masculí no ha permès que la seva esposa fos entrevistada per considerar que no tenia res interessant a dir, cosa que ha estat fàcilment acceptada per part d'elles. També cal esmentar que, en línies generals, les informants han explicat molt poques coses a la vegada que els ha costat molt fer-ho, possiblement perquè elles mateixes consideraven que les seves ocupacions -en tots els sentits- tenien poc valor.

Tot plegat, aquests condicionants provoquen que la informació de què disposem sigui força sesgada i filtrada. És bastant difícil reconstruir la trajectòria militant d'aquestes dones combinada amb la seva quotidianeïtat. Una vida quotidiana construïda sobre la base de petits i continuats actes i actituds, potser força inconscients, però, alhora, fortament socialitzats i que creiem que tenen la seva importància.

És ben cert que la presència femenina s'havia introduït en diversos teixits de l'oposició ja des d'un bon principi.[79] Pel que fa a Lleida, havíem destacat de manera notable l'activisme de Josepa Reimundi com un dels elements més significats del POUM a la dècada dels anys quaranta. No obstant això, la presència i les activitats de Reimundi dins el POUM no venien definides per paràmetres de gènere. A tall d'exemple, cal recordar que era una de les persones directament implicades en la redacció de textos per a la premsa i la propaganda del partit.

Pel que fa al PSUC dels anys seixanta i setanta, hi hagué militants femenines (Gloria Moreno, Magda

---

[79]Per a un context general, vegeu FEBO, G. di: *Resistencia y movimiento de mujeres en España, 1936-1976*. Icaria. Barcelona, 1979

Ballester... per exemple) amb un grau de participació i acció igual que alguns dels membres masculins del partit que assumien tasques de responsabilitat.

Amb tot, però, el que ens interessa especialment en aquest apartat és incidir en el trajecte que endegaren algunes esposes de militants durant aquests anys. Un trajecte que té unes especificitats que cal assenyalar.

Ja s'ha comentat que, d'acord amb l'estratègia del PSUC, és necessari eixamplar les bases. I així doncs, es considera que la incorporació de dones de militants hi contribuirà decisivament.

En aquest sentit, doncs, la integració d'aquestes dones al partit no només fou acceptada sinó també volguda. Així per exemple, en preguntar a una de les dones militants d'aleshores -Catalina Maestre- quina actitud tenien els homes del partit envers elles respon:

> "Lo aceptaban muy bien. Precisamente ellos luchaban para que las mujeres se incorporasen al partido."

L'acceptació, per tant, hi és. I, a més, els diversos informants entrevistats coincideixen a recordar que el suport de les seves dones fou fonamental. Tanmateix, la seva presència i les formes de militància que se'n derivaren exigeixen algunes consideracions.

Així doncs, en aquesta segona meitat de la dècada dels anys seixanta, s'incorporen al partit algunes dones de destacats militants fins arribar a constituir un grup d'unes 10 membres que, aglutinades a l'entorn d'una cèl.lula, s'anomenaven "dones democràtiques". En aquest sentit, no pot obviar-se que no deixa de ser simptomàtica aquesta divisió sexual de la militància.

A més de la ja esmentada Catalina Maestre ("Amaya", esposa d'Antonio Chacón), s'hi afegeixen els noms

d'Indalècia Gelonch ("Olga", esposa de Ventura Margó), Natividad Redondo (esposa d'Antonio Cantano), Florència Farrà (esposa de Cel.lestí Regué), Toñi Cañas (esposa de Jesús Canales), etc.

Creiem que l'exemple més il.lustratiu d'aquesta presència femenina en el PSUC el constitueix, sens dubte, el testimoni de Catalina Maestre Quero.

Nascuda el 1938 a Banyoles, quan la seva mare marxava cap a França, era òrfena de pare, mort poc abans al front i simpatitzant d'esquerres. Als pocs anys de vida, mor la seva mare, per la qual cosa retorna cap a Espanya i s'estableix al poble dels seus pares, Pruna, on uns anys més tard coneix Antonio Chacón i s'hi casa.[80]

A partir d'aleshores, la seva trajectòria transcorre al costat de Chacón. Per tant, és paral.lela pel que fa a les penalitats i les dures condicions de vida ja assenyalades en parlar d'aquest militant.[81] No és estrany, doncs, que tingui sentiments molt arrelats de pertinença a la classe treballadora. La força amb què explica el seu itinerari personal i de militància denota, amb molta nitidesa, la seva profunda implicació. Només cal recordar l'empresonament de què fou objecte arran dels aldarulls amb la policia l'1 de Maig de 1969 juntament amb Alvarez i Chacón, així com el corresponent consell de guerra a què s'hagué de sotmetre.

---

[80]El perfil biogràfic de Catalina Maestre fou recollit en l'entrevista mantinguda l'11-9-1992. Lloc: domicili particular, Lleida

[81]Bona part de les condicions de vida de dones que després emigraren a Catalunya es troben recollides en l'article de PUIG i VALLS, A.: "Casa i carrer a l'Andalusia rural dels anys 50. El cas de Pedro Martínez (Granada)", *Historia y Fuente Oral*, núm. 6, 1991, p. 77-87

La incorporació de Maestre al partit és explicada de la següent forma per la pròpia informant:

> "Yo entré un poco más tarde. Porque yo no sabía donde iba mi marido. El no me decía nada. (...) Un día le dije:
>
> -¿Dónde vas?
>
> Y dice: -No te lo puedo decir.
>
> -Pues esto no es correcto, no está bien."

Després d'unes discussions, Chacón li "confessa" la seva militància al PSUC i la convida a anar-hi. "Me gustó aquello", i a partir d'aleshores s'hi integra, i adopta el nom de guerra d'"Amaya".[82]

No es pot deixar de destacar que Catalina Maestre, amb uns orígens molt humils i una precària formació, i malgrat no tenir cap professió regular, treballava moltes hores diàriament fent feines domèstiques. Això féu que, a causa de les nombroses ocasions que Chacón estigué a la presó o en situació d'atur per estar inclòs a les "llistes negres", les feines de Catalina Maestre constituïssin el suport fonamental per al sostenimment dels seus fills.

En definitiva, el seu treball va ser un element clau a l'hora de satisfer les necessitats més bàsiques de la seva família. Això ens condueix al fet que l'abnegació i la capacitat de sacrifici pel que fa a la militància masculina, adquireixi una dimensió diferent en el cas d'algunes presències femenines.[83]

---

[82]En l'actualitat Catalina Maestre segueix essent militant del PSUC.

[83]Tot i que de forma tangencial al tema que estem tractant, resulta interessant la consulta dels textos de BORDERÍAS, C.: "Cuatro generaciones de mujeres emigrantes: transmisión y cambio

Com es posa prou en evidència, el compromís d'aquestes dones vingué determinat per uns vincles de parentiu molt directes. Però és que, a més, en bastants casos, la militància d'aquestes dones no deixa d'estar condicionada pel fet que fos el marit qui els digué que ho havien de fer.

En aquest sentit, sóc conscient que trepitjo un terreny força punxegut però em va semblar que, exceptuant l'exemple de Catalina Maestre, hi havia poca solidesa en les seves conviccions ideològiques, i que, a més, la seva militància els provocava una bona dosi de temors. La manera d'accedir-hi, certament, en devia ser determinant. En aquestes condicions, no és estrany, doncs, que quan en anys posteriors alguns decideixin abandonar les files del partit, les seves dones també ho facin.

D'altra banda, els límits en la definició de la seva lluita no estan marcats per elles i, alhora, quan aquestes dones realitzin determinades accions les faran com a dones. Les seves seran unes tasques de suport i, de ben segur, considerades com a secundàries -encara que sí reconegudes- fins i tot per part dels seus marits.

Anar a les manifestacions, protagonitzar diverses "tancades" com a mesura de protesta a les esglésies, fer de "missatgeres" amb la Pirenaica (tasca desenvolupada per Indalècia Gelonch) i recollir donatius per a les

---

social". *Actas de las III Jornadas "Historia y Fuentes Orales". Memoria y Sociedad en la España Contemporánea.* Ed. Fundación Cultural Santa Teresa. Ávila, 1992, p. 27-37, i l'article, de la mateixa autora, "Las mujeres, autoras de sus trayectorias personales y familiares: a través del servicio doméstico." *Historia y Fuente Oral,* núm. 6, 1991, p. 105-121. També de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials: "La dona immigrant". *Perspectiva Social,* núm. 23, 1986

famílies algun membre de les quals era a la presó o havia estat acomiadat del lloc de treball van ser algunes de les ocupacions més reeixides.

Cal dir que aquesta tasca és valorada molt positivament pels diversos informants ja que va permetre en molts casos la continuïtat de la lluita. Així per exemple, en paraules de Margó:

> "(...) els ajuts econòmics van ser un dels factors importants perquè en alguns moments els treballadors d'economia precària no abandonessin la lluita. Si les seves famílies no haguessin seguit rebent la setmanada, de ben segur que molts entusiasmes s'haurien aturat."[84]

Per la mateixa causa, i amb motiu de la festivitat de Reis, vengueren en una ocasió joguines a domicili amb el lema "Pau al Vietnam".[85]

Aquestes activitats relacionades amb els ajuts econòmics s'emmarquen dins les accions promogudes més específicament des de les Comissions Cíviques, on el PSUC va tenir una funció aglutinadora i de promoció important, tal com ja veurem més endavant.

Altres accions més de caire personal no poden ser oblidades. Com per exemple, els fets, ja citats, d'ajudar l'esposa embarassada d'Agustín Alvarez mentre aquest era a la presó, o tenir cura dels fills de Chacón i Maestre en la mateixa ocasió, per part de la dona de Jesús Canales.[86]

---

[84]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 98

[85]MARGÓ, V.: Op. cit. en fa alguna referència.

[86]Val a dir que són aspectes rememorats per gairebé tots els militants entrevistats.

En aquest sentit, no és estrany que destaquin de forma rellevant el sentiment d'unitat i solidaritat que hi havia entre elles. Així per exemple, la pregunta respecte a les seves activitats és contestada per Indàlecia Gelonch amb aquesta asèptica però alhora força significativa frase: "Ens explicàvem". Catalina Maestre respon més explícitament al respecte:

> "Estábamos muy unidas, nos queríamos y nos ayudábamos mucho. A pesar de que eran tiempos difíciles. Cuando a alguna le pasaba algo... Yo estuve mes y medio en la cárcel y a mi no me faltó la solidaridad de mis compañeras y compañeros."

Tot i no ser la nostra pretensió convertir la presència d'aquestes dones en l'oposició antifranquista en una simple crònica de fets més o menys heroics i d'accions aïllades i puntuals, això és el que, de fet, feren. Després d'aquests actes tornaven a casa.

Amb tot, no participo d'algunes visions que defineixen que l'actitud de moltes d'aquestes dones va ser d'una "clandestinitat estèril i vergonyant",[87] ja que foren dones que entraren en la lluita clandestina i hi van participar, tot i que des d'una dimensió tòpicament femenina. L'exemple d'Indalècia Gelonch o Natividad Redondo portant octavetes a la bossa d'anar a comprar el pa ens sembla que és altament il.lustratiu d'aquesta combinació.

En definitiva, tot i que el treball d'aquestes dones fou, en força ocasions, gairebé "invisible" i difícilment quantificable, esdevingueren uns subjectes socials de primera importància. Les accions que realitzaren i les funcions que acompliren així ho

---

[87]Idea explicada per POMPEIA, N.: "L'altra clandestinitat". *L'Avenç*, núm. 56, gener 1983, p. 8-9

demostren. Tanmateix, el seu paper com a subjectes polítics fou pràcticament nul.

3.2.6 El paper polític del moviment sindical

Després de la trajectòria fins ara ressenyada durant la segona meitat dels anys seixanta, pot dir-se que 1970 marca l'inici en el canvi de rumb del sindicalisme d'oposició a Lleida.

El punt d'inflexió que dibuixa aquesta reorientació reivindicativa en l'obrerisme és el seguit de conflictes laborals que tingueren lloc a l'empresa "Fomento de Obras y Construcciones" al llarg de 1970.[88]

Però, alhora, hi haurà uns esdeveniments exteriors a la realitat lleidatana que tindran determinades respostes amb algunes conseqüències que cal destacar: l'ocupació de la Casa Sindical l'estiu del mateix any en solidaritat amb els fets de Granada i la manifestació amb motiu del procés de Burgos, produïda al desembre, i que ocasionarà l'empresonament de set destacats sindicalistes de la ciutat.

Tot plegat, doncs, ens trobem davant d'un moviment obrer que paulatinament va adoptant un caire més obertament polititzat, fins al punt que, com repetirem posteriorment, les CCOO es convertiran en alguns moments en la punta de llança més emblemàtica en la lluita contra el règim franquista.

---

[88]A tall d'exemple, apuntarem que el 1970 s'arribà a la xifra rècord de 1.595 vagues a tot l'Estat espanyol. Recollit a FUSI, J.P.: Op. cit. p. 163

3.2.6.1 Un exemple de conflictivitat laboral: "Fomento de Obras y Construcciones"

Sens dubte, els problemes sorgits en aquesta empresa en el transcurs de 1970 foren l'eix sobre el qual s'articularen bona part de les reivindicacions laborals d'aleshores.

El cas de "Fomento..." s'inicia quan 93 obrers (sobre un total de 130) pertanyents al sindicat de la construcció -que llavors estaven construint un escorxador a la carretera de Saragossa- promouen un acte de conciliació en què reclamen a l'empresa tota una sèrie de pagaments referents als dies festius recuperables, les pagues extraordinàries, una millora en les condicions higiènico-sanitàries, etc. Alhora, aquests obrers denuncien davant l'O.S. que havien signat un contracte en blanc amb l'esmentada empresa.

Concretament, en la compareixença del 3 de febrer de 1970 davant la Vice-secretaria provincial d'Ordenació Social, els enllaços sindicals (tots membres de les CCOO) Gabriel Garrido Carrillo, Antonio Giménez Guillén, Antonio Cantano Redondo, Francisco Sánchez Aguilá, Reyes Ruiz Garrido, Diego Arroyo Puertas, José M. Corredera Solís, Antonio Chacón Giménez i Antonio Cantano Palma manifesten:[89]

> "1º Todos ellos prestan sus servicios con las categorías profesionales que se han dicho en la empresa FOMENTO DE OBRAS Y CONSTRUCCIONES, efectuando actualmente trabajos de construcción del nuevo Matadero de Lérida, en la Carretera de Zaragoza Km 2, en Lérida.

[89]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

2º Que por parte de la empresa ha establecido como día semanal de pago el martes, día que ya tenía establecido con anterioridad a la contratación de tales trabajadores comparecientes. Sin embargo, todos ellos consideran que en atención a sus economías familiares y atenciones domésticas, debería gestionarse de la empresa el traslado de dicho día de pago al Sábado.

3º La incorporación al trabajo de dichos productores debe efectuarse con anterioridad a las 8, a las 7'45, produciéndose por este motivo unos atascos considerables por cuanto todos ellos acuden breves momentos antes, lo cual produce y motiva la presentación de todos ellos, o sea la plantilla total cifrada en 130 trabajadores, un cuarto de hora antes, o sea a las 7,30, para tener tiempo de pasar lista antes de la hora en punto señalada para incorporarse al trabajo, puesto que de efectuarlo como consecuencia de este atasco inmediatamente después de la hora señalada, no son admitidos al trabajo hasta una hora después.

Todo ello produce, no solamente un mal ambiente en las relaciones de trabajo empresa-productores, sino además la dedicación a la empresa de un cuarto más de hora de trabajo, sin que por parte de la empresa se tenga en consideración a efectos de horas extraordinarias.

El mismo caso ocurre en la incorporación al trabajo en horas de la tarde (...).

Los trabajadores comparecientes consideran que tal anomalía debiera subsanarse mediante la designación por parte de la empresa de personal adecuado que pasase lista mientras estuviesen trabajando, de forma que no se viesen perjudicados en cuanto a la

obligación del cumplimiento de la jornada legal, o que se les compensase económicamente en forma de horas extraordinarias.

4º Con respecto a las medidas de Seguridad e Higiene, manifiestan que en el centro de trabajo solamente existen 3 huecos construídos en el hormigón, no solamente insuficientes en número teniendo en cuenta los trabajadores, sino que además no reunen ningún requisito sanitario, sin puertas y sin medios de limpieza inmediata.

Asimismo tampoco existe comedor con las condiciones mínimas indispensables que exigen las disposiciones vigentes, ni existen lavabos y duchas que les permitan asearse al término de la jornada laboral, e inclusive el agua que se ven obligados a usar para lavarse no es corriente, sino que está contenida en bidones que se utilizan exclusivamente en los trabajos de la obra.

Igualmente el vestuario es totalmente insuficiente teniendo en cuenta el número de trabajadores. (...)"

Val a dir que aquest acte de conciliació té lloc sense la compareixença dels representants de l'empresa.

Uns dies després, el 16 de febrer, un inspector de la Vice-secretaria d'Ordenació Social es presenta a l'obra i, després d'examinar-la, emet un informe que, a grans trets, exposa que "... estas alegaciones no tienen fundamento verdadero alguno,"[90] circumstància que provoca que el 20 de febrer compareguin 35 obrers més de "Fomento..." i es ratifiquin en les declaracions efectuades anteriorment pels seus companys.

---

[90]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

A conseqüència de tots aquests afers, els 93 obrers decideixen portar el cas a la Magistratura de Treball perquè hi tingui lloc el corresponent judici, ja que en el previ acte de conciliació no s'han obtingut resultats satisfactoris.

Tanmateix, hi ha força obstacles que han de superar. Així per exemple, Magistratura els diu que tots i cadascun dels obrers s'hi han de presentar per tal de prendre'ls nota de les seves filiacions i signatures, fet que provocaria la seva absència del lloc de treball durant 4-5 hores, amb la impossibilitat de cobrar-les ja que aquest és un dret només reservat als enllaços sindicals.

En aquestes circumstàncies, els enllaços sol.liciten que siguin autoritzats a recollir les filiacions i les signatures de la resta de companys, cosa que els és negada. Malgrat aquestes adversitats, els 93 obrers estan disposats a absentar-se del lloc de treball si és necessària la seva presència a la Magistratura de Treball.

La resposta de l'empresa, en veure el caire que estan prenent els esdeveniments, és l'acomiadament de 20 dels obrers que estan treballant en la construcció de l'escorxador de la carretera de Saragossa.

En una carta adreçada a la Inspecció Provincial, datada el 20 de juliol de 1970, els enllaços sindicals de "Fomento..." expliquen aquestes circumstàncies en els següents termes:[91]

---

[91]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

"Los abajo firmantes, enlaces sindicales de FOMENTOS Y CONSTRUCCIONES de la obra Matadero de Lérida, ponemos en su conocimiento el despido improcedente de 20 trabajadores para el día 27 de los corrientes, sin que veamos ningún motivo justificado para tal despido, ya que la obra en construcción es de grandes dimensiones y en la actualidad solamente existe construido un 25% del total, requiriendo esta construcción de 175 a 200 trabajadores y sólo existen 110. Esta arbitrariedad todavía aumenta al comprobar como la empresa dispone de otras obras como son: Caja de Pensiones en Pza. Cataluña y Banco de Santander en Rambla de Fernando en sus primeros inicios.

Esta decisión por parte de la empresa hemos de admitirla como un acto de mala fe, viéndonos obligados a exigir la readmisión inmediata de todos los despedidos. (...)

Esta denuncia la hemos puesto en conocimiento del Presidente de la Social de nuestro sindicato, *(es refereix a Saturnino Vicente)* que se adhiere a nuestra justa petición."

L'empresa, amb la finalitat d'acabar expeditivament amb el problema, demana a la Delegació Provincial de Treball de fer expedient de regulació d'ocupació, tot al.legant que, després d'haver acomplert escrupolosament els seus compromisos i d'haver finalitzat l'estructura de l'obra, no disposa de les dades tècniques necessàries per continuar-la. Això fa que, donada la impossibilitat de prosseguir, el personal que hi treballa estigui pràcticament inactiu. L'única solució, argumenta l'empresa, és, doncs, l'expedient de regulació ja que els treballadors van ser contractats expressament per a la realització d'aquest escorxador i l'empresa no té, en

aquests moments, cap lloc vacant de treball en altres obres que en l'actualitat està construint. Per tant, doncs:[92]

> "(...) la empresa solicita (...) la autorización para suspender las obras del repetido matadero y subsiguiente de los contratos de los trabajadores que se comprenden en las relaciones que se acompañan, que son un total de 71 con el beneficio para éstos del Seguro de Desempleo y por un plazo máximo de 3 meses. (...)"

No obstant això, el delegat provincial de Treball dicta resolució, amb data del 12-11-70, en què fa constar que:

> " (...) Informa desfavorablemente el expediente de referencia, instándose de la autoridad laboral que, en todo caso, se acoja a los trabajadores a quienes afecte el presente expediente de regulación de empleo a la legislación social protectora vigente. (...)"

Les causes adduïdes es basen en el fet que l'empresa no determina quines són les dades tècniques que han motivat la suspensió de les obres, no determina les gestions que han realitzat per a fer-ho i no aporta cap prova documental que justifiqui aquesta petició. Alhora, aquest informe esmenta que:

> "Puede originarse un peligroso precedente en orden de la estabilidad del empleo de los trabajadores del ramo de la construcción, fijos de obra."

---

[92]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón. El subratllat és nostre.

En definitiva, doncs, quedava desestimada, a causa de l'absència de dades i proves necessàries, la petició de l'empresa "Fomento de Obras y Construcciones S.A." perquè se l'autoritzés a suspendre les obres, a més de la suspensió dels contractes dels treballadors.

Reiterem, però, que d'acord amb les reglamentacions existents, l'empresa no tenia l'obligació de readmetre els treballadors acomiadats i preferia, en la majoria dels casos, augmentar la quantitat a indemnitzar a canvi de desfer-se dels treballadors més conflictius.

Finalment, la conflictivitat entre obrers i "Fomento..." quedava tancada de la manera següent: el 5 de desembre de 1970 tenia lloc l'acte de conciliació del sindicat provincial de la construcció, promogut per 53 obrers, entre altres, per Antonio Cantano Palma, Antonio Chacón Giménez, Diego Telesforo Zamora, Sebastián Andreu Malpica i Gabriel Garrido Garrido contra l'empresa "Fomento..."

> "(...) en reclamación de que se avenga a readmitirnos o indemnizarnos por despido improcedente ocurrido el 3 de los corrientes, y abono de salarios devengados y no percibidos y en su caso partes proporcionales de las pagas extras de Navidad, 18 de julio y vacaciones. (...)
>
> El representante de la empresa demandada manifiesta que caso de conformidad de los actores promete hacer efectivas las cantidades relacionadas (...). Los actores se muestran conformes con el ofrecimiento que les hace la empresa demandada y una vez percibidas las mentadas cantidades prometen nada más pedir por ningún concepto quedando finiquitada la relación laboral que unía a las partes."[93]

---

[93]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

Dèiem al principi d'aquest apartat que el cas de "Fomento de Obras y Construcciones" fou la clau de volta en la radicalització del moviment obrer aglutinat en les Comissions Obreres.

Si bé les motivacions que portaren als obrers a promoure l'acte de conciliació i les reivindicacions que l'acompanyaren s'insereixen en la mateixa línia de casos anteriors, la gran quantitat d'obrers de l'empresa que s'hi adheriren (la gairebé pràctica totalitat) i la bel.ligerància d'ambdues parts fan que aquest cas sigui sensiblement diferent dels anteriors, duts a terme de forma bastant individualitzada o en petits grups.

A partir d'aleshores les "llistes negres" actuaren amb força entre els obrers més significats. No volem dir, però, que aquestes sorgissin com a conseqüència del cas "Fomento..." ja que, tal com comentarem més endavant, funcionaven amb anterioritat i no solament contra els obrers que havien treballat en aquesta empresa. Tanmateix, és ben cert que, des de 1970, aquestes "llistes negres" actuaren amb més contundència i sobre més quantitat d'obrers.

3.2.6.2 La solidaritat dels comunistes: els fets de Granada i el procés de Burgos

A la vegada, juntament amb aquest conflicte se n'afegeixen altres que, de manera "enforquillada", l'atravessen i contribueixen a engrandir i magnificar aquestes mobilitzacions obreres.

Ens estem referint als actes en solidaritat amb els fets de Granada. A causa de la convocatòria de vaga dels obrers de la construcció de Granada davant la impossibilitat d'arribar a acords definitius sobre el seu conveni col.lectiu, el 21 de juliol de 1970 es

produeixen violents enfrontaments amb la policia que carrega contra els manifestants. El resultat és de tres obrers morts. Cal dir que el final dels tràgics successos fou la firma del conveni on s'acceptaven totes les reivindicacions que demanaven els obrers.[94]

Aquests fets van tenir com a conseqüència a Lleida l'ocupació de la Casa Sindical, davant la negativa de la Delegació a concedir-los una sala per reunir-se, amb els conseqüents aldarulls que això motivà.

Prèviament a l'ocupació, el 28 de juliol, els enllaços sindicals Antonio Chacón, Antonio Cantano, Sebastián Andreu, Francisco Castro, Telesforo Zamora i Gabino Lozano com a vocal provincial, enviaven al governador civil la carta següent:[95]

> "Los abajo firmantes, representantes sindicales del ramo de la construcción, respetuosamente exponemos a V.E. las arbitrariedades de que somos objeto al privársenos de ejercer nuestras funciones al prohibírsenos las reuniones en la Casa Sindical para discutir problemas tan importantes para nosotros como es el convenio colectivo y otros asuntos.
>
> Como V.E. no desconocerá, nuestro ramo es uno de los más desamparados y las injusticias son continuas

---

[94]Una síntesi dels esdeveniments en aquest conflicte es troba recollida a DOMÍNGUEZ, J.: Op. cit. També resulta interessant la vivència personal de QUITIAN, A.: "Recuerdos de una huelga: Granada 1970". Dins DDAA: *Los católicos...* Op. cit. p. 92-95; MOLINERO, C., TÉBAR, J., YSÀS, P.: Op. cit.; BALFOUR, S.: Op. cit.; GABRIEL, P.: Op. cit.

[95]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

Val a dir que, també com a conseqüència d'aquests fets, a Balaguer s'organitzà, enmig d'una gran tensió, una missa en homenatge als morts de Granada. Entrevista a Gregori Gallego el 16-4-93

como por ejemplo los despidos a capricho de la patronal como ha ocurrido con veinte trabajadores de la empresa Fomentos y Construcciones.

Nosotros queremos resolver nuestros problemas mediante un diálogo civilizado y encauzar nuestras reivindicaciones por la vía legal, única forma de desterrar hechos tan lamentables como los de Granada que tanto dolor han de causar a todo español consciente y que, en nuestra opinión han sido motivados por hechos probablemente parecidos a los que sufrimos nosotros al cerrársenos la Casa Sindical para nuestras reuniones, que es donde realmente nosotros debemos resolver nuestros problemas, pues la Casa Sindical, como su nombre indica, es de todos los trabajadores.

Por todo lo cual pedimos que intervenga para que nos sea concedida la sala para una reunión de obreros de la construcción para deliberar el convenio colectivo y otros problemas como el antedicho de los despidos improcedentes, el sábado día 1 a las 6.00 de la tarde, único día que los trabajadores tenemos disponible."

A continuació es produí l'esmentada ocupació de l'edifici de l'O.S. És evident que, en aquelles circumstàncies, fer una reunió al sindicat era tota una activitat reivindicativa en si mateixa.

D'altra banda, gairebé com en una espècie d'encadenament, un cop "tancat" el conflicte amb l'empresa "Fomento...", alguns dels militants més destacats de les CCOO, i també del PSUC, eren detinguts i posteriorment empresonats arran de la manifestació realitzada el 15 de desembre de 1970 pels carrers més cèntrics de la ciutat per tal de fer palesa la seva protesta contra el procés de Burgos, iniciat el dia 3,

en què es demanava la pena de mort per a 6 militants de l'organització ETA.

Les grans campanyes de solidaritat i la pressió internacional feren possible que, finalment, el 31-12-70, les penes de mort els fossin commutades.

A nivell general, es tracta, sens dubte, d'un dels punts culminants de la lluita contra el franquisme.

Els detinguts a la manifestació de Lleida eren: Felip Castell, Gregori Gallego, Julio Chacón, Francisco Escarcena, Antonio Martos, Antonio Gutiérrez Martínez i Antonio Chacón, els quals romangueren a la presó de Lleida aproximadament un mes i mig, en el transcurs del qual adreçaren aquesta carta al governador civil, José Aparicio Calvo Rubio, datada el 23 de gener de 1971:[96]

> "Somos los siete obreros que en su nombre fuimos arrestados para evitar, según nos imaginamos, por los comentarios -ya que con claridad nadie nos ha dicho nada- una manifestación violenta, esto sucedió el día 15 de diciembre del año 70, han pasado varias semanas y oficialmente no sabemos nada; los señores Magistrados que visitaron la cárcel el día 22 de diciembre nos dijeron que dependíamos del Señor Gobernador por lo que ellos solo podían interceder pidiendo en una nota que nos permitieran pasar la Navidad con nuestras familias.
>
> Nos han dicho que hay rumores de V.E. justificando nuestro encierro, porque queríamos romper escaparates, no podemos dar crédito a rumores así, pero a cualquiera que nos conozca le informará que no solamente nunca hemos hecho ni hablado de hacer una cosa así, sino que siempre hemos condenado las gamberradas. Nosotros no somos ni vagos ni maleantes

[96]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

y de esto pueden dar crédito las empresas donde trabajamos y los vecinos que nos conocen.

Hemos pasado las fiestas navideñas como si hubiéramos cometido un crimen, nuestra situación de incertidumbre se parece más a los personajes de una obra de Kafka que a los ciudadanos de un país europeo del año 1971.

Nos dirigimos a V.E. para preguntarle si podríamos saber qué día nos dará la libertad, para comunicarlo a nuestras familias, que como se imaginará dependen de nuestros salarios, y como en todos los hogares, el mejor estímulo es la presencia física de todos los que la componen.

Suponemos que a pesar de la supresión del artículo 18 del Fuero de los Españoles tenemos derecho a una contestación en nuestra calidad de gobernados."

Alhora, durant aquest període de temps, un dels empresonats, Antonio Chacón, escrigué aquesta poesia:

En la carretera de Huesca
a dos Kilómetros de Lérida
se encuentra la cárcel fascista.

A donde el gobernador
mete a los trabajadores
que defienden la Justicia.

Hoy se encuentran 7 compañeros
que no podían consentir
que 6 patriotas vascos fueran condenados a morir.

Las Navidades las hemos pasado
sin el calor de nuestra familia
pero hemos ayudado a salvar 6 vidas.

Que unas fieras hambrientas
querían arrebatar
como a otras, por una causa honrá.

Mucho frío hemos pasado
porque la nieve caía
y las celdas estaban muy frías.

Solidaridad no nos ha faltado
que ha sido nuestra mayor alegría
al ver a nuestros compañeros las cosas que nos traían.

No temáis compañeros
que pronto llegará la hora
de nuestra deseada libertad.

Y en la calle lucharemos
con la misma o más moral
porque vale la pena de morir por un ideal.

La Victoria será nuestra
nadie la puede parar.
Nuestra causa triunfará.

Amb exemples com aquest dels 7 obrers empresonats arran de la protesta contra el procés de Burgos (tinguem en compte que totes les protestes es produïren enmig d'un estat d'excepció) s'evidencia que la repressió en si mateixa esdevenia en moltes ocasions una causa afegida a la conflictivitat pròpiament laboral i accentuava el caràcter polític dels objectius de les CCOO.

D'altra banda, igual com hem indicat en anteriors ocasions, les accions dutes a terme per aquest nou moviment obrer, si bé foren molt importants, no poden ser sobredimensionades.

Només cal tenir present que el 1971 la província de Lleida tenia 12.464 treballadors de la construcció agrupats en 89 tècnics, 128 administratius, 5.500 especialistes i 6.747 no-qualificats.[97] Per tant, a jutjar per aquestes xifres, la quantitat d'obrers que es mobilitzaven respecte al total seguia essent encara molt minsa.

---

[97] *Tarea...*, núm. 260, juliol 1972

No obstant això, també és evident que l'avenç dels obrers compromesos amb la lluita antifranquista anava augmentant. I així s'evidencia en els resultats de les eleccions sindicals de 1971: en el Consell Provincial de Treballadors trobem com a vocals l'hoacista Francesc Solana, vice-president de la Unió de Treballadors i Tècnics del Sindicat Provincial de Banca, Borsa i Estalvi el comunista Joaquim Botines, president de la Unió de Treballadors i Tècnics del Sindicat Provincial de Cereals i, un cop més, Saturnino Vicente, com a president de la Unió de Treballadors i Tècnics del Sindicat Provincial de la Construcció, Vidre i Ceràmica.[98]

També arran d'aquestes eleccions, els actius militants Gregori Gallego i Joan Rodés sortien elegits president i vice-president de la Unió de Treballadors i Tècnics del Sindicat Local Mixt de Balaguer, respectivament.

En un altre ordre de coses, aquest moviment obrer, vehiculat a través de les CCOO, se'ns apareix com a capdavanter de la lluita antifranquista en aquests anys, ja que va ser, de ben segur, l'aglutinador numèric més important de membres militants.

I així, mentre a finals dels 60 i principis dels 70 bona part de les propostes polítiques existents seguien essent febles i merament resistencialistes, les CCOO, de bracet amb el PSUC, sense oblidar els aspectes reivindicatius fonamentalment laborals, assumiren un paper central com a moviment de masses de resistència al franquisme i, també, de representació dels treballadors.

Un fet, aquest, que és cabdal per entendre per què les CCOO esdevingueren, a les acaballes del règim, en l'organització amb més capacitat de convocatòria de masses.

---

[98] *Tarea...*, núm. 250, setembre 1971

3.3 Les Comissions Cíviques com a intent d'oposició consensuada

Determinats esdeveniments a la segona meitat dels anys seixanta fan que sigui un període no precisament fàcil per a tots aquells que mantenen actituds resistencialistes.

Així per exemple, les coaccions i les amenaces als jesuïtes, en especial al pare Joan Gabernet que culminaran amb el seu "trasllat" a causa del seu suport tàcit als caputxins de Sarrià, la constant presència policial en tots els actes divergents de l'oficialitat imposada, les repressions ja comentades sobre membres de les Comissions Obreres, el duríssim estat d'excepció de 1969, el gran ressò que aixecà el procés incoat a quatre sacerdots que havien denunciat les pràctiques semifeudals dels latifundis clericals, els propietaris dels quals eren els Beneficiats de la catedral de Lleida...,[99] són qüestions, potser un xic esfilagarsades, però força sobreposades les unes amb les altres i que contribueixen a dibuixar les difícils circumstàncies del panorama opositor de la ciutat.

---

[99]Vegeu BRÍA, Ll., CASANOVAS, M., DOMINGO, M., i MARCO, J.: *¿Concilio o Rebeldía? Los latifundios clericales de Lérida*. Ed. Nova Terra. Barcelona, 1966.
Un relat exhaustiu de les lluites dels colons amb la Unió Laical de Beneficiats es troba recollit a BARALLAT, J.: Op. cit. També MARGÓ, V.: Op. cit. en fa referències.
Cal dir que, finalment, els colons aconseguiren comprar les terres que durant molts anys havien conreat i fer-se'n propietaris.

És en aquest context que, en aquesta segona meitat dels anys seixanta, apareixen les Comissions Cíviques les quals, "aixoplugades" en els locals de l'HOAC i també en ocasions en la Casa d'Exercicis a la Seu Vella, estaven integrades, un cop més, per alguns membres de l'HOAC, el grupuscle del FNC, independents com Joaquim Arana o Jaume Auqué (sobre els quals tornarem més endavant) i, sobretot, pels militants del PSUC.

De fet, a jutjar per les informacions facilitades per diversos entrevistats, les Comissions Cíviques foren propiciades pels comunistes en la seva constant estratègia d'eixamplar la base antifranquista, crear una política "unitària" dins la reclamada "reconciliació nacional" per tal de no quedar-ne al marge i jugar el paper de vertebradors de la lluita política.

Possiblement, la primera acció de les Comissions Cíviques fou la solidaritat manifesta amb els 830 colons de la Unió Laical de Beneficiats i alhora protestar contra el procés incoat als 4 capellans -Llàtzer Bría, Máximo Casanovas, Manuel Domingo i Josep Marco-.

Així doncs, es procedí a una tirada d'octavetes en què, a més, es convocava a una manifestació el 18 de setembre de 1966 davant el Palau Episcopal:[100]

> "¡SOLIDARIDAD CON LAS 830 FAMILIAS DE COLONOS Y CON LOS 4 SACERDOTES DENUNCIANTES DEL HECHO!
>
> Para que la sucia maniobra de los Beneficiados de la Catedral preparada a las 830 familias de colonos amenazados de expulsión de sus tierras al no poder pagar la cantidad abusiva que se les exige y para que el Obispo de Lérida anule las represalias

---

[100]Reproduïda a BARALLAT, J.: Op. cit. p. 184 de l'annex documental.

ordenadas contra los 4 sacerdotes que tan honestamente han denunciado esta injusticia, acudamos todos, el domingo día 18 a las 12 de la mañana frente al Palacio Episcopal para expresar nuestra simpatía hacia los colonos y los 4 sacerdotes que a pesar de conocer los métodos represivos del Obispo de Lérida no han vacilado un momento a defender una causa justa."

Segons el testimoni de Margó, a l'esmentada concentració assistiren unes 100 persones. Cal dir, però, que els 4 capellans no donaren suport a aquesta acció i tampoc cap dels pagesos afectats hi assistí. La desconnexió entre els uns i els altres era, doncs, força notòria.

Les posteriors recollides de signatures, la tramesa de missatges a la Pirenaica, etc. foren dutes a terme, fonamentalment, per Rosselló, Regué i Ximénez, els quals constituïen les incipients i sempre poc definides Comissions Pageses, les quals, aleshores, canalitzaven les seves accions a través de les Comissions Cíviques, un xic més àmplies i amb més cobertura.

En un altre ordre de coses, i d'acord amb les dificultats esmentades al principi d'aquest apartat, la formació d'aquestes comissions vingué marcada per la urgència d'endegar tasques d'ajuda i solidaritat adreçades als obrers que patien les "llistes negres" i a totes aquelles persones detingudes i empresonades, així com també a les seves famílies.

En aquest sentit, les accions més emblemàtiques de les Comissions Cíviques foren, molt possiblement, la recollida de diners per a les famílies d'empresonats o que es trobaven en dificultats a causa del seu activisme polític i/o sindical. Els noms de les persones que hi participaren tornen a ser els de militants del PSUC, el

FNC, l'HOAC i independents com Jaume Magre, Simeó Miquel, Joaquim Colell, fins un llarg etcètera.

Com a complement a aquest suport econòmic, recordem que en una ocasió les "dones democràtiques" del PSUC organitzaren la venda d'unes joguines a domicili amb el lema "Pau al Vietnam".

Ventura Margó valora així aquesta experiència:[101]

> "Pel que fa a la recollida de diners, vull ressaltar el fet que els ajuts econòmics van ser un dels factors importants perquè en alguns moments els treballadors d'economia precària no abandonessin la lluita. Si les seves famílies no haguessin seguit rebent la setmanada, de ben segur que molts entusiasmes s'haurien aturat."

De fet, aquestes contribucions econòmiques eren una forma de subvencionar la lluita clandestina i, de manera implícita, de participar-hi.

En definitiva, les Comissions Cíviques foren conseqüència de les accions de les Comissions Obreres i les Comissions Pageses i la repressió que se'n derivà.

Enmig d'aquestes accions més o menys encobertes, les Comissions Cíviques també realitzaren algun acte públic amb gran èxit i ressò. I així, el 1969, al cinema Fèmina tenia lloc un recital de cançó a càrrec dels cantautors Xavier Ribalta i Paco Ibáñez. Un dels màxims organitzadors, Ventura Margó, ho recorda així:[102]

> "Cal dir que vam haver d'avisar la gent una a una, ja que la premsa local no publicava cap nota si no es tenia el permís governatiu en regla i, com sempre, aquest arribava a última hora, si és que

---

[101]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 98

[102]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 95-96

arribava. Malgrat tota aquella improvisació, el local es va omplir de gom a gom. Els "amics" de la Político-social, coneixedors de les dificultats, de les quals ells eren els principals culpables atemorint els propietaris dels locals perquè ens els neguessin, feren acte de presència amb cares amenaçadores i amb les lletres de les cançons que la censura havia autoritzat a les mans. Esperaven un sol motiu per suspendre l'acte.

Dins l'escenari, la disputa entre els dos cantants era, per part de Ribalta, no donar motius a la policia allà present per suspendre o multar els cantants i els organitzadors. Ell era partidari de no cantar les lletres que la censura havia prohibit. Però el Paco Ibáñez, tal com ja ens tenia acostumats, es mantenia en la tossuderia de cantar les cançons que li vinguessin en gana. Xavier "implorava" el seu amic perquè no fes el ximple i ho tirés tot a rodar.

Tanmateix, les explicacions per part de tots foren endebades. El Paco va cantar aquella de "¡A galopar, a galopar, hasta enterrarlos en el mar!", una de les més maleïdes pel règim. El cinema Fèmina s'enfonsava d'eufòria, fins al punt que la policia no va tenir "pebrots" d'aturar l'acte."

Les Comissions Cíviques se'ns presenten com una part més d'aquella dinàmica -aparentment "unitària"- que, endegada a través de plataformes com el Club Esportiu Huracans, culminà el febrer de 1972 amb la constitució de l'Assemblea de les Terres de Lleida, adscrita a l'Assemblea de Catalunya.

Amb tot, però, creiem que existeixen algunes especificitats entre unes experiències i altres que convé que siguin assenyalades.

Així per exemple, el C. E. Huracans fou, sens dubte, el punt d'arrencada de les accions "unitàries" que, si bé tingué un caràcter més marcadament polititzat que altres entitats culturals, aquesta politització no creiem que fos capitalitzada per cap grup concret.

Això, de ben segur, va permetre l'estreta col.laboració i conjunció de diferents sectors socials, econòmics i polítics, tal com ja s'ha comentat.

En canvi, les Comissions Cíviques, per la seva composició i estretègies, se'ns mostren com a força definides des del partit dels comunistes. I no fóra inversemblant creure que aquesta fos la raó prioritària de per què no tothom que participava de determinades actituds opositores volgués integrar-s'hi.

I així, el grup de persones que es movien a l'entorn de Simeó Miquel, que havien participat i participaven activament en els Huracans en els anys que actuaren com a plataforma de cultura militant, i que també col.laboraven desinteressadament amb els ajuts econòmics, no volgueren, tanmateix, incorporar-se a les Comissions Cíviques de forma, diguem-ne, orgànica.

Això és el que es desprèn d'un informe redactat per aquest "grup" arran d'una reunió clandestina, i datat el 20 de setembre de 1970:[103]

> "Ens hem negat a incorporar la nostra actuació a un grup que constitueix unes titulades "comissions cíviques", perquè no hem vist quina era la seva

---

[103]Fons documental particular de Josep Albiñana, que em fou cedit amablement pel professor Manuel Lladonosa i Vall-llebrera.

finalitat positiva i hem cregut que la unió amb ells que han intentat repetidament i amb insistència més ens havia de debilitar que enfortir."

De ben segur que algunes de les accions de les Comissions Cíviques resultaven incòmodes per al "grup" de Simeó Miquel, ja que ell havia estat l'advocat de la Unió Laical de Beneficiats en el seu litigi amb els colons, els quals, recordem, havien comptat amb el suport i l'adhesió de les Comissions Cíviques.

D'altra banda, el seu pensament polític, proper a la democràcia-cristiana, combinat amb l'encara poc sòlida existència del "grup", devia ser difícilment compatible amb la forta empremta marcada pel PSUC.

El descontentament que segurament provocava l'"hegemonia" comunista s'entreveu en aquest paràgraf de l'esmentat informe:

> "A Lleida, si no és obeint unes consignes exteriors, és a dir, parlant en nom d'un partit de fora, internacional per exemple, aquesta pèrdua de temps d'organitzar-se abans d'existir és inimaginable.
>
> És clar, res impedeix que 7, 11 o 14 senyors diguin que ells són els portantveus d'un partit, ells sabran si és o no cert, més d'una vegada en lloc de portantveus, no són sinó subordinats sense personalitat de cap mena i molt menys representativa, però el que ningú a casa nostra es creurà, és que s'ostenti una representativitat popular, si no s'ha contribuït a donar-li o és evident que la té."

No endebades, posteriorment, tampoc no s'incorporaren a l'Assemblea de les Terres de Lleida, també força mediatitzada pel PSUC, tal com ja comentarem oportunament.

Això no significa, ni de bon tros, l'existència d'animadversions. A tal efecte, només cal recordar la fluïdesa de relacions entre Ventura Margó i Joaquim Colell encetada a través de les activitats de l'HOAC i continuada posteriorment al C. E. Huracans; o la defensa que Simeó Miquel féu dels comunistes Alvarez, Chacón i Maestre en el consell de guerra de desembre de 1969. En aquest sentit, en l'informe del grup, s'hi segueix esmentant:

> "Creiem que els obrers afectats, als que hem tingut l'oportunitat i la satisfacció de poder defensar públicament, i que com és natural han estat els més polititzats, han pogut constatar el nostre desinterès, i el que evidentment ens ha ajudat més encara en la seva opinió favorable, la nostra eficàcia."

Així doncs, les pautes de conducta d'aquest grup ens il.lustren en el fet que experiències com les Comissions Cíviques foren estratègies fonamentalment consensuades, més que no pas unitàries, circumstància que tingué continuïtat en l'Assemblea de les Terres de Lleida, la qual, si bé disposà d'una estructura orgànica que les Comissions Cíviques no havien tingut, participà d'un sentit similar a aquesta, per la qual cosa poden ser considerades com el pas previ a l'Assemblea, constituïda a Balaguer el 1972.

3.4 Algunes estratègies polítiques singulars: el "grup" de Simeó Miquel

Tal com ja hem apuntat, paral.lelament apareixen algunes altres opcions protagonitzades per elements que també simultàniament estan col.laborant en diversos àmbits i que tingueren a l'advocat Simeó Miquel com a membre més destacat.

Simeó Miquel havia estat un dels autors de *Lleida, problema i realitat* i mitjançant la seva professió havia realitzat la defensa de Chacón, Maestre i Álvarez en el consell de guerra de desembre de 1969.

Alhora, tal com ja hem vist anteriorment, havia participat activament en la represa cultural del C. E. Huracans, ja fos com a conferenciant, ja fos donant suport econòmic i d'infraestructura a diverses de les iniciatives que hi tingueren lloc.

Tot sembla apuntar que l'"experiència" del C.E. Huracans contribuí a apropar les posicions d'alguns individus que fins aleshores havien tingut una trajectòria clarament marcada per la catalanitat.

El cas més significatiu és el de Joaquim Colell, citat abastament, al llarg d'aquest treball, com un dels membres més actius de l'HOAC, l'Orfeó, el C. E. Huracans, i, en definitiva, sempre encapçalant múltiples iniciatives de signe cívico-cultural. Joaquim Colell serà, a partir d'ara, un dels col.laboradors més fidels en l'"aventura" política de Simeó Miquel.

A banda d'això, se'ns fa difícil establir qui més hi havia exactament, donat que es tracta d'un grup molt poc compacte. Ho denota el fet que fins i tot els mateixos informants barregin noms de diversa procedència i

tarannà polític que, si bé en alguna ocasió assistiren a les reunions de tertúlia política auspiciades per Simeó Miquel, això no significa, ni de bon tros, que participessin del seu projecte.

Una qüestió que creiem que és rellevant de destacar és que aquest "grup" està força investit d'una marcada indefinició pel que fa a disposar de propostes polítiques concretes. Així es desprèn de l'informe, ja esmentat anteriorment, titulat "La problemàtica política lleidatana" i redactat el 20 de setembre de 1970 molt possiblement pel propi Simeó Miquel, arran d'una reunió clandestina en els locals d'una parròquia de la ciutat.

L'eix central del seu discurs és la defensa d'un estat de dret i el conseqüent establiment d'un règim democràtic. Això implica, prèviament, la concessió d'una amnistia general, la Convocatòria de Corts Constituents i el restabliment del règim autonòmic per a Catalunya.

A partir d'aquí, es fixen uns principis basats en la garantia del sufragi universal, el reconeixement dels partits polítics i el dret de vaga.

Tanmateix, el seu "programa" no va més enllà alhora que s'observa un desig de contemporitzar amb agents socials ben diferents:

> "Rebutgem l'actual organització sindical, que desvirtua l'essència del sindicalisme i deixa la classe obrera i la patronal sense possibilitat de defensar els seus legítims interessos."

D'una altra banda, la indefinició estructural també hi és ben present. En aquest sentit, si bé l'esmentat informe comença subratllant la necessitat d'organitzar-se, en cap moment no es concreta la manera de fer-ho, tret de la fórmula d'esdevenir, utilitzant les seves pròpies paraules, en un "grup determinat i definit".

L'ambigüitat de les intencions augmenta en dir que no creuen convenient convertir-se, de moment, en partit polític. Quan les circumstàncies polítiques siguin més favorables, una de les possibilitats d'aquest grup és integrar-se en un partit polític. Amb tot, també consideraven la possibilitat de fer-ho a tall individual.

En definitiva, els objectius d'aquest grup estan molt poc definits, a excepte de l'exclusió dels comunistes del seu espai més proper. L'informe, al respecte, diu concretament:

> "La primera tasca que se'ns presenta si volem realitzar una acció col.lectiva que pugui dir-se política és sinònim de realitat i de realitzacions, és néixer com a grup organitzat, estructurat, amb possibilitat d'una actuació que es concreti en fets perceptibles i per aquest motiu perfectament valorables per tothom. (...)
>
> Crec del tot impossible, passar avui amb probabilitat d'èxit de la plena despolitització, a l'etapa final de plenitud democràtica, que comporta l'existència del partit polític.
>
> Un partit en definitiva no és sinó una agrupació, integrada per un conjunt de ciutadans que coincidint en un ideari bàsic, es proposen exercir el poder. Però per això mateix, la participació política mitjançant un partit, només és possible quan l'organització de l'estat permet adreçar-se a l'opinió pública, invitant a la gent a que s'hi incorpori.
>
> Quan l'estat en la seva legislació no solament no autoritza, sinó que prohibeix la constitució de qualsevol partit polític i sanciona tota infracció

en aquest ordre, és molt difícil constituir-se creant-ne un.

Aquesta dificultat no hi és quan l'agrupació es fa integrant-se en un partit ja existent, però a casa nostra, podem seriosament afirmar que avui en la clandestinitat, hi ha algun partit amb força popular?

Si exceptuem el partit comunista, del qual no crec ni en la seva força popular, ni en les seves possibilitats de govern, dubto que cap dels demés partits amb vida certa i pública abans de la guerra civil existeixi ni tingui ademés possibilitats ni motiu per a existir. (...)

Per aquest motiu crec que no poguent adscriure'ns a un partit determinat, perquè específic pel nostre poble i per les nostres peculiaritats no hi és, no queda sinó constituir-ne un. Un o uns de nous, que responguin a la problemàtica de l'hora present.

Però un partit no en mereix ni el nom, si no pot llençar-se a conseguir l'adhesió de tots els ciutadans, si no pot confrontar a la llum pública, sense entrebancs, el seu ideari i les normes d'actuació que preconitzi, amb la dels que puguin sorgir concorrent amb ell; si no pot en definitiva per mitjans legals i democràtics intentar la consecució del poder, única raó de la seva existència.

I com que aquestes circumstàncies mentre duri la present situació són impossibles, entenc que no ens hem de constituir en un partit concret, sinó que és molt millor i més efectiu que la nostra unió sigui merament PERSONAL i SUPRAPARTIDISTA.

Hem d'agrupar-nos en una acció comuna i comunitària, tan visible en l'actuació com ho permeti la legislació actual, però tan reservada com calgui per a poder subsistir. I pel demés, limitar la nostra activitat vers una finalitat concreta: fer possible que el més aviat que es pugui, s'instauri un estat de dret que permeti la lliure participació dels ciutadans en el govern de l'estat.

Quan això sigui, serà l'hora d'integrar-nos en un partit polític, de constituir-lo si no el trobem d'acord amb el nostre sentiment pregon, i de separar-nos si cal, per a participar democràticament cada u de nosaltres des del camp que s'identifiqui millor, per aconseguir aquella forma de govern que consideri més adequada pel país. (...)

Concretament, doncs, aquesta ponència proposa que ens constituïm en un grup determinat i definit, però no adscrit a cap partit polític. No cal fer-ho per a treballar amb eficàcia. (...)"

Endinsant-nos més en aquesta consideració, Colell ens manifestava al respecte:

"Enteníem que sense estar en un partit polític podies treballar igual."

En les converses mantingudes, Colell se'ns definia com un home de centre, tot i que li costava definir amb exactitud en què consistia aquesta postura de centre. L'element més precís era la seva proximitat als corrents demòcrata-cristians, a causa de les seves creences religioses.

En un altre ordre de coses, un dels aspectes que més evidencien la indefinició o, com a mínim, la poca concreció en els seus postulats és la variada xarxa de relacions i contactes mantinguts amb elements de

diferent signe i tarannà, de Madrid i Barcelona, de la mà de Simeó Miquel. Així doncs, al respecte s'hi segueix esmentant:

> "El nostre grup des dels seus inicis ha tingut especial cura d'establir contacte amb qualsevol persona que amb projecció per tot el país s'hagi donat a conèixer com a opositor al règim, i així hem establert contactes a Madrid i a Barcelona, fidels al principi de que una acció política eficaç ha de ser d'àmbit general per tota Espanya.
>
> Ni per un sol instant oblidem que si la nostra tasca política ha de reeixir, hem de cercar la solució possible d'acord amb Madrid, encara que com a catalans, tampoc ho oblidem, no volem realitzar res que no sigui una actuació conjunta amb tot Catalunya.
>
> Però això sí, no precisament obeint el que es digui des de Barcelona, sinó participant amb totes les terres catalanes, per adoptar conjuntament aquells acords que tots els catalans creguem més adients.
>
> A Madrid el nostre contacte és íntim i personal, lligat ja per l'amistat amb els senyors Areilza, Ruiz-Giménez i Tierno Galván, que junt amb en Satrústegui són ara per ara els capdavanters visibles de tota l'oposició. (...)
>
> A Barcelona hem mantingut contactes personals amb totes les organitzacions que ens ha semblat que realitzaven una tasca de sensibilització o d'afirmació política.

Vam fer possible, ja en els nostres inicis, que el cap d'Unió Democràtica de Catalunya, Coll i Alentorn vingués a donar una conferència[104] i el darrer acte amb significació netament política, en consideració a la persona, que s'ha fet a Lleida, ha estat la del professor Jiménez de Parga, permesa i alentada per nosaltres, en la nostra actitud d'estimular tot el que signifiqui oposició.[105] (...)

També a Barcelona hem establert contacte amb totes les individualitats que han sonat segons els temps com fent tasca de projecció política. Molts de nosaltres ademés hi mantenim vincles d'amistat personal, podem citar en Josep Andreu, Jordi Pujol, Josep Benet, Coll i Alentorn i tants d'altres.

Hem tingut per conducte d'algun d'ells relació amb la comissió coordinadora de les forces polítiques de Catalunya, i en fi, hem cuidat dins les nostres possibilitats d'establir al màxim un front comú amb Barcelona, però evitant que es filtressin a Lleida divisions partidistes, que en l'hora actual considerem del tot contraproduents i inadmissibles."

Per totes aquestes qüestions, el "grup" articulat a l'entorn de Simeó Miquel es presenta com una opció que, si bé mantenia fluïdes relacions personals amb la resta de segments opositors, políticament pretenia mantenir-se força al marge de la resta. No s'havia integrat a les

---

[104]Recordem que es tracta de la conferència que, organitzada des de l'Esbart Màrius Torres el 1963, i titulada "És possible el diàleg entre les comunitats peninsulars?", fou, finalment, prohibida.

Comissions Cíviques, i tampoc no ho féu en l'Assemblea de les Terres de Lleida.

N'és un bon exemple també quan alguns corrents polítics decidiren participar en les eleccions a Procuradors a Corts pel terç familiar el setembre de 1971. I així, mentre els polítics Joaquim Arana i Joan Besa decidien anar-hi junts, un cop més Simeó Miquel s'hi presentà separadament dels altres.[106]

Les característiques específiques que hem anat comentant es veieren refrendades amb els esdeveniments posteriors, la qual cosa creiem que fou decisiva perquè en anys posteriors, quan la lluita contra el règim era ja oberta i decidida, deixessin d'estar en primera línia política, malgrat les expectatives que s'havien creat entre força elements de l'oposició.

3.5 La presència i la consolidació dels comunistes com a força opositora (1965-1972)

Hem començat aquest tercer capítol parlant de l'aparició de grupuscles comunistes a la ciutat i de com, a mitjan de la dècada dels anys seixanta, havien aconseguit crear

---

[105]El professor Jiménez de Parga impartí el 1970, tal com ja s'ha assenyalat oportunament, la conferència "Els fronts impopulars en l'últim terç del segle XX" en el C. E. Huracans.

[106]Segons l'informant Jaume Auqué, prèviament unes 30 persones feren una "convenció" a la col.legiata d'Àger (la Noguera) per decidir si es presentaven o no a les eleccions. La reunió estava "presidida" per Cel.lestí Pol i el propi Auqué hi actuà com a secretari. La resta dels assistents eren, entre altres, Joan Sansa, Simeó Miquel, Pere Terrado, Joaquim Colell, Josep Segarra, Guillem Viladot i Manuel Lladonosa.

una infraestructura que els havia permès anar consolidant-se progressivament en els anys posteriors. Els contactes periòdics amb l'exterior, la significativa entrada de militants al partit el perfil sociològic dels quals era sensiblement diferent a l'existent fins aleshores i la xarxa creada arran de les funcions desenvolupades de premsa i propaganda els atorguen d'una força i disponibilitat que no té comparació possible.

3.5.1 Els viatges a l'exterior

Així doncs, a mesura que el PSUC va engrandint les seves files, va consolidant-se com a organització no sols a l'interior de la ciutat, sinó també de cara al front exterior.

És així com durant aquests anys, alguns dels dirigents o militants més destacats viatgen a França per tal de mantenir contactes amb els dirigents de l'exterior i assistir a les reunions del partit.

Així, per exemple, Felip Castell hi viatjà en diverses ocasions per tal d'assistir a les reunions com a delegat del PSUC i alguna vegada també assistí a alguna reunió del PCE.

També és el cas de Vicenç Ximénez el qual, el 1966, tot aprofitant les vacances laborals, se n'anà uns 10 dies a París, durant els quals -acollit per una família algeriana primer i per un company de Bellvís després- s'entrevistarà amb "Sitges" i altres companys del partit.[107]

En una altra ocasió, amb motiu d'un Congrés de les Joventuts Comunistes el 1968, el militant de Balaguer Joan Rodés viatjà a Sòfia (Bulgària) per tal d'assistir-

---

[107]XIMÉNEZ, V.: *Memorias*... Op. cit.

hi. En tornar, fou detingut i sotmès a judici. El control que s'intentava exercir per part de la policia era tan rigorós que quan el seu company Gregori Gallego anà a comissaria a demanar per ell, també hagué de patir un interrogatori d'unes quantes hores.[108]

Tanmateix, qui tingué més protagonisme al respecte fou, òbviament, Ventura Margó, el qual, com a secretari polític del Comitè Local, viatjava a França cada any per tal d'exposar-hi la situació del partit a les comarques de Lleida i rebre les corresponents consignes. Margó ho explica així:[109]

> "La primera vegada que hi vaig anar va ser al 66. Recordo que quan passaves la frontera, el paio et mirava...
>
> La primera vegada jo tenia una adreça, havia d'agafar un taxi (...) A l'estació m'esperava el "Sitges" i amb altres ens en vam anar. T'agafaven i et portaven a una porteria (va ser una cosa important per al partit, que llavors estaven regides per espanyols). I allà vam esperar que hi fóssim tots, els de l'interior. L'interior era més reduït que no pas els de fora. (...)
>
> Ens portaven a aquestes colònies, que en deien ells, que eren uns castells. Aquestes reunions duraven 7 dies. Entràvem el dilluns i fins diumenge no marxàvem. Diumenge al matí per arribar el diumenge a la nit i anar a treballar el dilluns.

---

[108]En l'entrevista a Felip Castell, aquest ens explicà una anècdota al respecte, si més no curiosa: la defensa de Joan Rodés fou duta a terme per l'advocat ultradretà de Balaguer, Samuel Clua, el qual se'ls oferí voluntàriament ja que li devia un favor personal a Joaquim Botines. Segons Felip Castell, Samuel Clua en féu una defensa brillantíssima.

[109]Entrevista a Margó l'1-7-1992

Allà vaig conèxier, i vaig tenir una gran emoció, a tota aquella gent que jo havia sentit a la Pirenaica: la Dolores, el Gregorio, el Carrillo..."

Les sortides a l'estranger i l'assistència a aquestes reunions de ben segur que devien impactar de forma important en l'ànim de molts dels militants vinguts de les comarques de l'interior.

Però, també, i sobretot, s'entreveu el conflicte que devia suposar el fet de seguir ordenadament, sense escletxes, la línia del partit respecte al distanciament de la Unió Soviètica quan, en realitat, hi estaven i s'hi sentien molt vinculats, sobretot afectivament. En aquest sentit, les paraules de Margó són molt eloqüents al respecte:

"Vaig conèixer un que em va impactar, que era el president del partit, Josep Moix. Havia estat conseller del Govern de la Generalitat, secretari general del PSUC fins el 65 i primer president del PSUC. (...) Estava a Txecoslovàquia exilat des que va marxar d'aquí. I em va impressionar perquè em va dir unes coses que em va sobtar perquè jo pensava:

-Com és que aquest home diu aquestes coses essent qui és?

Moix: A l'URSS, no tot és bo, allà.

-Jo, convençut que allò era la perfecció i que havíem de lluitar per tindre aquell mirall!

Moix: Em sap greu dir-ho perquè m'estimo la Unió Soviètica. I aquí on estic jo, a Txecoslovàquia, és igual. Hi ha la política estalinista. Aquí encara no ha marxat. (...) Quan arriben a les reunions ja està tot fet. No hi ha discussions. No hi ha democràcia.

-Em semblava que em fotien un cop de pedra al cap!"

El discurs de Margó augmenta el to emocional en recordar l'any 1968 i la intervenció de Carrillo (de qui es declara fervent seguidor) arran de la invasió soviètica a Txecoslovàquia:

> "Les reunions de França van ser per a mi una cosa excepcional. Per exemple l'any 68, aquest any, el Carrillo el dilluns no hi era com cada any al començament, ni el dimarts tampoc, ni el dimecres, fins que el dijous es va presentar. I es va presentar tot nerviós i venia directament des de la Unió Soviètica.
>
> Acabava de passar els fets de Txecoslovàquia i el Brezhnev li volia exigir que signés això. Me'n recordo com si fos ara. Hi havia un silenci! Quan ell va parlar estava molt nerviós. L'anècdota és que ara -érem uns 100- no estàvem en un castell sinó en uns soterranis de l'Ajuntament d'Ivry, de París. Vam decidir no aplaudir ni tampoc fumar per no haver de tenir les finestres obertes. I el dijous es presenta el Carrillo, tot nerviós, i agafa el cigarret, i jo alço la mà i dic:
>
> -Hem acordat no fumar!
>
> Em sembla que era el Gregori, que em va tocar i em va dir:
>
> -Deixa'l, deixa'l, si no el deixes fumar es mor.
>
> Estava nerviós...! I va haver un silenci tan gros...! I diu:
>
> -Vinc directament de Moscou. Brezhnev i altres dirigents han intentat forçar-me perquè signés l'adhesió a la intervenció de les forces del Pacte i jo m'hi he negat. Si no esteu conformes m'ho dieu i dimiteixo. Però jo no ho faré! A Txecoslovàquia s'ha

detingut i s'ha expulsat uns companys que jo conec de tota la vida que són comunistes de punta a punta. Jo no hi estic conforme.

Ara, només cal imaginar que en aquella època la Unió Soviètica era l'únic suport important tant econòmic com moral. I, ell, enfrontant-se amb la Unió Soviètica! Jo tenia al Sacristán al costat, i em va dir:

-¡Hostia que tío más cojonudo!

I ningú va dir res. I va quedar així."

Malgrat el testimoni de Margó, és prou sabut que no tothom va entendre ni va acceptar la posició de Carrillo. I, alhora, per a molts militants, encara aleshores la relació del partit amb l'URSS i el món comunista en general es basava en una mena de simbiosi inqüestionable.

En aquest sentit, en la majoria de les entrevistes mantingudes amb militants d'aleshores és palesa l'absència de sentit crític.[110] Les causes possiblement cal buscar-les, d'una banda, en una fidelitat contundent, hermètica, al partit i tot el seu "entorn". D'una altra banda, en una espècie de mecanisme de defensa, per tal de no "fer el joc" a l'enemic. I, per

---

[110]Entre els molts exemples que hi ha sobre les conseqüències que comportava la crítica a la línia oficialista, destaquem el testimoni, força singular, de SEMPRÚN, J.: *Autobiografía de Federico Sánchez*. Planeta. Barcelona, 1977. Expulsat del PCE el 1965, hi ataca durament l'existència d'actituds estalinistes en el si del partit i la falsedat, per tant, de l'eurocomunisme carrillista. Òbviament, a causa de la seva trajectòria vital i professional que l'havien convertit en una persona cèlebre i carismàtica, el llibre de Semprún causà, en el seu moment, una gran commoció.

últim, no pot menystenir-se també una bona dosi de manca d'informació.

Totes aquestes consideracions, alhora, cal lligar-les amb la circumstància que en la clandestinitat predomina la tenacitat, l'abnegació, la capacitat de sacrifici i l'entrega a una causa, per confusa que sigui en algunes ocasions, per sobre del pensament, la reflexió teòrica o fins i tot el coneixement de la realitat fora de la vida del partit.

En la majoria dels casos els militants eren fidels i fervorosos transmissors de la línia del partit, la qual cosa podia portar, en moltes ocasions, al dogmatisme i una certa intolerància.

3.5.2 *Assentament i interclassisme de l'organització*

Seguint amb la qüestió de la consolidació del PSUC, aquesta s'havia efectuat mitjançant la "penetració" en diversos àmbits, però, sobretot, gràcies a l'embranzida protagonitzada per les Comissions Obreres, com a moviment estrictament sindical en principi, per passar després a tenir un caire més obertament sòcio-polític, tal com hem pogut comprovar.

Però, a més de les incorporacions al PSUC provinents d'aquest nou moviment obrer, se'n produeixen altres, quantitativament menors, però que contribueixen al fet que sigui un partit força marcat per l'heterogeneïtat i l'interclassisme.

És en aquesta segona meitat dels anys 60 que Ventura Margó coneix, per conductes de caire personal, Gloria Moreno Castillo, catedràtica de llengua i literatura espanyola a l'institut de batxillerat i aleshores professora del seu fill.

La pròpia Gloria Moreno descriu així els primers contactes:[111]

> "Vino "Jordi", Ventura Margó, a verme so pretexto de preguntarme por la marcha escolar de su hijo que era alumno mío. El debió ver que yo era una profesora que me salía del estereotipo de entonces. También le debió llamar la atención el que yo me hubiera puesto a aprender catalán."

Gloria Moreno havia nascut el 1934 a Barcelona, si bé, tal com ella mateixa reconeix, accidentalment. Fins els 14 anys, per motius familiars, visqué a Anglaterra, circumstància que ella considera que la va marcar molt en el sentit que, tot i que no tenia antecedents polítics, va viure i respirar un cert ambient antifranquista.

L'any 1966 arriba a Lleida, procedent de Santiago de Compostel.la, ja que era la plaça que li havia correspost en les oposicions de catedràtica.[112] Poc temps després, a través dels esmentats contactes amb Margó, entra ja al PSUC. A partir d'aleshores adopta el nom de guerra de "Laura", a causa de la seva identificació amb la protagonista de la novel.la de Pio Baroja *Laura o la soledad sin remedio*, ja que com diu la pròpia Gloria Moreno: "No sé si por carácter o destino las cosas las suelo hacer sola."

---

[111]Correspondència amb Gloria Moreno, carta datada el 17-2-1993, des de Madrid. L'adreça em fou facilitada amablement per Ventura Margó.

[112]Les notes biogràfiques foren recollides en la carta datada el 3-1-1993, des de Madrid.

Actualment, tot i seguir considerant-se una persona d'esquerres, ja no hi milita.

En aquest sentit, creiem interessant ressaltar el fet que, sovint, les tries dels noms de guerra van molt lligades a aspectes força íntims i privats, gairebé tant com la clandestinitat en si mateixa.

Els motius pels quals Gloria Moreno argumenta la seva ràpida incorporació al PSUC excedeixen el camp estricte de les conviccions ideològico-polítiques. Amb aquesta claredat explica què significava la militància aleshores:

> "Para mí, que tenía que vivir en una ciudad de provincias aislada, aburrida, mediocre y sin ambiente para mí, como lo era entonces Lérida, la militancia suponía la emoción, el riesgo, el conocer gente de lo más variada. Y la clandestinidad unida a la lucha por un ideal, por muy confuso que éste fuese, y la solidaridad con los represaliados del tipo que fuesen, llegaba a convertirse en algo casi místico, como una nueva religión con todo lo que esto tiene de bueno y de malo. Más bien de malo. Pero no había alternativa. (...)"

De ben segur que la seva educació cosmopolita i el provincianisme de la ciutat no eren elements que es combinessin amb facilitat. D'aquí la fluïdesa dels primers contactes amb Margó ("... donava la sensació que esperava que la vinguessin a buscar..."), ja que la militància en el PSUC devia significar una obertura, una vàlvula d'escapament, a la impermeabilitat que, en força ocasions, devia presidir la vida quotidiana. Després de reconèixer que en el lloc de treball va patir un cert buit relacional, afegeix:

> "Es posible que sea mi educación inglesa lo que hace que haya tantas cosas que me produzcan extrañeza y lo que hace también que yo tenga fama de rara, y en Lérida mucho más, claro está."

En definitiva, repetim, el partit assenta les bases del seu caràcter interclassista. I, sens dubte, la militància de Gloria Moreno és il.lustrativa al respecte. Pot dir-se que la seva incorporació és el punt d'inflexió a l'entrada d'una sèrie de militants amb un perfil sòcio-professional força divergent de l'existent fins aleshores.

És durant aquests anys que s'hi integren elements com l'arquitecte Miquel Àngel Soriano Montagut, el metge oftalmòleg Eduardo del Agua,[113] el tècnic de l'empresa UTECO Màrius Pons ("Terry"), i a finals de la dècada alguns professors dels incipients estudis universitaris de Dret, Francesc de Carreras i Jordi Solé Tura[114], i l'advocat Àlex de Sàrraga, el qual desenvoluparà en els anys successius una ingent tasca com a defensor dels treballadors davant la patronal i l'Organització Sindical. Margó valora així la seva actuació:[115]

> "Recordem que en aquells moments de la dictadura, les conxorxes entre el sindicat vertical i la patronal feien quasi impossible un veredicte favorable als treballadors. Les seves intervencions encara tenien més mèrit si es té en compte que poques eren les vegades que tenia l'oportunitat de cobrar una pesseta. (...) El problema, per a ell, encara era més greu si es té en compte que mai no va acceptar defensar la patronal contra els treballadors. A causa de les seves aferrissades

---

[113]Segons el testimoni de Gloria Moreno a través de la correspondència mantinguda amb ella, digué: "Contactamos con él a través de una referencia que nos vino de su anterior ciudad de residencia, posiblemente Valladolid."

[114]Els estudis universitaris de Dret s'havien implantat des d'octubre de 1968, depenents de la Universitat de Barcelona, a l'edifici de l'Institut d'Estudis Ilerdencs.

defenses pels interessos laborals dels treballadors, fou requerit més d'una vegada a les dependències de la comissaria."

Aquest grup, força heterogeni, fou aglutinat pomposament en la cèl.lula anomenada dels "intel.lectuals", un concepte aquest que s'aplicava molt ambiguament, per exclusió, ja que la pertinença a aquesta cèl.lula venia definida pel fet de no ser ni obrer ni pagès.

Val a dir també que alguns militants d'aquest grup no es quedaven a la ciutat i per motius laborals es desplaçaven a un altre lloc. És el cas, per exemple, de Gloria Moreno o F. de Carreras, per la qual cosa la militància d'aquest sector patia certes oscil.lacions més acusades que en altres cèl.lules, en principi més estables. Això contribueix al fet que sigui difícil poder establir una sistematització en el funcionament i l'organització del partit.

Però, a més d'aquestes incorporacions al partit, la dècada següent s'enceta amb l'entrada de nous militants com per exemple l'aparellador Lluís Claverol, les mestres Montserrat Torres i Carme Merola, l'agent d'assegurances Joan Granados, etc.

També en aquests primers anys de la dècada dels 70 hi entren joves com els estudiants Francesc Mòdol o Antoni Cavero que constituiran l'embrió de les Joventuts Comunistes.

Es tracta, en línies generals, de gent molt jove -la majoria no sobrepassa els 25 anys-, amb professions liberals i amb un nivell d'estudis que sobresurt de la mitjana. Alhora, i per raons òbvies, no tenen una trajectòria política anterior ni tampoc antecedents familiars de militància. Identificats ideològicament amb

---

[115]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 71

les esquerres -sense adjectius- ingressen al PSUC ja que aleshores és l'única plataforma que els pot oferir una militància estructurada i organitzada.

Sens dubte, aquesta nova generació contribuirà a impulsar el partit, accentuar la seva heterogeneïtat i oferirà nous elements de debat polític, cosa que no sempre estarà exempta de problemes i discussions interns. Les seves prioritzacions, molt més basades en qüestions relacionades amb el moviment democràtic més que no pas en la línia dogmàtica del partit, no sempre seran enteses i acceptades des de la direcció o des dels grups dels més veterans.

Un exemple força destacable d'aquests nous militants és el de Magda Ballester Sirvent. Nascuda el 1948 a Lleida, el 1969 acaba els estudis de periodisme i, tot seguit, comença a treballar a la redacció del *Diario de Lérida*.[116] De seguida, els seus articles s'adreçaran a explicar la precarietat d'alguns barris, a entrevistar obrers que duen a terme accions reivindicatives en els seus llocs de treball, etc. Val a dir que la seva actitud compromesa li costarà, poc després, l'acomiadament del diari.[117]

Els seus textos criden l'atenció d'alguns militants del PSUC, i és així com coneix Gloria Moreno, la qual li proposa entrar a formar part de les Comissions Cíviques. S'hi està un any fins que, finalment, ingressa al PSUC.

El seu perfil s'ajusta amb precisió als trets assenyalats anteriorment. Ella mateixa reconeix que aleshores entrà al PSUC "perquè creia que era l'instrument adequat per canalitzar la lluita per la democràcia." Anecdòticament, cal dir que, si bé tingué

---

[116]Entrevista realitzada a Magda Ballester el 2-2-1993. Lloc: domicili particular, Lleida

[117]Vegeu MARGÓ, V.: Op. cit.

el nom de guerra de "Roser", mai no se la va conèixer per aquest sobrenom. Sempre fou "la Magda", a causa, sens dubte, de la seva professió amb força projecció pública.

Un altre cas que creiem digne de ser destacat és el de Josep M. Juvillà Aige, no perquè correspongui a una tipologia diferent dels anteriors, sinó per l'especificitat de les tasques que desenvolupà en el partit en els primers anys de militància.

Com ja hem dit, els trets que dibuixen el seu perfil són coincidents amb els de la resta d'aquesta nova generació. Nascut el 1948 a Lleida, enginyer tècnic industrial de professió, entra al PSUC el 1970 "perquè era l'única força política que hi havia".[118]

L'activitat que hi dugué a terme demana un espai en aquest treball.

És en aquests anys que dins el PSUC es creà una estructura paral.lela al partit amb l'objectiu d'encetar contactes i apropaments amb l'Exèrcit. Això s'organitzà en dues fases. En la primera, la finalitat no era incorporar militars al partit sinó que, recollint les paraules de Juvillà, es tractava de saber què pensaven, de fer-los arribar un missatge democràtic i, en definitiva, d'intentar introduir-los a la societat a causa del seu aïllament.

Aquesta estratègia tenia com a rerafons primordial donar un vernís de professionalització a l'Exèrcit per tal de neutralitzar-lo cas que hi hagués perill d'una involució política.

---

[118]Entrevista realitzada a Josep M. Juvillà el 2-2-1993. Lloc: domicili particular, Lleida.

En el moment d'ingressar al PSUC (amb el nom de guerra de "Manel"), Juvillà estava fent milícies. Aquestes circumstàncies personals foren les que el van dur a desenvolupar aquesta tasca: intentar mantenir contactes amb alguns militars de la caserna de Gardeny amb qui, gràcies a les amistats d'Eduardo del Agua i Miquel Àngel Soriano, va organitzar algunes trobades.

Com és obvi, les accions de Juvillà eren més extremadament secretes que les de la resta de companys. Ningú no coneixia els seus moviments. Només Ventura Margó sabia de la seva funció, però tampoc no en coneixia els detalls. Juvillà depenia directament d'una altra organització paral.lela a Barcelona on, segons ell, hi havia integrats alguns militars de graduació.

Tanmateix, aquesta primera fase, certament ambiciosa però amb uns resultats molt minsos, només durà 1 any aproximadament. Posteriorment, s'acometé una segona fase, força més arriscada i amb més càrrega proselitista, i de la qual ens ocuparem en el capítol següent.

3.5.3 Itineraris i funcions de la premsa i propaganda

Anteriorment comentàvem la asistematització a què es veuen sotmesos certs aspectes de la clandestinitat, tot referint-nos a qüestions orgàniques.

Precisament un dels elements que millor reflecteixen aquesta asistematització és el referent als elements propagandístics. Això no significa, ni de lluny, que aquestes en siguin les definitòries, però amb els constants canvis de domicili de les multicopistes, els riscos que comportava la seva possessió i el seu ús i les diverses vicissituds que s'hi visqueren, sí que són

tot un símbol de la irregular trajectòria que es vivia en la clandestinitat.

Si ens referim concretament a les multicopistes, sempre estigueren envoltades de peripècies relacionades amb la precaució i la seguretat. Margó en el seu llibre ho explica així:[119]

> "Els primers passos els vam fer amb una imprentilla de fusta comprada a la llibreria Fregola de la plaça de la Sal als voltants de 1966. Per confeccionar dos-cents fulls s'havia d'estar tota una nit treballant. Va durar menys d'un any.
>
> A continuació, Felip Castell, de Balaguer, va idear un rodet de confecció casolana.[120] Es tractava d'un tros de tub amb una mena d'esponja que millorava l'aparell anterior. La reproducció era més ràpida, però la qualitat de la feina seguia essent molt deficient. (...)
>
> Els encarregats de comprar una vertadera multicopista fórem el Pere Roselló i jo que, amb el "600" del Peret, ens traslladàrem a Barcelona. El Peret es quedà dins el cotxe mentre jo em dirigia a un comerç de la ronda de Sant Pere. A l'hora de pagar i fer la factura, vaig donar el nom d'un club cultural imaginari de Manresa. M'interessava, òbviament, que no s'associés amb Lleida.
>
> Una vegada carregada al cotxe, estacionat uns carrers més enllà, vam emprendre el viatge de tornada. (...) Havíem de trobar-nos a la plaça de

---

[119]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 135-6

[120]En l'entrevista que mantinguérem amb Felip Castell ens explicà que aquesta tècnica i els mecanismes de funcionament els havia après en el curs de formació realitzat a la República Democràtica d'Alemanya.

Sant Joan amb un treballador de la construcció, el qual es faria càrrec de la màquina. Es tractava de col.locar-la en unes golfes d'una casa de tres pisos, només habitada per aquest company i la seva dona, del carrer del Guitarrer, un dels que envoltaven el carrer del Canyeret.

El contacte no va aparèixer i els plans programats fallaren. No va haver-hi cap altra solució que portar-la a casa meva. Al cap d'uns dies, l'amic del carrer del Guitarrer va decidir fer-se'n càrrec. Aquell era un lloc ideal però problemàtic, ja que la seva companya no en sabia res. Cada cop que s'havia de confeccionar octavetes calia fer una representació de teatre per intentar convèncer la dona que aquella visita era a causa d'unes perdius que l'amic tenia a les golfes on era la multicopista. La qüestió era fer-li creure que jo volia comprar-les ja que eren uns exemplars difícils de trobar.

Un dia, mentre s'estava confeccionant una tirada urgent, la dona va sentir soroll i va pujar a veure què passava. L'amic havia col.locat una vella estufa de llenya per cremar els papers en cas d'urgència. El fum va envair tota l'escala, i la dona, alarmada, ens preguntà què fèiem allí amb tant fum.

La ràpida contestació, simplista i absurda com sempre, va ésser que havíem fet foc per escalfar les perdius. Érem en ple estiu! Per aquests motius i altres circumstàncies, vam creure que s'havia de buscar un altre lloc.

Aquest va ésser a casa del Paco Alarcón, una planta baixa del carrer de la Parra. La màquina es va col.locar en el menjador, davant mateix de la porta,

de tal manera que, cada vegada que trucaven, s'havia de tapar amb una manta.

Recordo que moltes vegades els papers sortien amb esborralls de tinta, de tant parar i engegar. Aquestes condicions i també els motius de seguretat -el Paco, en aquells dies, era una de les persones més actives- ens aconsellaren buscar un altre enclavament."

No és estrany, doncs, que les multicopistes anessin passant, cada cert temps, de mà en mà. El seu continu pelegrinatge amb els perills que se'n derivaven és gairebé un símbol de la lluita clandestina. I així, militants com Gloria Moreno, Mercè París, Joan Granados, Andreu Serna, etc. se n'ocuparen successivament.

Sens dubte, però, un dels motors essencials en les qüestions de propaganda, durant un llarg període de temps, fou Felip Castell. Ell era l'encarregat de fer tot el *Mundo Obrero* que el "Sitges" els feia arribar personalment amb clixés. En ocasions havia d'anar a buscar-los a Barcelona, on es trobava amb algú en un lloc públic amb la corresponent contrasenya.[121]

Òbviament, la tasca d'imprimir premsa, octavetes... també li va ocasionar algun ensurt important, com aquesta anècdota explicada per Margó i confirmada pel propi protagonista en l'entrevista que mantinguérem:

"Recordo un dia que el Felip anava amb el seu cotxe -una peça de museu de tan atrotinat com estava- carregat amb un sac d'octavetes. De sobte, una parella de la Guàrdia Civil li van fer senyals perquè s'aturés (aleshores encara no estaven motoritzats). És fàcil imaginar quin devia ser el seu estat d'ànim en aquells moments. Van parar i li

---

[121]Entrevista a Felip Castell el 25-11-1994

van preguntar si els podia portar fins a Balaguer. Pujaren. L'un es posà al seient del davant, l'altre darrere, assegut sobre el sac de propaganda. En baixar del cotxe li donaren les gràcies. Quan es va quedar sol, el Felip va respirar com mai ho havia fet."[122]

Una altra persona destacada en les tasques de premsa i propaganda fou Jordi Figueras Morell, la trajectòria del qual creiem que també mereix una certa atenció.[123]

Nascut a Lleida el 1937, el seu pare treballava als ferrocarrils del Nord i era militant del PSUC i la UGT, per la qual cosa s'exilà amb tota la seva família a França, establint-se concretament a París.

Jordi Figueras hi viurà fins el 1969, data en què decideix tornar i instal.lar-se a Lleida. Immediatament a la seva arribada, connecta amb Ventura Margó i s'incorpora al PSUC amb el sobrenom d'"Agustí". Val a dir que això resultà relativament fàcil, ja que Jordi Figueras ja hi militava a França i des d'allí es trameté el seu historial polític.

A partir d'aleshores, fou una de les persones més actives encarregades d'imprimir i distribuir la propaganda, mentre treballava com a administratiu en el despatx de l'arquitecte Miquel Àngel Soriano, amb qui tenia uns vincles familiars molt propers.

En definitiva, en aquesta segona meitat dels anys 60, el PSUC s'ha endinsat, tot i que precàriament i limitada, en la clandestinitat. En aquest sentit, l'exemple de la tasca propagandística en resulta paradigmàtic.

---

[122]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 137

[123]Entrevista a Jordi Figueras Morell el 31-8-1992. Lloc: domicili particular, Lleida.

Jordi Figueres segueix essent, a hores d'ara, militant del PSUC.

Una altra militant que dugué a terme tasques de responsabilitat en aquestes qüestions fou Gloria Moreno, la qual, a més de participar en les "xerrades culturals" del C.E. Huracans, com ja s'ha assenyalat, hi col.laborà activament tant en premsa com en aspectes propagandístics. Ella mateixa ho explica així:

> "Colaboré dos veces en la revista "Realidad" cuyo director era entonces Manolo Azcárate, con el pseudónimo de Gabriela (o Graciela) Méndez Carrasco. (...) Con mi propio nombre publiqué una vez en "Cuadernos para el Diálogo", varias en la prensa diaria de Lérida y con una cierta regularidad en "El Noticiero Universal" de Barcelona. De uno de los artículos de este diario, titulado "Barreras que se derriban y abismos que se cierran" (2 de agosto de 1971), me dijeron en Barcelona, con unción casi religiosa, que lo había leído el mismísimo Santiago Carrillo. (...)
>
> Puede ser divertido contar que el director del "Diario de Lérida", un sacerdote de aire jesuítico llamado Salvador Gené, en un momento dado se enfadó y dijo que ya nunca más publicaría nada mío.
>
> "Ah, no", pensé yo. Dos veces publicó algún articulito mío firmado con el nombre de algún personaje galdosiano bastante notorio; me inventaba el D.N y como dirección ponía algo así com Avda. de Aragón, s.n.
>
> Creo que uno iba firmado con el nombre del protagonista de una de las series de Episodios Nacionales, posiblemente Gabriel Araceli pero más probablemente Salvador Monsalud. Y otro con el nombre de Guadalupe Rubín Vda. de Jáuregui que es nada menos que la célebre doña Lupe la de los Pavos de "Fortunata y Jacinta".

Son dos pequeños goles que le metí a ese señor y que demuestran que ni él ni nadie de la redacción habían leído a Galdós."

A causa de les funcions de premsa i propaganda, G. Moreno hagué de redactar en força ocasions notícies i missives que havien de ser trameses a la Pirenaica i també fou una de les persones que participà directament en l'adquisició d'una multicopista.

Sobre aquest aspecte Moreno reconeix que:

"(...) robé bastantes clichés del Instituto para el Partido. (...) También utilicé la máquina del Instituto alguna vez para fines no profesionales. Se debieron dar cuenta porque la cambiaron de sitio, la metieron en un lugar cuya llave tenía el bedel y él sólo la podía usar. El director me dijo que eran "órdenes superiores" y probablemente sería verdad pues no iba a ser yo la única profesora en toda España que la estuviera usando para otros fines.

Otra cosa que hice -también sola y ultrasecreta- fue hacer el cliché de una declaración del Comité Central durante uno de los Estados de Excepción. "Jordi" me trajo a casa una radiocassette donde estaba grabada ya, a partir de la Pirenaica, dicha declaración varias veces. Había que irlo escribiendo en sucio; de vez en cuando había ruidos que imposibilitaban la audición pero, como en cada grabación el ruido caía en sitios distintos, con tiempo y paciencia se acababa por reconstruir el conjunto; se le ponía la puntuación adecuada y se pasaba a máquina en el cliché. Aquello luego se mandó por correo a varias personas de Lérida."

Aquests actes, puntuals, eren investits de molta importància per part dels militants d'aleshores. Per a ells, era una manera de demostrar que, si bé hi havia

l'estat d'excepció, eren capaços de prescindir-ne i seguir realitzant accions; en definitiva, podien "burlar" l'Estat franquista i continuar, així, la lluita opositora.

Malgrat aquestes petites heroïcitats i les vicissituds assenyalades, les feines relacionades amb la propaganda es limiten, en aquesta segona meitat dels anys 60, a imprimir la premsa que arriba des de Barcelona així com octavetes per a les Comissions Pageses i les Comissions Obreres, fonamentalment.

Tanmateix, a principis dels anys setanta, aquesta qüestió agafa volada i alhora pren també una nova dimensió.

L'agost de 1971 surt el primer número d'una revista -*Nova Lleida*- que, amb més o menys regularitat -mensual o trimestral segons les possibilitats-, aconsegueix surar fins el novembre de 1974. En sortiren un total de 21 exemplars, 18 números i 3 extres.[124] El format és tipus foli i el nombre de pàgines oscil.la entre 6 i 12. La capçalera de la publicació també està sotmesa a una certa irregularitat i així el subtítol "Òrgan del Comitè Local del PSUC", s'alterna amb el de "Portantveu del Comitè Local de Lleida del Partit Socialista Unificat de Catalunya", i altres.

Creiem, però, que aquestes "deficiències tècniques" no són res més que un reflex de les precàries condicions a què se sotmetia l'edició i la impressió d'una publicació clandestina.

A tall d'anècdota, Josep M. Juvillà ens explicà que aleshores el paper per a multicopista només es venia a la llibreria Fregola. Per tal de no aixecar sospites,

---

[124]Hem pogut consultar la revista *Nova Lleida* gràcies a l'amabilitat de Josep M. Juvillà.

ell i Jordi Figueres es "turnaven" per anar a comprar -escalonadament- paquets de cent folis.

Tanmateix, creiem que, en cap cas, aquestes qüestions han de servir per infravalorar-la. El seu tiratge, a l'entorn de 150 exemplars, indica prou clarament que *Nova Lleida* fou una fita significativa, no sols per al PSUC, sinó també per a diferents sectors de l'antifranquisme de la ciutat, ja que no sols es repartia entre els militants sinó que també es feia arribar a diversa gent de tarannà democràtic.

En un període dictatorial en què els mitjans oficials eviten donar segons quines notícies, la premsa clandestina té un paper que, en les especials circumstàncies en què es mou, realça la seva importància i significació.

Respecte al seu contingut, cal fer una sèrie de consideracions. D'una banda, tant les Comissions Obreres com les Comissions Pageses, donat que no disposen d'òrgans d'expressió propis, utilitzen *Nova Lleida* per publicar-hi notícies i articles referents a les seves reivindicacions específiques. Alhora, el partit no oblida les condicions que comporta la seva clandestinitat i els perills que això pot suposar i, així, en diferents números publiquen noms d'alguns confidents de la Brigada Político-Social, de la qual reben un sou i els diferents llocs on treballen. Un cop més, les mesures de seguretat hi són ben presents.

Amb tot, però, el que més ens interessa de destacar és el fet que s'hi observa una notable absència de consignes. En els diferents números, s'hi entreveu una clara voluntat de superar les característiques d'una simple premsa de partit per esdevenir una publicació de caire ciutadà. No endebades, en l'"editorial" del primer número manifesten:

"... surt a la llum una publicació dels comunistes de Lleida, la qual intentarà reflectir d'una forma objectiva i honesta tot allò que succeeixi a la nostra província i que els diaris locals no diuen."

I així, sovintegen informacions com per exemple l'acomiadament del *Diario de Lérida* de què fou objecte Magda Ballester, la denúncia del fet que una llibreria de la ciutat monopolitzi la distribució i la venda dels llibres de text de batxillerat de tots els estudiants de la província, o que Joaquim Arana i Joan Besa siguin cridats a declarar al Jutjat com a "contraventors" de la Llei d'Ordre Públic. Al respecte, hi publiquen:

"Esto es un hecho claro de represión que ni los 19.000 votantes de Arana y Besa ni el pueblo de Lérida pueden tolerar."[125]

No pot obviar-se que la concepció que tenien els responsables de *Nova Lleida* sobre quin tipus de publicació pretenien fou motiu d'algunes discussions internes. Mentre ells volien fer una revista més de caire ciutadà i fins i tot heterodoxa, els més veterans l'haurien desitjat amb un contingut i amb uns objectius més doctrinaris.

Sense pretendre magnificar-ho ni extralimitar-nos en el nostre treball creiem que, possiblement de manera inconscient, aquesta circumstància és un reflex del progressiu distanciament que es viurà en el si del partit i que desembocarà en algunes de les grans discussions ja en l'època de la legalitat.[126]

---

[125]*Nova Lleida*, núm. 2, octubre 1971

[126]Tot i que només sigui a tall de pinzellada, cal esmentar que, de manera molt significativa, la gran majoria d'aquells joves abandonaren les files del partit a mitjan de la dècada dels anys vuitanta.

A banda de qüestions més estrictament referides al contingut i sobre les quals ens anirem ocupant, qui eren els responsables de *Nova Lleida*?

Sembla que la idea de la seva creació fou de la militant Gloria Moreno, gens estrany si tenim present la seva trajectòria i les tasques que desenvolupà dins el partit.

Evidentment, donades les circumstàncies, els articles no els signava ningú, però segons el testimoni de Juvillà i Ballester, els encarregats de redactar-los eren, bàsicament, ells mateixos a més de col.laboracions habituals de Lluís Claverol, Montserrat Torres i l'estudiant M. Àngels Macaya ("Uchi"). Juvillà en feia els clixés, Andreu Serna els passava per la multicopista i Francisco Pérez ("Peque") era qui s'encarregava de la distribució als respectius responsables de cèl.lula.

Enmig d'aquest procés, cal assenyalar que la coordinació de Jordi Figueres entre els diferents "punts" fou fonamental, ja que en els aspectes relacionats amb la premsa i la propaganda s'evidencia una característica ja també apuntada en parlar dels anys quaranta: hi ha una clandestinitat dins la mateixa clandestinitat.

És a dir, hi havia coses que només coneixien uns pocs militants: qui tenia la multicopista, qui redactava una carta, qui feia els clixés, etc.

La clandestinitat està condicionada i alhora ve definida per la formació de capes o cèl.lules difícilment interconnectades; però també per un aïllament intracel.lular que cal tenir en compte.

En un altre ordre de coses, avancem que en els últims anys del franquisme, nous sectors s'afegiran a aquesta onada de conflictivitat sòcio-laboral, cosa que motivarà un salt qualitatiu, i l'aparició, per primer cop, d'un

procés de retroalimentació. És a dir, les diferents accions de l'oposició més la incapacitat del sistema per adaptar-se a la nova situació sòcio-econòmica van fer possible un nou antifranquisme, amb uns nous plantejaments i una nova generació.

CAPÍTOL IV

LA FI DE LA RESISTÈNCIA I L'INICI DE LA LLUITA ANTIFRANQUISTA (1972-1977)

4.1 La consolidació de grups demòcrata-cristians i socialdemòcrates

Hem vist que durant els anys seixanta les úniques forces polítiques que havien existit i actuat eren les que havien sabut moure's en la clandestinitat més estricta.

Ara, als inicis de la dècada dels 70, comença a observar-se la introducció de noves formes d'enfrontament al règim que aniran quallant a mesura que s'arribi al postfranquisme. L'anteriorment esmentada presentació, el setembre de 1971, a les eleccions a procuradors en Corts pel terç familiar per part de Simeó Miquel d'una banda, i de Joaquim Arana i Joan Besa d'una altra, com a alternatives de la candidatura oficialista de Blai Mola i Joaquim Viola, n'és un exemple força il.lustratiu.

Respecte a Simeó Miquel i el seu "grup" són els anys que intensifiquen els seus contactes amb sectors bàsicament nacionalistes i demòcrata-cristians. La seva actitud, però, segueix sense concretar-se en cap militància específica, fins que, finalment, decideixen incorporar-se a Unió Democràtica de Catalunya per entendre que UDC tenia una trajectòria històrica que la situava en lloc preeminent dins la història política de Catalunya i de la qual no es podia prescindir. Cal recordar que ja al 1970 una de les possibilitats que contemplava aquest "grup" era la d'integrar-se en un partit polític en lloc de crear-ne un de bell nou.

Sembla que, en aquesta decisió, no hi faltaren certes discrepàncies amb Convergència Democràtica (fundada el

1974). El document en què s'exposa aquesta decisió és el següent:[1]

"El grup de Lleida (...) ha celebrat reunions amb gairebé tots els amics que l'integren i pràcticament de manera unànime ha arribat a les següents conclusions:

Cal potser aclarir que per a nosaltres, Convergència sempre ha estat una federació, integrada substancialment pels amics polítics de Jordi Pujol, els que mantenien contacte amb mossèn Carrera, Unió Democràtica de Catalunya i el nostre grup lleidatà. És possible que per manca de contacte més freqüent amb Barcelona -que certament no es pot atribuir a culpa nostra- ignoréssim l'existència d'altres grups o personalitats de relleu, però encertat o no, aquest era i és encara el nostre punt de vista.

Arrencant d'aquella premissa resulta obvi que mai vam considerar Convergència com un partit homogeni, pel qual motiu potser, sempre fórem remisos a donar noms i a formalitzar afiliacions. Convergència ens semblava però d'indubtable interès polític, primordialment perquè contribuïa a aunar l'actuació d'uns grups que, sense una acció col.lectiva malgastaven bona part del seu esforç, quan per altra banda, ideològicament eren prou propers perquè sense arribar encara a la coincidència plena per a constituir-se en partit podien arribar a ser-ho i pel moment era un nucli d'atracció que unia per a

---

[1]Fons documental particular propietat de Joaquim Colell. En el document no consta, però, la data.
En l'actualitat, Joaquim Colell és militant del Centre Democràtic i Social, i Simeó Miquel de Convergència Democràtica de Catalunya, de la qual és diputat al Parlament de Catalunya.

l'esforç comunitari dins un ventall molt més ampli que el d'un partit.

Però plantejada avui la qüestió de si Convergència ha d'organitzar-se com un partit amb motivacions més concretes i un programa determinat, esborrant definitivament el concepte inicial de federació que des del seu inici havia tingut, entenem que aquesta possibilitat suscita uns condicionaments que alteren radicalment la configuració fins avui establerta.

(...) d'acceptar-se inevitablement voldria dir la desaparició d'Unió Democràtica de Catalunya que deixaria d'existir en integrar-se com un més dins dels grups que passarien a configurar la nova Convergència.

El nostre grup de Lleida comprèn perfectament i és més, se'ls fa seus, els motius que han plantejat la necessitat d'integrar-nos dins un sol partit homogeni, perquè creu per damunt de tot que pel bé de Catalunya cal que tots els que volem instaurar a casa nostra la Democràcia, hem d'integrar-nos, si volem fer-ho afermant la personalitat política del nostre poble, en el mínim de partits que sigui possible.

Per tant considerem positiu i necessari que (...) ens integrem des d'ara en un sol partit. Però, precisament perquè el que ha canviat són les circumstàncies, però no el nostre pensar íntim, -que significa que els motius de coincidència que ens unien ahir, amb seguretat persisteixen avui-, proposem que la integració es faci passant tots al si d'Unió Democràtica de Catalunya."

Pel que fa a l'aparició de noves forces en aquests primers anys de la dècada, el 1972, un petit grup de persones que fins aleshores s'havien mogut

inequívocament dins la franja antifranquista conformen el Bloc Popular de les Terres de Lleida.

Malgrat llur comú denominador de signe opositor, les procedències són diverses. Al ja esmentat Joaquim Arana, s'hi afegeixen l'hoacista Eulogio Vallina i Jaume Auqué, esmentat a bastament arran de la seva trajectòria dins els Huracans. Un altre element de primer ordre en la formació del Bloc Popular fou l'ex-poumista Vicenç Ximénez. Recordem que la militància de Ximénez en el PSUC durant els anys 60 l'havíem considerat fruit d'una actitud momentània, donada la inexistència d'altres possibles formacions de signe esquerrà. De ben segur que amb l'aparició de noves formes de lluita, identificades amb el socialisme democràtic, la seva integració en el partit dels comunistes li devia resultar força incòmoda, per la qual cosa quan Arana li féu la proposta d'incorporar-se al Bloc no dubtà a deixar la disciplina del PSUC.[2]

El Bloc seria a Lleida l'embrió del Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya, de Josep Pallach, constituït el 1974, i que al 1976 es convertiria en el Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament).

Ximénez en seria el primer president, Auqué el secretari d'organització i Arana el responsable de divulgació.[3] Però, a més, el RSDC atreu, a les seves files, noves

---

[2]La incomoditat que li devia suposar aquesta part de la seva trajectòria política ens ve refermada pel fet que en les seves memòries no esmenta, en cap moment, els anys de militància en el PSUC, i simplement es limita a comentar els contactes que tingué amb "Sitges".

Sobre els inicis del Bloc també pot trobar-se alguna referència a RUBIOL, G.: *Josep Pallach i el Reagrupament*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1995

[3]Vegeu Ximénez, V.: Op. cit. També LLADONOSA, M.: Op. cit.

incorporacions en la lluita política però que ja tenien una marcada trajectòria antifranquista. I és així que veiem, entre els primers militants, Xavier Maurel (responsable de premsa) i Manuel Lladonosa (secretari). Aquells joves que a finals dels anys 50, fugint dels paràmetres imposats per l'oficialitat, havien format part del primer grup d'escoltes i que més tard havien tirat endavant l'experiència de l'Esbart Màrius Torres, optaven ja per unes posicions polítiques perfectament definides.

També entre els primers militants, cal afegir els exemples de l'economista Antoni Siurana i el professor Josep Varela.

Com a exemple d'aquestes noves formes de lluita, val a dir que Manuel Lladonosa, juntament amb Arana i Pere Rosselló (fill del militant del PSUC del mateix nom), es presentaven, el desembre de 1973, a les eleccions a regidors per terços.

És als voltants de 1975 que sorgeix un altre petit grup de signe socialista de la mà, en aquest cas, de Pere Terrado. Terrado havia deixat les files del FNC a finals dels anys 60 per incorporar-se al PSAN (escindits del FNC). Tanmateix, la radicalitat del PSAN, que ell considerà excessiva, féu que la militància de Terrado hi fos molt curta. De fet, quan participà en l'Assemblea de Catalunya, ja ho féu com a independent, com veurem més endavant.

En definitiva, arran de la seva participació en l'Assemblea de Catalunya, coneix alguns militants de la Unió Socialista de Catalunya, com *Raimon* Obiols, amb qui arriba a mantenir una relació d'amistat. Això fa que s'hi introdueixi i sigui el primer membre a Lleida de Convergència Socialista (després PSC-Congrés) juntament amb Antoni Canals, de Tàrrega, els quals mantenen els

contactes amb Barcelona a través de Josep Ignasi Urenda. Poc després, s'hi incorporen Jaume Magre (el qual, de fet, havia exercit en anys anteriors una militància testimonial en el Front Obrer de Catalunya -FOC-)[4] i Francesc Villanueva. Tanmateix, la seva militància tindrà una curta durada. Els contactes que el PSC-C manté amb el PSOE són un motiu determinant perquè un home profundament nacionalista com Pere Terrado se senti obligat a deixar-ne les files.[5]

Pel que fa al Reagrupament, el febrer de 1976 feia el primer Congrés de la secció a les terres de Lleida on presentaren ponències Manuel Lladonosa, Xavier Maurel, Vicenç Ximénez i Joaquim Arana. Era, de fet, la seva presentació pública. L'acte, amb l'assistència d'unes 200 persones, aixecà una gran expectació i tingué, de fet, un gran ressò en la ciutat. El Reagrupament, malgrat encara el seu escàs nombre de militants (el 1978 el PSC (R) tenia 82 militants a les comarques de Lleida, 66 dels quals a la ciutat)[6] era, sens dubte, una força ascendent dins el panorama polític, circumstància que veurem reflectida més endavant en parlar de l'inici d'una certa penetració en algunes associacions de veïns.

Tot ja apuntava que, amb l'arribada de la democràcia, la correlació de forces diferiria notablement respecte a l'època anterior.

---

[4]Així ho esmenta en l'entrevista que li féu VARELA, J.: Op. cit.

[5]Finalment, després d'un breu període de pertinença al PSUC, bàsicament a través de les CCOO, optà per la independència des d'un punt de vista de la militància política.

4.2. Algunes formes d'oposició específiques

A banda aquests assajos d'una part de l'oposició, apareixen altres reorientacions en altres col.lectius que evidencien, amb nitidesa, que en l'antifranquisme estan sorgint nous escenaris i, per tant, també nous protagonistes.

Així per exemple, l'octubre de 1972 se celebrava a Balaguer l'Assemblea Extraordinària del Col.legi d'Advocats de Lleida, amb l'assistència d'uns 60 advocats, que serví, mitjançant l'aprovació d'uns nous estatuts, per reconduir el funcionament i l'esperit que emanava de l'entitat. *Nova Lleida* en feia la següent crònica:[7]

> "A lo largo de la sesión del pasado mes de Octubre, mientras "4 guardianes del orden público" encabezados por _____ permanecían ojo avizor, fueron aprobados los artículos del Estatuto casi por entera aclamación. Ya que por primera vez se produjo una mayoritaria asistencia de profesionales democráticos y con espíritu abierto, frente a los cuales los abogados-funcionarios no se atrevieron a manifestar su oposición.
>
> El trasfondo del Estatuto significa también un intento encaminado a evitar que el Colegio pueda seguir siendo manejado por unas minorías de abogados ejercientes apoyados por una pléyade de personas que no ejercen su profesión y que, muchas de las veces, desempeñan cargos totalmente incompatibles con la abogacía a pesar de lo cual disponen, en las Asambleas, de los mismos votos que los auténticos abogados.

---

[6]RUBIOL, G.: Op. cit.

[7]*Nova Lleida*, núm. 10, novembre 1972

De suma importancia consideramos, también, que los Estatutos hacen gran hincapie en la protección que debe prestar el Colegio a todo abogado que sea requerido por alguna autoridad, delegado, policía, etc. para que desvele el secreto profesional. (...)"

No sembla que la trajectòria encetada per aquest col.legi professional s'aturés, sinó tot el contrari. Així ens ho indica aquesta notícia:[8]

"Los abogados leridanos se han sumado a las acciones de solidaridad que estos profesionales de toda España llevan a cabo con motivo de la persecución judicial efectuada contra los abogados barceloneses Alberto Fina y Montserrat Avilés.

Una treintena de abogados leridanos, en carta dirigida a su Decano, manifestaban su apoyo a los señores Fina y Avilés, al tiempo que exigían el respeto a la inviolabilidad de sus despachos profesionales, entendiendo que mal pueden guardar el debido secreto profesional si la policía tiene entrada libre en ellos."

4.3 L'extensió i l'agudització de les lluites obreres

4.3.1 El creixement de la conflictivitat laboral (i política)

Si la dècada dels anys seixanta havia presenciat l'"emersió", amb més o menys intensitat, d'un sindicalisme d'oposició com a conseqüència de les noves circumstàncies sòcio-econòmiques i de les noves

[8]Publicada a *Nova Lleida*, núm. 11, gener 1973

generacions que s'hi havien trobat implicades, a partir dels primers anys de la dècada dels 70 això es farà més que evident.

I així, el règim franquista, reconeixent més o menys tàcitament l'existència del seu adversari, adoptarà mesures i dispositius per a defensar-se'n.

En aquest sentit, les estratègies més contundents del sistema anaren adreçades, sens dubte, a aquest moviment obrer ja que, tal com ja hem esmentat, fou el que d'una manera més oberta s'arriscà a desafiar l'ordre establert.

Com a exemple d'això, és especialment eloqüent el document del Ministeri de Treball, de finals de 1971, titulat *Criterios ante una posible situación conflictiva*, el qual, tot i ser considerat "confidencial i secret", arribà a mans d'alguns membres de les CCOO.[9]

En aquest document el Ministeri pronostica que, entre finals de 1971 i 1972, poden tenir lloc, amb certa intensitat, força situacions conflictives laborals que -tal com certament es produí- seran degudes a la conjunció de diverses circumstàncies.

D'una banda, el fort encariment del cost de la vida des de 1969,[10] per la qual cosa:

---

[9]Fons documental propietat de Gregori Gallego.

[10]Segons consta al document, el percentatge d'increment de 1970 sobre 1969 fou el següent: gener 4,1; febrer 4,2; març 4,5; abril 3,9; maig 3,2; juny 4,7; juliol 5,9; agost 7,1; setembre 7,5; octubre 8,4; novembre 7,6; desembre 6,8. Per tant, la mitjana de 1970 sobre 1969 era d'un 5,7%.
Pel que fa a l'increment de 1971 sobre 1970: gener 7,4; febrer 7,7; març 8,0; abril 8,6; maig 9,9; juny 10,1; juliol 7,9; agost 6,6.

"(...) se ha creado una fuerte presión de carácter psicológico que se traduce en demanda de incrementos salariales muy elevados. (...)"

Un altre element que el Ministeri apunta com a causa de l'agudització dels conflictes és la situació general de les empreses, el procés de reactivació de les quals no s'havia realitzat amb la rapidesa i la profunditat que s'esperava, la qual cosa, juntament amb la finalització de la vigència d'un gran nombre de convenis col.lectius el 31 de desembre de 1971, seria determinant perquè les empreses tinguessin dificultats per fer front a les demandes salarials dels treballadors.

Enmig d'aquesta situació el Ministeri reconeix que:

"(...) se observa una actividad de las organizaciones políticas ilegales, encaminada a aprovechar las circunstancias. (...) Pueden, por tanto, preverse importantes tensiones sociales en los meses próximos, cuya gravedad, sin embargo, dependerá de cómo se afronten estas situaciones y de los criterios de ponderación, firmeza y sentido de la responsabilidad con los que se actúe."

Així doncs, per tal d'evitar l'extensió dels conflictes, el Ministeri apunta una sèrie de criteris en tres àrees d'actuació: l'Organització Sindical i Delegacions de Treball, el Govern Civil i la premsa.

Pel que fa al primer àmbit, en el document es fan les següents recomanacions:

" (...) Previamente a la iniciación de las negociaciones de los nuevos convenios, la Organización Sindical procurará tener muy estudiada la situación del sector y sus posibilidades, así como debe estudiar al máximo la incidencia económica de cada una de las peticiones que se vayan a

plantear y a discutir, tanto las de carácter estrictamente salarial, como las de repercusión en los costes por otros conceptos entre ellos el de la reducción de la jornada semanal, que es de prever que constituya una de las notas más comunes en las negociaciones próximas en todos aquellos sectores o empresas en que se mantiene hasta ahora la semana de 48 horas y en los que se va a reivindicar, con carácter prioritario, la semana de 44, para dejar libre la tarde del sábado.

Deberá cuidarse con exquisito tacto la designación de los presidentes de las Comisiones negociadoras y de las asesoras, pues no sólo es necesario que sean personas idóneas e imparciales, sino además expertas en las cuestiones socioeconómicas en las que han de entender, y marcadamente ponderadas, lo que no excluye el que estén animadas de un auténtico sentido de avance social.

Con el objeto de evitar tensiones iniciales, arrebatar banderas a las organizaciones ilegales y disminuir los problemas de retroactividad, a ser posible, las negociaciones para el nuevo Convenio, deberían iniciarse antes de la expiración del vigente.

No deben autorizarse durante la discusión de un convenio reuniones masivas o asambleas de base, ni mucho menos realizar reuniones una vez que se hayan suspendido las negociaciones. (...)

La Autoridad Laboral, cuando así le corresponda, llevará a efecto inexcusablemente si no lo hubiera hecho la Organización Sindical, de modo inmediato la suspensión de las deliberaciones en los Convenios Colectivos, cuando se hubiese producido cualquier tipo de coacción, manteniendo la suspensión, según

los casos, todo el tiempo que fuese aconsejable, para que exista en todos el pleno convencimiento de que la coacción no es rentable social ni económicamente para los trabajadores. (...)"

Respecte a l'acció governativa, és obvi que tenia un relleu especial, ja que els conflictes, encara que fossin estrictament laborals, sempre prenien una dimensió política. Tal com es reconeix:

"(...) en un conflicto de trabajo, el orden ya está alterado, y es en si mismo una situación potencial de violencia. (...)"

L'actuació, doncs, del Govern Civil s'havia de centrar, de forma prioritària, a

" (...) impedir toda clase de coacciones para la vuelta al trabajo o el mantenimiento de la normalidad laboral, coacciones que a través de "piquetes" en las entradas de factorías y talleres se repiten con gran frecuencia en las situaciones conflictivas y constituyen una de las armas principales para su extensión y duración. Evitar la actuación de "piquetes" o de coacciones a la entrada de las factorías o empresas es fundamental para reducir el conflicto."

Les indicacions quant al tercer àmbit d'actuació, la premsa, eren així de nítides:

" (...) En las orientaciones que se dan a los medios informativos, debe incluirse con carácter preferente en los próximos meses la de que se silencien o reduzcan al máximo la mayor parte de las noticias o informaciones sobre los conflictos. (...)"

Tal com "recomana" aquest dossier del Ministeri de Treball, és extremadament difícil trobar a la premsa, en

aquest cas la de Lleida, notícies referents a la conflictivitat laboral, la qual tot sembla indicar, tal com es preveia en l'esmentat document, que augmentà de forma notable respecte als anys anteriors.

Però, alhora, aquest creixement de conflictes entre patrons i treballadors anà acompanyat d'una extensió en el seu radi d'acció. És a dir, en aquests primers anys dels 70 ja no es mobilitzaren únicament alguns dels obrers de la construcció, sinó que també altres sectors laborals encetaren tímidament accions de protesta.

4.3.1.1 La conflictivitat laboral a través de *Nova Lleida*

Així doncs, donat el "silenci" de la premsa oficial, un instrument interessant per resseguir les diverses mobilitzacions és l'òrgan del PSUC -*Nova Lleida*- on trobem, en aquest sentit, algunes notícies d'interès.

Així per exemple, el maig de 1972, publica la notícia sobre una aturada d'1 hora que el 8 d'abril tingué lloc a l'empresa agro-alimentària MILSA a causa d'uns cobraments impagats. La crònica dels fets és la següent:[11]

> "Los trabajadores habían solicitado un aumento de 20 ptas., pero a la hora de pagarles les dieron 13 ptas. en vez de 20.
>
> Las mujeres hacía tres semanas que habían cobrado 93 ptas. de incentivos, o sea de plus de convenio. Y con la subida del sueldo dejaron de pagarles los incentivos.

---

[11] *Nova Lleida*, núm. 5, maig 1972

Ante estos hechos los hombres se agruparon en el comedor y empezaron a decir que no estaban conformes con esto. Finalmente decidieron no ponerse a trabajar y el enlace sindical fue a comunicárselo a la empresa.

Algunas mujeres se agruparon y, al ver que los hombres no iban a trabajar, decidieron hacer lo mismo. Luego se lo dijeron a las demás mujeres y la mayoría se quedaron en el comedor. Entonces la chica que era enlace sindical se lo fue a comunicar a los encargados.

Uno de los encargados fue al comedor y les dijo a las mujeres que si alguna quería entrar a trabajar todavía tenía tiempo. Unas 15 chicas se fueron.

Después llegaron los jefes de Lérida asustados y se pusieron a explicar porque no habían pagado todo el aumento. Dijeron que unas cuantas se podían quedar a hablar con ellos para después ir a Sindicatos y hablar con el abogado. "Si estamos nosotros equivocados -dijeron- se os pagará todo el aumento."

Cinco chicas y cuatro hombres se quedaron a hablar con los jefes mientras el resto de trabajadores entraron al trabajo. El Director de la empresa les dijo que para aumentarles el sueldo deberían subir a todos los demás mataderos los sueldos, ya que en el mercado hay mucha competencia. Y que, desde luego, si no lo ordenaba Sindicatos no se lo aumentarían."

Les condicions econòmiques, la inestabilitat de la feina, la precària seguretat, etc. segueixen essent, òbviament, els eixos sobre els quals s'articulen aquestes accions de protesta, unes accions que continuaren produint-se, tot i que tímidament, al llarg de 1972 i en els anys successius.

A tal efecte, el 2 de maig tenia lloc una aturada de 8 hores a l'empresa de construcció "Juan Oliver" a causa del treball, a preu fet, i irregularment remunerat. Pocs dies després, el 19 de juny, els obrers de la mateixa empresa tornaven a protagonitzar una altra aturada de 8 hores en solidaritat amb un company que l'empresari volia acomiadar. Val a dir que amb la pressió que s'hi exercí, els obrers aconseguiren totes dues reivindicacions.[12]

La mateixa pressió amb unes reivindicacions similars feia que els treballadors de l'empresa industrial PAMANY obtinguessin bona part de les seves reclamacions. *Nova Lleida* ho explicava així:[13]

> "Los obreros de dicha empresa tenían planteadas a la dirección varias reivindicaciones tal que aumento de sueldo, mejoría de la prima de rendimiento, etc. Cansados de no ser atendidos por la dirección que como única respuesta venía repitiendo "todos estamos en el mismo barco", y así dejaba transcurrir el tiempo; los 35 obreros unidos deciden por unanimidad no trabajar a prima y se niegan a hacer horas extras, llegando incluso a paralizar la producción durante más de 2 horas.
>
> La empresa alarmada amenaza a los obreros con llamar a Gobernación. Pero delante la firme actitud de la plantilla, se ve obligada a dialogar a través de su abogado que interviene como mediador entre obreros y empresa.
>
> Los trabajadores no ceden y después de una acalorada discusión, acuerdan dar 15 días de tiempo a la empresa para que estudie y reconsidere su postura. La respuesta llega a los 7 días: la dirección decide

---

[12]Notícia publicada a *Nova Lleida*, núm. 6, juny 1972

[13]*Nova Lleida*, núm. 11, gener 1973

otorgar un aumento del 33% para horas extras, así como un aumento del 27% para la prima de rendimiento. En total un 60% de aumento conseguido.

Un buen ejemplo que merece la atención de toda la clase obrera de Lérida."

L'aspecte més rellevant que ens interessa destacar és l'extensió de les mobilitzacions en altres sectors que fins aleshores s'havien mantingut al marge de la conflictivitat laboral, com fou el cas del sector sanitari i el sector tèxtil.

Pel que fa al primer, les infermeres auxiliars de la clínica "La Alianza" realitzaven una aturada ja que se'ls obligava a fer feines corresponents a altres categories.[14]

En el mateix sector, les alumnes de l'Escola d'Infermeres protagonitzaven els següents fets:[15]

"(...) Tenemos noticias de una huelga de hambre que se produjo hace unos meses en la Escuela de Enfermeras del Hospital Provincial de Lérida. Allí ocurre que las estudiantes, tanto de primero, como de segundo y tercer curso, se ven obligadas a realizar turnos nocturnos que no se especifican dentro de su plan de estudios. Esta "obligación" impuesta por la Diputación Provincial es una excusa que permite al citado organismo tener menos personal contratado para la realización de estos servicios. (...)

Debido a esta situación, y durante algunos días, las estudiantes se declararon en huelga de hambre como protesta. Sin embargo, al poco tiempo, debido al

---

[14]Així ho publicava *Nova Lleida*, núm. 6, juny 1972

[15]*Nova Lleida*, núm. 6, juny 1972

miedo y la coacción renunciaron a su huelga sin obtener mejora alguna."

El perfil dels conflictes i les mancances en l'altre sector esmentat, el tèxtil, ve definit pels mateixos paràmetres que la resta.

En aquest sentit, la precarietat amb què s'hi treballava queda molt ben reflectida en l'article signat, anònimament, per una treballadora de l'empresa "Jerseys Puig":[16]

> "En la provincia de Lérida existen numerosas pequeñas empresas en las que se explota cruelmente al trabajador, pero es en la empresa de Jerseys Puntover, más conocida en Lérida con el nombre de Puig donde quizás esta explotación se hace con más refinamiento. (...)
>
> La plantilla es de unos 130 o 140 trabajadores, la mayoría chicas.
>
> La empresa empezó aproximadamente hace unos 10 años, de una manera muy primitiva, después con el comercio y la explotación se fue ampliando. Llegó un momento en que la reducida plantilla no daba la producción necesaria para cubrir los pedidos que tenía. Entonces pensaron los empresarios en un medio de ampliar la producción sin aumentar los gastos que ello teóricamente supondría. Solución mejor para sus intereses no la encontraron. Empezaron a vender máquinas a mujeres para hacer jerseys en sus casas, mujeres que como yo, necesitábamos el dinero porque el sueldo de nuestros maridos no cubre las mínimas necesidades familiares.

---

[16] *Nova Lleida*, núm. 7, agost 1972

Con esta solución suplían sus necesidades de producción y por otro lado conseguían muchos beneficios evitándose las cargas sociales, haciendo negocio con la venta de las máquinas y pagándonos a su antojo (esto cuando hay mucha demanda, porque hay temporadas que no nos dan faena, a pesar de habernos prometido cuando compramos las máquinas que teníamos trabajo asegurado).

Pero esto no es todo porque si mala es la explotación de la que somos objeto nosotras, no es menor la que sufren los trabajadores que están dentro de la empresa. El salario que pagan es el mínimo.

Cuando son "honrados", si alguna de las jóvenes quiere cobrar más ha de producir más, ya que el trabajo que realizan es cronometrado y dan el tiempo mínimo para hacerlo y dentro de ese tiempo por todo lo que producen más, les dan un tanto por ciento; pero ya que han aplicado el sistema de primas no dejan de aplicar el de contraprimas, es decir, cuando una de ellas comete un error lo paga con una contraprima que puede ser hasta el 100 por 100 según se comporte y la subjetividad que del hecho tenga la encargada.

Pero esto no es todo, porque si la encargada no ve la equivocación, la trabajadora que coge el jersey a continuación ha de delatar a su compañera, porque si no lo hace le pondrían también una contraprima, además de que si lo hace le dan una parte de la que le quitan a su compañera. De esta manera, la empresa se asegura el que haya discordia y rencillas entre las mismas trabajadoras. (...)"

Els problemes en el sector tèxtil tingueren també la seva resposta en l'empresa COLESA, una empresa de

confecció de roba interior en què treballaven unes 80 dones. Els conflictes amb què s'enfrontaven les treballadores són els següents:[17]

> "En esta empresa desde hace tiempo se vienen cometiendo una serie de injusticias, de las cuales son objeto las obreras que allí trabajan. Entre estas injusticias figuran el no cobrar antigüedad, tampoco cobran por la categoría profesional, su trabajo es prácticamente a destajo, es decir han de producir un mínimo, de lo contrario son despedidas sin ninguna retribución, cobrando a sueldo base, etc.
>
> Todas estas injusticias han colmado la paciencia de las trabajadoras que un día de septiembre decidieron, a la hora de plegar, ir todas juntas a la CNS para informarse y presentar una demanda contra la empresa. Pero antes de llegar toparon con la policía que había sido avisada.
>
> Aunque no lo podemos afirmar, se cree con bastante seguridad que fue el jefe de la Empresa que a su vez es Presidente del Sindicato del Téxtil, de lo contrario ¿quién podría haber sido? Solo un capitalista contrario a los intereses de la clase obrera y con plena libertad dentro del Sindicato Vertical.
>
> El papel de la policía fue el de costumbre, que ellos no son los culpables, que por favor se disolvieran, etc. Aun así consiguieron llegar a la CNS once trabajadoras que se entrevistaron con un abogado, exponiéndole las injusticias de que eran objeto y su intención de demandar a la empresa, a lo cual les respondió que debían ir todas, pero que por

---

[17] *Nova Lleida*, núm. 9, octubre 1972

favor no viniesen todas en grupo para no alterar el orden público.

Siguiendo las instrucciones del abogado así lo han hecho. Esperemos que la unidad y combatividad de dichas obreras llegue hasta conseguir las reivindicaciones que se han propuesto conseguir.

Hay otro hecho a destacar. La empresa se ha dado cuenta que la mejor arma de estas obreras es su unidad y se ha propuesto sabotearla. A consecuencia de esta decisión tres obreras cuando cobraban la semanada encontraron que tenían 1.000 ptas. de más en el sobre. Hecho que denunciaron a sus compañeras.

Esto es un hecho detestable y a la vez admirable, detestable el querer sabotear la unidad entre las obreras, que tanto cuesta conseguir, y admirable el gesto de estas tres trabajadoras que lo denunciaron a sus compañeras. Por otro lado un encargado insultó a una operaria que se encuentra en estado, recibiendo contestación.

Esta mujer ha sido despedida, ocasionándole un disgusto del cual no sabemos las consecuencias que se pueden derivar dado su estado."

Els problemes de les obreres de Colesa no sols continuaren sinó que s'aguditzaren dos anys després arran d'un incendi ocorregut en les instal.lacions de l'empresa. Així s'explicava en una octaveta, signada per les CCOO, i datada a Lleida el desembre de 1974:[18]

"¡SOLIDARIDAD CON LAS TRABAJADORAS DE LERIPLEX-COLESA!

En la empresa LERIPLEX-COLESA, a raiz de un incendio ocurrido, las 90 trabajadoras se quedaron sin las

[18]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego

más mínimas condiciones de higiene, quedándose incluso sin calefacción.

La empresa ha ido dejando pasar el tiempo y se ha despreocupado completamente de las trabajadoras que forman su plantilla, pero esto sí "no se ha despreocupado de enriquecerse a costa de éstas." Las cuales, viendo que sus necesidades no eran atendidas, decidieron ir a la huelga, mientras tanto los verticalistas e inspectores de trabajo que intervinieron en el asunto, en vez de defender a las obreras se dedicaron por completo a darle la razón a la empresa como acostumbran "estando visto que para esto les pagan."

La dirección de la empresa, fuerte con el apoyo prestado por los sindicalistas verticales, ha conseguido empeorar tanto las condiciones de trabajo como el salario de estas trabajadoras.

Una vez más los hechos demuestran que a los trabajadores se nos niegan nuestros más elementales derechos, como personas y como trabajadores.

¡Hoy ante el aumento descarado del coste de la vida, los obreros sólo podemos responder con la huelga!

El camino es el que han escogido las compañeras de la empresa LERIPLEX-COLESA, y es con ellas con las que nos tenemos que solidarizar a la vez que luchamos contra la carestía de la vida.

¡¡¡CONTRA LA CARESTIA DE LA VIDA Y POR MEJORES CONDICIONES DE TRABAJO, SOLIDARIDAD CON LAS COMPAÑERAS DE LERIPLEX-COLESA!!!"

Tot i que és evident l'extensió de la conflictivitat laboral a altres sectors que fins aleshores se n'havien mantingut al marge, volem fer notar, però, que aquesta

se seguia donant només entre els treballadors i les treballadores de la categoria dels no-qualificats, ja fossin de la construcció, del metall, del tèxtil, etc., mentre que la participació d'altres sectors o categories laborals en principi més afavorits seguia essent pràcticament nul.la.[19]

4.3.2 Accions de solidaritat obrera versus represàlies

Tot i que molt possiblement devien tractar-se d'accions esporàdiques, les diverses aturades que es produïren en aquests anys en diferents empreses de Lleida atorgaren d'una nova dimensió les protestes obreres, alhora que indiquen, evidentment, un avenç important en la trajectòria del moviment obrer i més concretament de les CCOO, ja que, certament, capitalitzaren i assumiren bona part d'aquestes accions reivindicatives.

Però, alhora, no poden obviar-se les accions solidàries que en moltes ocasions se solapaven amb les reivindicacions en si mateixes, cosa que provocava una dinàmica aleshores ja imparable. La conflictivitat feia créixer la repressió i aquesta, alhora, provocava més mobilitzacions obreres. N'és un exemple aquesta circumstància explicada a *Nova Lleida*, al núm. 4, de març de 1972:

> "El 12 de Febrero el joven trabajador Francisco Estremera Lara murió en accidente de trabajo por falta de medidas de seguridad. Por ello el día 16

---

[19]A diferència d'altres llocs, com per exemple la ciutat de Barcelona, on els empleats de Banca o els ensenyants, per exemple, tingueren especial importància en aquests primers anys de la dècada dels 70 pel que fa a la seva incorporació en l'escena de la conflictivitat laboral. Vegeu BALFOUR, S.: Op. cit.

del mismo mes unos 224 obreros del ramo de la construcción hicieron media hora de paro en solidaridad con su compañero muerto y como protesta por la inseguridad en que se ven obligados a trabajar en algunas empresas.

Hubo paros con este motivo en Asturiana, S.A., Oliva, Sagarra, Derribos Altes y Macopsa entre otras varias empresas.

Pero los obreros no tienen ni tan siquiera derecho a ser solidarios con sus compañeros: los dos trabajadores que pararon en Macopsa fueron automáticamente despedidos.

Y en la constructora Asturiana, en donde se produjo el paro de 115 obreros, los propietarios amenazaron con llamar a la policía. Incluso en alguna empresa los "grises" y los "sociales" estuvieron merodeando con el fin de meter miedo a los trabajadores."

Aquesta solidaritat no es donà exclusivament amb companys de Lleida, sinó també respecte a altres conflictes produïts en diversos punts de l'Estat espanyol. En aquest sentit, les vagues de la fàbrica d'electrodomèstics AEG a Terrassa (1970), la SEAT (1971), la Citroën-Hispania a Vigo (1972), la central tèrmica de Sant Adrià de Besòs (1973), etc., -sense oblidar els successos ja esmentats de Granada el 1970- són algunes fites importants en la història del moviment obrer espanyol, en les quals les CCOO de Lleida no en foren alienes.[20]

---

[20]*Nova Lleida*, núm. 2, octubre 1971, és pràcticament un monogràfic sobre la vaga de SEAT redactat pels dirigents sindicalistes de CCOO de Lleida.
Per a un repàs de les diferents vagues a les comarques de Barcelona durant els primers anys de la dècada dels 70 vegeu BALFOUR, S.: Op. cit. També l'informe d'E. BORRÀS: "Los problemas

Aquesta és, a tall d'exemple, l'octaveta que les CCOO de Lleida llençaren als carrers amb motiu dels fets de la tèrmica de Sant Adrià de Besòs:[21]

"NUEVO CRIMEN

El martes 3 de Abril, en la central térmica de San Adrián del Besós (Barcelona), cuando 2.500 obreros se disponían a entrar en el recinto de la obra para discutir sus reivindicaciones planteadas a la Empresa desde hacía una semana, entonces encontraron las obras cercadas por la policía.

Las reivindicaciones que estos obreros hacían eran: un aumento de 4.000 pts. al mes. Semana de 40 horas. 100% en caso de enfermedad, accidente y jubilación, etc. Siendo las fuerzas llamadas del "Orden Público" las que les invitaron a abandonar la obra utilizando para ello las armas, ASESINANDO al obrero MANUEL FERNÁNDEZ MÁRQUEZ de 27 años y hiriendo de gravedad a varios obreros.

COMISIONES OBRERAS DE LÉRIDA CONDENAMOS TAN BESTIAL REPRESIÓN Y LLAMAMOS A LA SOLIDARIDAD"

---

del movimiento obrero y de la marcha hacia la huelga general." Presentat al *VI Pleno ampliado del Comité Central del PSUC*, setembre 1971. També la publicació clandestina *Informaciones Obreras*, núm. 62, juliol de 1972.
Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà.
Cal assenyalar que en les diferents publicacions de CCOO, com per exemple, *Comisiones Obreras. Boletín Informativo de la Coordinadora General de CCOO*, núm. 1, febrer de 1974, i *Luchas Obreras. Boletín Informativo de CCOO de Cataluña*, no hi ha res referent al moviment obrer de Lleida. Sí, en canvi, tota la informació del que està passant a Barcelona i comarques.
[21]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

Les accions solidàries més reeixides i que alhora tingueren més conseqüències per als sindicalistes de Lleida foren les produïdes arran dels fets a l'empresa Bazán de la ciutat de El Ferrol, el 1972, per la qual cosa creiem necessari aturar-nos-hi i relatar, sintèticament, el procés dels esdeveniments.

L'Empresa Nacional Bazán tenia el mateix conveni per a les tres factories de San Fernando, Cartagena i el Ferrol. El setembre de 1971, els treballadors d'aquesta última factoria, al.legant que el cost de la vida en la seva província havia pujat més que en les altres dues, sol.liciten un conveni particular.

En principi, la petició va ser acceptada, però el gener de 1972 el jurat d'empresa de El Ferrol va ser cridat a Madrid per iniciar les converses sobre un nou conveni interprovincial al mateix temps que es denegava el conveni provincial o de la factoria. El jurat de El Ferrol impugnà aquesta decisió, cosa que també va ser denegada.[22]

Finalment, a principis de març de 1972, es fixava el conveni sense el consentiment dels representants de El Ferrol.

El 8 de març els obrers es reuneixen en assemblea. Al matí següent, els guàrdies jurats de l'empresa lliuren les notificacions de suspensió de sou i feina i obertura d'expedients d'acomiadament a quatre enllaços i dos jurats. Un enllaç es nega a firmar la notificació i és agredit per 3 guàrdies jurats. En assabentar-se els treballadors d'aquesta agressió paren i envien una delegació al director per protestar contra els expedients als obrers i demanar que els guàrdies siguin expedientats. Els treballadors decideixen romandre a la fàbrica fins que s'acceptin les seves peticions. La

---

[22]Vegeu DOMÍNGUEZ, J.: Op. cit.

policia entra a la factoria amb l'ordre de carregar. Com a conseqüència de l'acció, nombrosos ferits han de ser atesos a la infermeria de la Bazán, sis dels quals han de ser hospitalitzats.

Dos dies després, el 10 de març, els treballadors van a la fàbrica a les 7.45 hores i es troben les portes tancades. El nombre de treballadors concentrats davant la factoria ultrapassa dels tres mil. Llavors decideixen dividir-se en grups i distribuir-se per la ciutat. Un d'aquests grups s'enfronta amb la policia amb pedres, i els agents obren foc contra els manifestants.

D'aquest xoc resulten ferits diferents obrers. Als pocs moments, a la clínica, moria un dels ferits, Amador Rey Rodríguez, de 38 anys. En saber-se aquesta mort a la ciutat, tanquen en solidaritat els bars, els comerços, els mercats, els petits tallers i algunes fàbriques. A la nit moria un altre ferit, Daniel Niebla García, de 50 anys.

Òbviament, els fets de El Ferrol ocasionaren una gran commoció. I CCOO de Lleida, el 17 de març, distribuïa la següent octaveta pels carrers de la ciutat, signada conjuntament amb el PSUC:[23]

> "DOS ASESINATOS MÁS A LA TRISTE CUENTA DEL RÉGIMEN FRANQUISTA
>
> En el Ferrol del "Caudillo" caen dos trabajadores de la Bazán, asesinados por la bestia franquista. Este Gobierno Opus que se hace llamar "aperturista" cuenta en su historial con innumerables crímenes de trabajadores que reclamaban un salario digno que cubriera las mínimas necesidades vitales de una familia.

---

[23]Reproduïda a *Nova Lleida*, núm. 4, març 1972

Urge frenar la locura criminal de la gente del régimen que, impotente para dar solución a los males del país, dispara contra todo aquel que reclama la justicia.

Urge eliminar este régimen fascista para que sea posible la convivencia humana de todos los españoles.

Coloquémonos distintivos negros en señal de luto: brazaletes, corbatas, botones, lazos, etc.

¡Pueblo de Lérida, demostrar con todas las acciones posibles, la repulsa a este régimen asesino, incapaz de salir de este callejón sin salida que le ha conducido al inmovilismo de más de 30 años de dictadura!"

Les represàlies no es van fer esperar. La policia, coneixedora de qui eren els màxims responsables de les CCOO a la ciutat, no tardà a actuar a les poques hores d'haver-se llençat aquesta octaveta. *Nova Lleida*, un cop més, explicava els fets:[24]

"El viernes, 17 de Marzo, a las 10 y media de la noche un grupo de trabajadores se encontraban tomando su cerveza en el bar "Francés" cuando, de súbito, hicieron su entrada en el local un grupo de "grises" con la metralleta en la mano acompañados de los "sociales". Mientras los secretas iban pidiendo la documentación a los trabajadores, los "grises" les apuntaban con sus metralletas y les decían: "ala, al coche".

La policía desalojó el bar y se los llevó en dos grupos haciéndoles subir a los coches a trompazo limpio.

---

[24]*Nova Lleida*, núm. 4, març 1972

Una vez en la Comisaría, o sea en el Gobierno Civil, un trabajador quiso saber porque le habían detenido y la respuesta fue dos "ostias" de un policía secreta, que es conocido por los trabajadores con el apodo de "El Cabezón", y que, al parecer, se llama _____. (...) Los obreros fueron conducidos a las celdas y allí permanecieron durante 12 horas. Un padre que fue a preguntar por su hijo fue detenido también y colocado en la misma celda que su hijo, luego le sacaron sangre para "ver si estaba borracho". Este trabajador es el encargado de la Cross y por protestar por esta arbitrariedad no fue puesto en libertad con sus compañeros. También fueron detenidos otros trabajadores a las 4 de la madrugada cuando estaban durmiendo en su pensión. Y en el Jamaica, Lamolla y otros establecimientos detuvieron a varios jóvenes.

La redada se efectuó con el nombre de "limpieza de malhechores", pero todos sabemos que iba encaminada a sembrar el pánico en la población para que no hiciera ninguna acción contra el Gobierno por el asesinato de los dos trabajadores de la Bazán en el Ferrol."

Tanmateix, tot i l'acció de la policia, els actes en solidaritat amb els obrers de la Bazán no s'acabaren aquí. Els membres de les CCOO de Balaguer, Gregori Gallego i Joan Rodés, president i vice-president de la Unió de Tècnics i Treballadors del Sindicat Local Mixt de Balaguer, enviaven, amb data 27 d'abril de 1972, la següent carta adreçada als companys de la localitat, en què se'ls invitava a participar en una missa en record dels morts de El Ferrol:[25]

---

[25]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego. La carta en qüestió també fou reproduïda a *Nova Lleida*, núm. 5, maig 1972.

"Querido compañero:

Como sabrás, el próximo día 1º de Mayo es la Fiesta de todos los trabajadores, y se celebra en todos los países del mundo. Este año, a unos cuantos trabajadores nos ha parecido oportuno celebrarlo con una misa. El motivo es bien sencillo. El día 9 de marzo pasado, dos obreros murieron en el Ferrol como consecuencia de los disparos de la Fuerza Pública. Por ello la Misa del 1º de Mayo será nuestro ofrecimiento en sufragio de las almas de éstos dos compañeros muertos.

La misa se celebrará el día 1º de Mayo, a las 11 horas de la mañana, en la Iglesia del Sagrado Corazón, quedas invitado.

Te rogamos divulgues esta carta entre tus compañeros de trabajo y amigos, pues a todos no los conocemos y no disponemos de otros medios para hacerlo saber."

Ben aviat, però, les pressions des de l'Organització Sindical per tal d'evitar aquest acte no es feren esperar. I així, amb data 1 de maig de 1972, Gallego i Rodés es veien obligats a enviar una altra carta en què comunicaven la suspensió de l'esmentada missa "... por razones ajenas a la voluntad del Rector de la Parroquia y de la nuestra propia."[26]

Malgrat la reiterada oposició de les instàncies oficials, l'esmentada missa es féu, finalment, el 14 de maig. Com a conseqüència d'això, Gallego i Rodés foren expedientats i destituïts dels seus càrrecs sindicals. A continuació insertem la carta que ambdós enviaren, amb data 5 de juny de 1972, a Antonio Martínez Aneiros,

---

[26]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego

rector de la parròquia de San Pablo a El Ferrol, ja que ofereix la seva completa versió dels esdeveniments:[27]

"Querido amigo:

No tenemos el gusto de conocerle personalmente aunque sí de su existencia por la Homilía que hizo a raiz de los sucesos de la Bazán en la que perdieron la vida dos compañeros. Por ello nos hemos permitido enviarle por giro postal la cantidad de 5.900 pesetas para que sean repartidas entre las viudas de Amador Rey Rodríguez y Daniel Niebla García.

Dichas pesetas han sido recaudadas por los obreros de Balaguer a la salida de una Misa celebrada el 14 de Mayo en sufragio de las almas de los dos obreros. Se las hemos enviado a Vd. por decisión de una mayoría de los trabajadores que participaron en la colecta, ya que no se fiaban y no nos fiamos del destino que podía darles el Sindicato en el caso de que se lo hubiéramos entregado.

Esta Misa debía celebrarse el día 1º de Mayo por ser nuestra fiesta, presiones políticas impidieron su realización, aunque ante esto el Rector de esta Parroquia se negó a decir la Misa programada por los Jerarcas Verticalistas.

Como consecuencia de esto, se nos suspendió de los cargos electivos de Presidente y Vicepresidente de la Unión de Trabajadores y Técnicos de este Sindicato Local Mixto de Balaguer, además por unas cartas que hicimos convocando a la Misa y otras dos explicando la suspensión de la misma y nuestra suspensión en el cargo y nueva convocatoria de la Misa para el día 14 de Mayo. Después de la suspensión y a partir del día 24 de mayo se nos ha

[27]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego

incoado expediente de desposesión definitiva del cargo. (...)"

És evident que a aquestes alçades del règim, els obrers cada cop estaven menys atemorits per enfrontar-se, ja fos amb la patronal, ja fos amb l'Organització Sindical, encara que això comportés un cost repressiu certament notable.

4.3.3 Les "llistes negres" o la connivència Patronal/Govern Civil/Organització Sindical

Tal com ja hem apuntat, un dels elements en què més es manifestà la repressió que es derivava arran de les protestes obreres fou l'existència de les "llistes negres".

Entre la policia i l'Organització Sindical confeccionaren una llista amb els noms dels principals dirigents i les facilitaren a totes les empreses de Lleida per tal que els neguessin un lloc de treball cas que pretenguessin accedir-hi.

Les anècdotes se succeeixen i són altament il.lustratives. Així per exemple, un dels inclosos a les "llistes negres", Antonio Cantano, estigué molts mesos desocupat i, alhora, sense ni tenir seguretat social. Això en una persona que necessitava constant atenció mèdica a causa del seu estat de salut precari, agreujava encara més la seva situació personal i familiar.

La inclusió a les "llistes negres" sovint anava acompanyada de xantatges, alguns si més no curiosos. Com per exemple, el cas referit a Antonio Chacón, segons el qual, algunes empreses on va treballar li oferiren "pagues extraordinàries" -que mai no va acceptar- a canvi del seu silenci.

També segons el testimoni de Cantano, els funcionaris de la Vice-secretaria d'Ordenació Social de l'O.S. li oferiren, en una ocasió, pagar-li els estudis al seu fill, Antonio Cantano Redondo, també manobre, a la Universitat Laboral de Saragossa a canvi que ell deixés l'activitat sindical. L'oferiment fou rebutjat per part de Cantano. La seva particular situació l'obligà el 1975 a anar a treballar a Fraga perquè "para mí no había trabajo en Lérida."

Els efectes repressius en aquest sentit ja s'havien aplicat anteriorment. Cal recordar els casos d'Agustín Álvarez i Jesús Canales, els quals, arran de la seva detenció el 1969, foren acomiadats de l'empresa Cromín, per la qual cosa el primer, tal com ja s'ha comentat, es veié obligat a marxar a l'estranger.

En la mateixa empresa el següent fou, pocs mesos després, Ventura Margó. Les al.legacions de l'empresa, igual com també s'havia produït en l'acomiadament del *Diario de Lérida* de Magda Ballester, eren la falta de disciplina, desinterès en el treball, etc. Les precarietats que passà Margó i la seva família el portaren a muntar, poc després, la llibrera "L'Àncora" a la plaça de Catalunya. En el seu llibre de memòries explica els esdeveniments en l'empresa de la següent manera:[28]

> "Les acusacions de la carta d'acomiadament de Jesús Canales i Agustín Álvarez eren les clàssiques d'aquells dies: manca de puntualitat, absències injustificades, indisciplina, etc. Però, en aquest cas, la maldat va anar més lluny: se'ls acusava de sabotatge a la feina. I, com era usual en aquell temps, els lletrats de l'empresa tenien cura de buscar testimonis entre els treballadors que

---

[28]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 68-69

confirmessin que eren certes les acusacions de l'empresa. En aquest cas, segons se'ls havia dit, els testimonis eren cinc. Davant la Magistratura de Treball, domesticada pel règim, la presència dels obrers preparats per l'empresa ho convertia en cas perdut abans de començar. Els dos companys em comunicaren aquella situació i les maniobres que usaria l'empresa per tirar-los al carrer. Jo, que n'era coneixedor per ser el cap de Personal d'aquella fàbrica, vaig dir-los que sortiria com a testimoni i que denunciaria tota aquella maquinació; tot això, sense deixar de comprendre que després d'aquell pas jo podia ser el següent acomiadat. Més tard, vaig parlar amb alguns d'aquells testimonis i em confessaren que se sentien avergonyits, però, que com podia comprendre, si s'hi negaven es veurien al carrer.

Efectivament, els temors es van confirmar i jo vaig ser el següent. Poc a poc em van anar arraconant traient-me càrrecs i desallotjant-me de l'oficina de cap principal. Nou mesos va durar aquella situació abans que rebés la carta d'acomiadament, ja al 1970. En ella, hi havia les acusacions de costum: manca d'entusiasme en el treball, indisciplina, etc. Era com si els lletrats especialistes en aquests temes tinguessin uns impresos clixé."

Les possibilitats de defensar-se davant la patronal eren gairebé nul.les ja que, tal com recorda el propi Margó, un dels representants de l'empresa li digué:[29]

"Si no acceptes les nostres condicions et denunciarem a la policia per les teves idees polítiques."

---

[29]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 69

Encara que només sigui a tall de pinzellada, cal assenyalar que les "llistes negres" seguien existint després de 1975.

Així per exemple, i segons el testimoni de Gregori Gallego, un dels qui havia estat destacat militant, Julio Chacón, encara a finals dels anys setanta cap contractista li volia donar feina a Lleida, per la qual cosa havia de guanyar-se la vida recollint cartrons pel carrer.

Un altre militant del PSUC, Josep M. Juvillà, també va patir represàlies en aquest sentit. Va estar més d'un any sense treballar perquè, tal i com li responien els conseqüents empresaris:

> "No ets la persona idònia perquè sabem que ets comunista."

Encara a l'octubre de 1976, Antonio Chacón no era admès a treballar en una empresa de construcció perquè tal i com consta literalment en un full segellat per l'esmentada empresa:[30]

> "No se admite porque tememos su fama a través de la prensa y habladurías aunque no lo sepamos de manera cierta."

El 1977 el mateix Chacón rebé una amenaçadora carta -anònima- amb el nom de "Secretario General de Vagos y Maleantes de Comisiones Obreras". En el seu interior, hi havia un paper que, virulentament, deia:[31]

> "¡¡¡GRANUJA!!! No queremos que comas el pan de nuestra Cataluña miserablemente. Te echaremos como a una rata asquerosa."

---

[30]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

[31]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

D'altra banda, la singularitat d'altres casos també mereix ser assenyalada. És l'exemple dels militants de Balaguer Gregori Gallego i Felip Castell. En aquest sentit, tant el notari Joaquín de la Cuesta com els propietaris del garatge on treballava Castell rebien, periòdicament, trucades telefòniques del governador civil i del delegat provincial de Sindicats en què els pressionaven perquè acomiadessin aquests empleats.

Pel que fa a Joaquín de la Cuesta, no només va mantenir el lloc de treball a Gregori Gallego, sinó que, a més, en diverses ocasions fou el qui va dipositar les corresponents fiances perquè pogués sortir en llibertat. Uns comportaments que, de ben segur, van contribuir al fet que Gallego pogués continuar el seu activisme.

Respecte als propietaris del taller mecànic on treballava Castell, tot i no acomiadar-lo, es veieren obligats -a contracor- a traslladar-lo a una empresa filial, a la localitat de Menàrguens, ja que des del Govern Civil se'ls havia amenaçat, repetidament, de provocar el tancament definitiu del taller.

Un element força important de destacar és que les pressions també anaven adreçades cap als representants dels obrers que ocupaven càrrecs de responsabilitat dins l'Organització Sindical. Els exemples paradigmàtics d'aquestes circumstàncies són els de Saturnino Vicente Díaz i Fernando Rojas, president i vice-president provincial de la Secció Social del Sindicat de la construcció, respectivament, als quals se'ls intentà, el 1970, d'obrir expedient.

Així es posa de manifest en una carta signada per 120 obrers, adreçada al ministre García Ramal, a Madrid, i datada el gener de 1970:[32]

---

[32]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

"Los abajo firmantes, trabajadores de la Construcción, Vidrio y Cerámica de Lérida, expresamos nuestra más viva protesta por el propósito de presentación de expediente por parte de la Delegación de Sindicatos de Lérida contra nuestro Presidente y Vicepresidente, D. Saturnino Vicente y D. Fernando Rojas por el solo delito de haber protestado contra el impedimento de la celebración del pleno de nuestro ramo, en el que se iba a discutir la Nueva Ley Sindical y el Convenio Colectivo, asuntos éstos de tanta importancia para nosotros.

Creemos que, de persistir este camino de represalias por parte de esta Delegación, puede indignar a los trabajadores de la Construcción de Lérida y por tal motivo le hacemos saber que no consentiremos se lleve a cabo tal injusticia.

Esperamos su pronta intervención y evite esta arbitrariedad proyectada desde la línea de mando de este sindicato de Lérida."

Els entrebancs i les pressions de què fou objecte havien portat Saturnino Vicente, sota la direcció de l'advocat Simeó Miquel, a denunciar la Delegació de Sindicats davant el Jutjat d'Instrucció acusant-la d'un delicte de coaccions i intimidacions per part del vice-secretari provincial d'Ordenació Social, el qual era condemnat, com a autor d'una falta de coacció lleu, a la pena de mil pessetes de multa, amb arrest subsidiari de cinc dies en cas de no satisfer-les i a pagar les despeses processals.

En el corresponent expedient consta:[33]

---

[33]Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà

"El querellante es el presidente de la sección social del sindicato provincial de la construcción de Lérida. Como es notorio, su cargo es el de máxima representatividad electiva de los obreros de la construcción en toda la provincia, siendo justo reseñar que tal sindicato es el de mayor importancia provincial.

El pasado día 14 de los corrientes, hallándose D. Saturnino Vicente en el despacho del Vicesecretario Provincial de Ordenación Social, es decir el querellado _____ y presentes _____ Secretario Asesor Letrado del Sindicato de la Construcción, Vidrio y Cerámica y _____ Secretario de dicho Sindicato, tratando concretamente de temas relacionados con sus cargos, el Vicesecretario Provincial de Ordenación Social le ordenó que no pusiera más los pies en aquel despacho ni en la Delegación Provincial de Sindicatos.

Como es lógico, a pesar de que en aquel entonces abandonó el despacho, no dió a aquel exabrupto otro alcance que el de una intemperancia de su autor, pero al día siguiente, día quince de los corrientes, se personó en el despacho del Secretario Asesor del Sindicato del que es Presidente y allí, aquel funcionario, el Letrado _____ le manifestó que, obedeciendo las instrucciones concretas del Vicesecretario Provincial de Ordenación Social, no podía permitirle la entrada en el despacho ni tenerlo en cuenta para nada.

Entendió el querellante que era tan inconcebible el hecho de que sin haberse incoado en su contra expediente alguno de desposesión, se le impidiera el ejercicio de sus funciones, que en día de ayer, dieciseis, (...) se personó en la delegación provincial de sindicatos y en el pasillo de acceso

al despacho del vicesecretario de ordenación social, éste, a quien su secretario advirtió de la presencia del querellante, le conminó a no volver más por sindicatos y al objetarle que como presidente de la sección social tenía precisamente en el cumplimiento de su función electiva que ir a la Delegación, y discutir precisamente en estos momentos los convenios colectivos de la construcción, repitió que no tenía que volver a sindicatos y dejó a todos los presentes entrando en su despacho, cerrando ostensiblemente la puerta con un violento portazo.

Los hechos, que anteceden, constituyen en opinión de esta parte un delito de COACCION previsto y penado en el art. 496 del vigente Código Penal, pues con su proceder es evidente que el querellado, sin estar para ello legítimamente autorizado, impide que el querellante pueda realizar normalmente los deberes del cargo sindical para el que fue elegido.

La gravedad del proceder punible del citado _____ se pone más de relieve, por cuanto en razón al cargo que ocupa dentro de la organización sindical al tener bajo su autoridad inmediata a los funcionarios que deben auxiliar necesariamente al querellante y prohibir a éstos que tengan toda clase de relación con éste, le impide de manera evidente hacer no ya lo que la Ley no prohibe, supuesto literal del art. 496 del Código Penal, sino aquello que la Ley dispone, pues D. SATURNINO VICENTE DIAZ debe obligatoriamente realizar en la Delegación Provincial de Sindicatos y precisamente en sus locales la mayor parte de las funciones inherentes al cargo electivo que ostenta, y prohibirle, prevaliéndose de la autoridad que supone en tal dependencia el sr. vicesecretario provincial el acceso a ella, es evidentemente una posesión moral y

una intimidación que encaja plenamente en el sentido del precepto penal citado."

La revista de l'Organització Sindical -*Tarea*- es feia ressò de l'afer tot censurant, òbviament, el comportament no-addicte a l'organització. Així s'evidencia en l'article titulat significativament "Indisciplina perniciosa":[34]

> "El problema de la representatividad a nivel de las estructuras sindicales se plantea con frecuencia en las organizaciones obreras de todo el mundo, cuando amplios o reducidos sectores o grupos laborales se manifiestan en contra de sus directivos, rompiendo la disciplina sindical establecida en estatutos y reglamentos. Y así se producen movimientos huelguísticos y otras actitudes con desobediencia que merma su autoridad frente a las propias masas y, aún más gravemente, hacia el exterior: las empresas, la Administración y la opinión pública, que advierte en esta ruptura una sensible falta de solidez y seriedad en las organizaciones sindicales.
>
> El argumento más fácilmente manejado por los protagonistas de la indisciplina suele centrarse en la presunción de que los dirigentes no representan con exigencia y dureza los intereses que les encomendaron defender; que se hallan sometidos a las presiones de los empleadores o a los condicionamientos de una política de partido, que a veces choca con reivindicaciones salariales no acordes con un programa previamente admitido por la alta dirección de los sindicatos obreros.
>
> La lucha contra el "partisanismo" en el seno de los sindicatos es considerada por los dirigentes sindicales como algo que resulta inevitable si se

[34]*Tarea...*, núm. 235, juny 1970

quiere conservar el prestigio interno y la capacidad de negociación con las empresas y con la Administración.

El fenómeno es más frecuente en los sindicatos que agrupan a profesionales no muy definidos y entre los trabajadores dedicados a actividades de singular dureza, que no son apetecidas y donde se da escasa o nula competencia, como mineros, portuarios, etc. (...)"

4.3.4 *Esquerdes en l'interior de les Comissions Obreres*

Els casos de Saturnino Vicente i Fernando Rojas representen les pressions des de dins de l'Organització Sindical per tal d'obstaculitzar la feina dels representants d'aquell nou moviment obrer que cada cop els era més difícil de controlar. I, en aquest sentit, cal dir que l'O.S. obtingué alguns èxits i aconseguí obrir escletxes, no definitives però sí importants, en el si de les Comissions Obreres.

En aquest sentit incloem un article publicat a la revista del PSUC *Nova Lleida*, el febrer de 1972, en què no sols es denuncia l'existència de les "llistes negres" sinó que, a més, ja s'hi entreveu els problemes que comença a haver entre els obrers i els seus representants a la secció social de Sindicats:[35]

"¡¡NO!! A LAS LISTAS NEGRAS DE LOS EMPRESARIOS FASCISTAS

En los primeros días de octubre de 1971 los obreros de la construcción solicitaron una reunión

[35] *Nova Lleida*, núm. 3, febrer 1972

aprovechando la poca apertura que les concede la nueva Ley Sindical.[36]

Se les concedió por fin el 19 de Enero a las 6.30. Hay que hacer constar, pues, que hubo una demora por parte de la Sección Social de tres meses y medio en concederla. También hay que hacer saber que para entrar en dicha reunión era necesario mostrar la convocatoria a la misma junto con el carnet de identidad. Esto no se había hecho nunca y no se comprende cómo fue admitido por la Sección Social. (...)

El primer punto del Orden del Día era la existencia de las listas negras en Lérida. En efecto, a partir de las luchas habidas en Fomento de Obras y Construcciones y otras empresas, se confeccionó esa lista negra en la cual figuran los hombres activos que en nombre de todos sus compañeros habían reclamado los derechos que la misma ley les concede. Los que figuran en dicha lista negra tienen dificultades para encontrar trabajo e incluso algunos de los contratistas han declarado que están dispuestos a hacerles la vida imposible a los que figuren en ella. (...) Se acusó de que habían sido confeccionadas por Fomento y otras empresas, como La Asturiana, Hermanos Martínez, Hermanos Esteve, Queraltó, Oscar Matías, Pallás, Piñol, Nadal, y tampoco nadie puede dudar de la colaboración de la C.N.S.

Los representantes del sindicato admitieron la existencia de dichas listas negras pero eludieron en

---

[36]Aquesta Llei Sindical, promulgada el 17 de febrer de 1971, establia "entre los derechos de los sindicados el de reunirse para tratar asuntos en que la Entidad sindical tenga interés directo, en el adecuado local sindical o de la Empresa".

todo momento su colaboración en la confección de las mismas. Se exigió que se hiciera constar en acta la injusticia que supone la existencia de dicha lista. También se hizo referencia aunque sin especificarlo con claridad, a la intervención de la Político-social en este sucio asunto."

L'article continua criticant incisivament l'actitud d'alguns dels representants dels obrers a l'O.S.:

"(...) Todos sabemos muy bien que cuando unos obreros con cargo se pasean por el Sindicato Vertical como en su casa, inmediatamente habrá que hacer la comparación con los Camacho, Ariza, Saborido, Silvestre y tantos otros que lucharon para alcanzar un Sindicato democrático y no para explicar como se cobra el "18 de Julio", rellenar instancias o asistir a reuniones a Madrid para ser vistos por los observadores extranjeros invitados por el Gobierno.

Pero quienes actuan así pueden dar por seguro que su juego poco durará, pues olvidan que los trabajadores saben muy bien quienes, a pesar de lo que quieran aparentar, son instrumentos despreciables por este mundo del trabajo que luchará para barrer un sistema vertical inventado por nuestro principal enemigo: el capitalismo."

Les crítiques a l'interior de les CCOO envers aquests companys s'aguditzaren cada cop més. Així ens ho indica el duríssim article publicat a *Nova Lleida*, núm. 11, gener 1973:

"¡¡NO A LOS OPORTUNISTAS!!

La oposición antifranquista lleva muchos años denunciando el carácter fascista de los sindicatos verticales implantados por el régimen. Este tinglado

está dirigido por funcionarios designados por el Gobierno y convertidos en policías para que denuncien a los trabajadores más conscientes que defienden los intereses de la clase obrera. Pero a los verticalistas les es necesario exhibir ante la opinión pública algún trabajador dócil que se preste a su juego demagogo y de engaño, y si este individuo alguna vez ha tenido la confianza del mundo del trabajo, mejor todavía.

Los trabajadores sabemos muy bien de los intentos alienantes que en todo momento practican los funcionarios verticalistas para cazar en sus redes a algún trabajador a base de ofrecerle privilegios en hipoteca que más tarde les convertirá en títeres al servicio del régimen capitalista que domina el país.

En esta dirección hemos de decir NO a la carta de adhesión redactada y presentada en la Permanente de la Construcción por el Vicepresidente Fernando Rojas. Decimos NO a las felicitaciones que él solicitaba para el Delegado Provincial de Sindicatos y el Presidente del Sindicato de la Construcción. Decimos NO a todos los oportunistas que intenten con su vocear democrático confundir a la clase obrera. Fernando Rojas sigue un camino similar al órgano "sindicalista" Pueblo de Madrid, que en vez de defender los intereses de los trabajadores, a los que dice representar, se pasa el tiempo jaboneando a la gente del régimen. NO Sr. Rojas NO, los trabajadores de Lérida han descubierto su juego y no están dispuestos a seguirle, otra cosa sería si en lugar de pedir aplausos para los fascistas funcionarios verticalistas exigiera la libertad de los líderes obreros Marcelino Camacho, Saborido y todos los trabajadores encarcelados y perseguidos por defender los derechos del mundo del trabajo."

En definitiva, algunes febleses de caràcter, combinades amb pressions familiars i certa seducció per la màquina burocràtica de l'Organització Sindical els portaren a aquests dos dirigents sindicalistes (Rojas i Vicente) a caure en un profund ostracisme entre els seus companys i, finalment, a l'expulsió del partit i de les CCOO.

Tot i la migradesa de dades de què disposem, sembla que, a més, les fissures no sols es produïen com a conseqüència de l'apropament d'alguns obrers a l'O.S. sinó també per altres elements, en aquest cas "interns" de l'antifranquisme. Així ho apunta aquest article de *Nova Lleida*, núm. 5, maig 1972:

> "En nuestra ciudad existe algún trabajador que, orientado por fuerzas ajenas a los intereses del mundo del trabajo, está intentando algo tan monstruoso como es dividir al movimiento de C.C.O.O.; para ello emplea el sistema de boicotear, con su inasistencia a las reuniones al tiempo que invita a otros a seguir su camino.
>
> Parece que a estas maniobras no son ajenos algún grupo de la oposición burguesa, a la que nada le importa nuestras reivindicaciones de clase, al tiempo que muestra un interés especial en debilitar nuestra fuerza.
>
> Todas estas maniobras antiobreras, los trabajadores hemos de denunciarlas, pues C.C.O.O. está dispuesta siempre a colaborar en la lucha obrera contra el régimen junto con todos los grupos de la oposición, pero no permitirá que nadie intente dividirnos y continuar nuestro objetivo de convertir C.C.O.O. en el futuro y único sindicato de clase de los trabajadores españoles."

Tot i no esmentar-ho explícitament, podria tractar-se de l'intent de crear les Comissions Obreres Democràtiques,

per part del Bloc Popular de les Terres de Lleida, amb la finalitat d'escapar de l'òrbita de les CCOO.[37]

Igual com en altres llocs, cal tenir en compte que les CCOO de Lleida, des d'un principi, estaven fortament "integrades" dins el PSUC i, a grans trets, les seves estratègies d'actuació les marcava el partit. N'és un clar indici el fet que els principals dirigents sindicalistes fossin també militants del PSUC, alguns ja des d'abans de l'establiment d'aquest moviment sindical clandestí. O també les crides a la vaga general, sintonitzant clarament amb la política propugnada pels comunistes. Com diu Balfour:[38]

> "En condiciones de ilegalidad, tal solapamiento puede que fuera oportuno o a veces inevitable, pero no contribuía a afianzar las Comisiones Obreras como un movimiento sindical independiente."

En aquestes circumstàncies no és estrany, doncs, que les CCOO fossin vistes com un producte dels comunistes i que, en contrapartida, altres forces emergents intentessin crear unes Comissions Obreres Democràtiques, les quals, d'altra banda, no van passar dels límits d'unes primeres temptatives d'organització.

A la vegada, aquest exemple, palesat també en el cas de l'Assemblea de Catalunya i la seva resposta a Lleida, contribueix a desmitificar aquella desitjada àmplia unitat antifranquista a què sempre apel.laven els comunistes i referma, un cop més, la fragmentació i, fins i tot, la desarticulació de l'antifranquisme.

---

[37]LLADONOSA, M.: Op. cit. en fa alguna referència

[38]BALFOUR, S.: Op. cit. p. 180

4.3.5 *Les protestes veïnals o l'extensió de la dissidència obrera*

Si les lluites del moviment obrer anaren adreçades a la consecució de millores en les condicions de vida i de treball, això ens condueix, indefectiblement, a un altre dels escenaris on dugueren a terme les seves protestes: els barris perifèrics.

Les circumstàncies econòmiques que, en general, s'havien donat a la dècada dels anys 60 havien comportat, igual com en tants altres llocs, el creixement desordenat de la ciutat, la qual cosa havia anat acompanyada d'una profunda manca de les infraestructures més elementals.

I és així com des de barris perifèrics com la Mariola, els Magraners, les Casetes... comencen a sovintejar en aquests primers anys de la dècada dels 70 queixes adreçades a l'encariment del preu de la llum, la manca d'aigua potable, l'escassesa d'habitatges populars, de clavegueres, de pavimentació dels carrers, etc.

N'és un bon exemple la carta que, amb data d'abril de 1972, un grup de veïns dels Magraners envien a l'alcalde de la ciutat, C. Sangenís:[39]

> "Los vecinos de la barriada de "Los Magraners", ante la situación tan alarmante que padecemos por falta de higiene que origina el no poseer suministro de agua ni cloacas en nuestro barrio, nos vemos obligados a solicitar con toda urgencia la puesta en marcha de dichas obras (...).
>
> El año pasado hemos visto como se aparentó la puesta en marcha de dichas obras, al mismo tiempo nos visitaban junto con la primera máquina excavadora nuestras primeras autoridades, no faltando tampoco

[39]Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà

la Prensa local, en la cual se dió la noticia de unas obras en aparente realización.

Pero todo quedó como estaba sin hacer y nos preguntamos: ¿Es esta la campaña de higiene y seguridad que tanto se nos anuncia en la televisión y demás medios informativos? Al mismo tiempo ratificamos que todos pagamos contribuciones y demás derechos, creyendo sin lugar a dudas que no decimos más que la realidad. Por esto estamos dispuestos a hacerle ver a todo aquel que lo ponga en duda las muchas calles que existen en nuestro barrio tan poco higiénicas y desagradables para la salud humana."

En un article publicat a *Nova Lleida*, núm. 9, octubre de 1972, se seguia incidint en la manca de serveis d'aquest barri, alhora que se n'oferia un perfil sociològic que, pel seu interès, també reproduïm:

"-Mangraners se encuentra separado del núcleo urbano por 6 Km. Sólo existe una línea de autobuses, no hay parada de taxis.

- No hay alcantarillados ni desagües.

- No hay agua corriente. Todos los vecinos de la barriada se abastecen de dos únicas fuentes.

- Las calles están sin pavimentar.

- No hay ningún centro sanitario, ni tan siquiera un dispensario.

- Los hombres suelen ser obreros de la construcción. Las mujeres trabajan al servicio doméstico y las muchachas solteras en fábricas como MILSA y COPAGA. (...)

- La guardería de Mangraners tiene niños de todas las edades en una sola habitación. El curso pasado

eran unos 90 niños en un espacio irrisorio para tal cantidad. Ello obligaba a que los niños estuvieran continuamente sentados en unos bancos, vigilados por una mujer y dos chicas que hacían el servicio social. La única forma de tenerlos callados o quietos era a base de repartir tortazos.

- La guardería de Mangraners no tiene personal especializado: ni enfermeras, ni puericultoras, ni maestras. Y tampoco tiene ningún médico para visitarles regularmente.

- En cuanto a los locales ya hemos dicho que tiene una sola habitación. No hay ningún patio exterior. Ni sanitarios en perfectas condiciones.

- No hay ningún tipo de material especial. (...)"

Val a dir que l'òrgan del PSUC -*Nova Lleida*- sensible a aquestes qüestions quotidianes es fa ressò regularment de bona part d'aquestes queixes. Així, a més de denunciar la situació precària en els Magraners, s'hi pot trobar també nombroses referències a la zona anomenada de les "Casetes", com per exemple aquest article:[40]

"LAS CASETAS

Aprovechando las pasadas fiestas el Delegado Provincial del Ministerio de la Vivienda en Lérida anunció, a través de los periódicos locales, la pronta entrega de 900 viviendas a los habitantes de las casas prefabricadas, conocidas oficialmente por "Polígono de Santa María de Gardeny".

Queremos recordar que hace más de un año se cumplió ya el plazo de entrega de las mencionadas viviendas. Es decir, no acabamos de entender como el Señor

[40]*Nova Lleida*, núm. 11, gener 1973

Delegado se atreve a pronunciar semejantes triunfalismos cuando el plazo de entrega ha sido suficientemente rebasado y cuando los habitantes de las Casetas llevan más de seis años en ellas.

Otro aspecto importante es el de las escuelas. El Gobernador Civil prometió, tras el incendio del verano del 70, que antes de construir las viviendas se iniciarían las obras de las Escuelas. "A fin de que -dijo- los niños fueran los primeros en abandonar el peligro."

¿Dónde están las nuevas escuelas? No existen. Actualmente se imparten las clases en Santa Teresita, porque los barracones prefabricados que formaban el Colegio se hundieron en parte hace un par de meses."

Posteriorment, els habitants de les "casetes" foren traslladats als blocs Joan Carles on, però, es continuà palesant la manca d'equipaments i serveis en general, així com també del barri de la Mariola, on estaven inclosos els esmentats blocs. Així s'hi feia referència en un document intern del PSUC:[41]

"(...) A la Mariola i voltants, amb una població de 15.000 habitants es pot veure:

- BLOCS JOAN CARLES. Des dels primers dies de la inauguració d'aquestes viviendes, l'aigua no arriba a tots els pisos i s'ha d'anar a buscar-la amb galledes al carrer (...) i tot per l'afany de més beneficis per part de l'empresa constructora amb col.laboració de l'arquitecte en cap i el beneplàcit de la Delegació de la Vivenda.

---

[41]Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà. En el document, però, no figura la data.

- És indignant veure com en aquests blocs, amb uns 3.000 veïns, les tres quartes parts estan a la foscor, mentre als centres oficials, castell i altres llocs del centre el "derroche" de la il.luminació és enorme. (...)

- En aquests blocs, amb una proporció elevada de dones que treballen, veuen com passen els anys sense que es compleixi la promesa d'instal.lar una guarderia infantil.

- Mentre la guàrdia urbana està cuidant els aparcaments dels cotxes de les recepcions oficials i altres actes de la burocràcia, en aquest barri no hi ha ni un sol guàrdia municipal que cuidi l'ordre i conservació de les coses.

- BLOCS RAMIRO LEDESMA. Aquestes vivendes fa uns quinze anys que s'han construït i encara no se'ls ha pavimentat els carrers.

- BLOCS RUIZ DE ALDA. Aquestes casetes s'estan caient a causa dels materials malíssims empleats. I ara l'Obra Sindical no vol saber res d'aquestes conseqüències.

- MARIOLA I GENERAL. Existeixen uns espais que varen ser designats per a zones verdes però encara no s'hi ha fet res i avui s'han convertit en un refugi de rates.

- Els veïns de la Mariola i contorns paguen el fort impost de les escombraries però aquí no passa ningú a netejar els carrers. En canvi als carrers del centre hi ha servei de neteja permanent.

- No existeix cap centre cultural, recreatiu ni cap local per a les necessitats del barri. (...)"

És obvi que la manca d'infraestructures bàsiques i necessàries per a la vida diària havia estat l'element axial sobre el qual s'articularen aquestes primeres protestes veïnals. Però també cal tenir molt en compte la presència en aquest nou escenari reivindicatiu de destacats sindicalistes de les CCOO i alhora militants del PSUC, que, sens dubte, hi devien jugar un paper aglutinador certament important.

4.3.6 La vaga de l'autopista: paradigma de lluita antifranquista

El conflicte dels treballadors de les obres de l'autopista de l'Ebre, prop d'Albatàrrec, amb l'empresa "Cubiertas y Tejados", va ser, molt possiblement, l'esdeveniment que més va commocionar en la Lleida inserida en el tram final de la lluita antifranquista.

La vaga que dugueren a terme els obrers de l'autopista esdevingué en l'exemple d'enfrontament obert al sistema. Dues circumstàncies ens condueixen a aquesta consideració: d'una banda, la gran participació i extensió del conflicte dins la pròpia obra i, d'una altra, la notable solidaritat que es produí en altres empreses i sectors socials de la ciutat.

La història del conflicte comença, una vegada més, amb la intransigència de la patronal davant la plataforma reivindicativa firmada per més de 200 treballadors de l'empresa "Cubiertas y Tejados". El dia 9 de gener de 1975 una comissió d'obrers presenta a l'empresa l'esmentada plataforma, concretada en els següents punts:[42]

---

[42]Fons documental particular propietat d'Antonio Chacón

-100 pessetes hora normal per a l'oficial

-95 pessetes hora normal per a l'oficial de segona

-90 pessetes hora normal per a l'ajudant

-85 pessetes hora normal per al peó

-dret a mitja dieta

-dret de quilometratge

-paga setmanal íntegra de les hores treballades

-IRTP i seguretat social a càrrec de l'empresa

-els treballs especialment durs cal que es paguin un 30% més i que l'empresa disposi del material necessari per realitzar-los

-locals dignes per als menjadors

-que se celebrin eleccions sindicals

En el document presentat a l'empresa, també hi constava les quantitats a pagar en concepte d'hores extraordinàries i la manera de fer-ho en funció de les categories. Així per exemple: a) les dues primeres hores extraordinàries havien de pagar-se de la forma següent: 140 pts. hora per a l'oficial de primera, 133 pts. hora per a l'oficial de segona, 126 pts. hora per a l'ajudant, 119 pts. hora per al peó; b) la resta d'hores extres a partir de les dues primeres: 200 pts. hora per a l'oficial de primera, 190 pts. hora per a l'oficial de segona, 180 pts. hora per a l'ajudant, 170 pts. hora per al peó; c) les hores extres de dissabtes a la tarda i festius: 250 pts. per a l'oficial de primera, 237,5 pts. per a l'oficial de segona, 225 pts. per a l'ajudant i 207,5 pts. per al peó. També s'especificava que:

"Los días que por causa del tiempo no se trabaje serán retribuidos al 100% del salario real. Esto será decidido por el jefe de obra y una comisión elegida por los trabajadores."

Davant la negativa al diàleg per part de l'empresa, els obrers decideixen unànimement el mateix dia 9 de gener dur a terme una aturada que es perllonga tot el matí. A continuació, una comissió d'obrers es presenta en el Sindicat Vertical amb representants de l'O.S. i de l'empresa, amb la qual cosa queda declarat el conflicte col.lectiu.

El dia 14 torna a reunir-se en l'O.S. la mateixa comissió d'obrers amb representants de la CNS, l'empresa i també una comissió d'empresaris de la construcció de Lleida.

Com es pot comprovar en l'acta d'aquesta Junta de Conciliació Sindical de Conflictes Col.lectius del Sindicat Provincial de la Construcció, els treballadors presenten, substancialment, la mateixa plataforma reivindicativa alhora que l'empresa es nega a cedir davant les corresponents peticions:[43]

"(...) Previa la constitución paritaria de la Junta Sindical de Conciliación es abierto el acto por el presidente, procediéndose en primer lugar, por el secretario, a dar lectura de la petición de Conflicto Colectivo que con fecha 9 de enero en curso fue presentada en la Organización Sindical por los trabajadores de la empresa CUBIERTAS Y TEJADOS, S.A. con centro de trabajo en Albatàrrech (Lérida) en el seno de la misma.

La Junta de Conciliación Sindical por medio de su presidente induce a las partes para que informen

[43]Fons documental propietat de Josep M. Juvillà

sobre sus pretensiones y razones en que se fundan y para que lleguen a la obtención de una solución adecuada.

Leída y oída la propuesta de los trabajadores (*són els obrers Antonio Chacón, José Beneit, Julio Chacón, Vicente Andreu i Jesús Castillo*) se concede la palabra a la representación de la empresa (...).

El citado representante manifiesta como cuestión previa que quiere hacer constar que los trabajadores presentes en este Acto no ostentan la condición legal de representantes sindicales a excepción de DON VICENTE ANDREU SERNA que es Vocal Provincial del Sindicato de la Construcción y Vicepresidente de la Agrupación de Construcción y Edificaciones.

Por la Presidencia se aclara que efectivamente los restantes trabajadores presentes obran en este Acto como mandatarios de los restantes compañeros de trabajo de la Empresa. (...)

Respecto a la consideración sobre revalorización de los jornales la empresa se mantiene en que el importe hora normal considera incluídos todos los demás conceptos salariales, no llegándose a un acuerdo.

En cuanto a desplazamientos la empresa considera que no existen tales desplazamientos por entender que la contratación se efectua al pie de la obra y por lo tanto no se aviene a pagar la hora por día que interesa a los trabajadores. Por su parte, los trabajadores manifiestan mantenerse también en la suya concretando que hasta llegar al tajo se invierte o pierde hora y media entre ida y vuelta, no llegándose a un acuerdo.

Con respecto a la instalación de comedores los trabajadores duplican y aclaran su propuesta en el sentido de que alternativamente se les abone media dieta o que la empresa les facilite la comida gratuitamente en perfectas condiciones.

La empresa ofrece una contrapropuesta, además de la instalación de dos comedores y barracones intermedios en perfectas condiciones de acuerdo con los reglamentos, poner a disposición de los trabajadores y por cuenta de la propia empresa un cocinero y un pinche y que los trabajadores lleven por su cuenta el suministro y administración de los comedores, concretándose asimismo que las horas que los trabajadores a quienes corresponda inviertan en la administración del comedor se considerarán como horas trabajadas.

En lo referente al pago semanal los trabajadores modifican su propuesta en el sentido de que se les efectue entrega de las hojas de salarios antes del cobro como mínimo con una antelación de 24 horas al objeto de poder efectuar individualmente las comprobaciones de posibles irregularidades.

La empresa manifiesta que se atiene a lo establecido en la Ordenanza efectuando puntualmente el pago mensual con entregas quincenales a cuenta o como anticipos.

Con respecto a este apartado, se queda pendiente de acuerdo. (...)

En cuanto a las inclemencias del tiempo la empresa está conforme en no exigir su recuperación pagando las horas perdidas por tal motivo a razón de salario convenio. Y en cuanto a la decisión de la suspensión de la actividad por las inclemencias será

discrecionalmente decidida por el Jefe de Obra sin intervención de Comisión alguna de los trabajadores.

En lo referente a trabajos penosos, ampliándose la cuestión suscitada a otras de seguridad e higiene ambas partes se someten a la intervención de la Inspección de Trabajo, insistiendo los trabajadores en que tales intervenciones se efectuen con carácter inmediato por la Inspección con la mayor diligencia y con intervención de las representaciones de ambas partes. La empresa manifiesta que hasta el presente no se han presentado tales circunstancias. (...)

Insistiendo en el punto referido a trabajos penosos los trabajadores se mantienen en la petición del 30% más y sobre salario real y la empresa en el 20% sobre salario base. (...)

Antes de cerrar la presente Acta el Presidente vuelve a exhortar a las partes para tratar de llegar a un punto de avenencia informándoles asimismo que de acuerdo con la Normativa al respecto tienen asimismo la posibilidad de recurrir al arbitraje, no llegándose a pesar de tales exhortaciones a un acuerdo total, rechazando la posibilidad del arbitraje por lo que se da por terminado este acto SIN AVENENCIA."

Davant els nuls resultats aconseguits, el dia 15 la comissió d'obrers informa a la resta de companys de la negativa de l'empresa. En aquestes circumstàncies decideixen, per unanimitat, declarar-se en vaga des del mateix inici de la jornada.

Gairebé immediatament, la vaga s'estén als transports, al taller mecànic i la secció de topografia de l'Autopista. La vaga en l'empresa és total. Per primer cop a Lleida una acció d'aquest tipus provoca la participació de diferents branques i categories dins una

mateixa empresa. De seguida són acomiadats 200 obrers, els quals es presenten, no obstant això, a la feina per parlar amb els companys. La Guàrdia Civil els obliga a tornar a Lleida, on formen piquets que recorren les obres, l'institut, la universitat i altres centres de treball.

Així aconsegueixen que hi hagi aturs a 7 empreses de la construcció (ZAFER i DRAGADOS Y CONSTRUCCIONES, entre altres), que 300 estudiants de Filosofia i Lletres facin un atur de 48 hores, que uns 500 alumnes de l'institut no entrin a classe i que la Unió de Tècnics i Treballadors de l'O.S. declari el seu suport als treballadors i reclami el dret de vaga.[44]

Enmig d'aquesta tensió, el dia 23 de gener tornen a reunir-se els treballadors amb els representants de l'empresa sense que hi hagi cap acord respecte a les peticions dels primers. A jutjar per alguns dels informants, la crispació en ambdues parts era tan forta que quasi fregà els enfrontaments físics. Paral.lelament, diversos membres de la patronal del sector de la construcció també es reuneixen i "acordaron no ceder en ninguna petición, diciendo que si la Autopista subía los salarios, había que subirlos en todas las Empresas de Lérida."[45]

---

[44]Una extensa crònica dels esdeveniments fou publicada a *Nova Lleida*, núm. 18, novembre 1974. Com és prou notori, la data de publicació no es correspon a la dels fets relatats, el gener de 1975. Creiem que simplement això obeeix a les irregularitats pròpies d'una publicació clandestina.
D'altra banda, els fets també han pogut ser reconstruïts, en part, gràcies a la informació facilitada per alguns dels protagonistes.

[45]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego

Després d'aquesta infructuosa reunió a Sindicats, els obrers, juntament amb els estudiants, es manifesten pels carrers fins arribar a la Catedral, on entren uns 80 obrers amb la intenció de tancar-s'hi, a les 11 del matí. La gernació que envolta l'edifici és considerable. A les 7 del vespre en surten 53 quan la policia declara que s'ha rebut una trucada telefònica avisant de la col.locació d'una bomba en l'interior de la Catedral. D'altra banda, la gent que hi havia a l'exterior fou dispersada violentament per les forces d'ordre públic.

Finalment, 9 obrers són detinguts i deixats en llibertat pocs dies després, i 4 dels quals (Antonio Chacón, Julio Chacón, José Beneit i Vicente Andreu) són sancionats amb multes de 25.000 pts. el primer i 10.000 pts. els altres per realitzar actes contra l'ordre públic.

D'altra banda, i com a conseqüència de tots aquests esdeveniments, eren acomiadats, definitivament, més de 80 treballadors de l'Autopista.[46]

---

[46]Alguns dels acomiadats foren: José Luzón Puertas, Antonio Moregate Martínez, Enrique López Rogel, Luis Montes Romero, Ramón Hernández González, Francisco Pallejà Puertas, Antonio Gómez Segovia, Antonio Sánchez Bermúdez, Vicente Andreu Serna, Ángel Moreno Gómez, Pedro Cases Navarro, Valentín Ajates Llardén, Miguel Dueñas Muñoz, Julio Chacón Fernández, Antonio Moreno Corrales, Antonio Chacón Jiménez, Manuel Malpica Carrillo, Anselmo González Martín, Francisco López Reguer, Manuel Roble Boixadera, Miguel López Pinto, Manuel González Jiménez, Ricardo Esteve Vivoles, Juan García Fontanals, Juan Ramón Sánchez Quesada, Joaquín Roy Benabarre, Francisco Mora Ortiz, Francisco Lorenzo Marfil, Jorge Marías Montia, Jesús López Casado, Andrés Aránegas Romero, Francisco Valdés Vales, Juan Malpica Carrillo, Jesús Castillo López, José Beneit Banegas, José Peinado Maestro, Fidel Cervera Rodero, Pedro Ruiz Marchante, Juan Antonio Ruiz Martín, Francisco Dueñas Muñoz, Ángel Calvo Pedrón, Fernando Estudillo Muñoz, José Manuel Estudillo Humanes, Damián Peláez

La conflictivitat obrera, representada en aquest cas pels obrers de "Cubiertas y Tejados", amb la solidaritat "externa" que aconseguí, és un nítid exemple de vaga amb significació político-laboral. Inevitablement, els conflictes laborals sempre prenien una dimensió política ja que xocaven frontalment amb la legalitat, el marc institucional, marcat pel règim franquista. I la vaga, en definitiva, era l'instrument de reivindicació laboral però també política per excel.lència duta a terme per les CCOO.

En anys posteriors, les Comissions Obreres haurien d'assumir que calia dur a terme un procés d'adaptació en tots els sentits. De moviment sòcio-polític es convertiren en sindicat, però la seva gran aspiració d'esdevenir un sindicat unitari no es veuria acomplerta, tot i la seva gran implantació. A principis de 1977, les CCOO havien aconseguit tenir uns 800 militants a la ciutat de Lleida i uns 300 a Balaguer.[47]

Tot i les dificultats posteriors, és més que evident el paper central que havien assumit les CCOO com a moviment de masses de resistència al franquisme.

Sánchez, Antonio Sánchez Charles, Manuel Jové Aresté, Antonio Pérez Fernández, Aurelio Bresnez Iglesias, Francisco Galera Resina, Juan Giménez Nieto, José Andrés Ibars, Ignacio Arbelaiz Macías, Juan Antonio Díaz Torres, Silvestre Ferrada Ferrada, José Ruiz Martínez, Antonio Ruiz Martínez, Cecilio Resina Solà, Francisco López Pino, Tomás Terrado Ballesté, José Vico Ruiz, Antonio Navarlaz Buñales, Miguel Garrido Sánchez, Juan González González, Faustino Muñoz Mendoza, Juan Pedro Ruiz Ariza, José Santiago Funes, Miguel Morcillo Morales i Manuel Almenta González.

Fons documental propietat d'Antonio Chacón

[47]Dades extretes d'un *Informe sobre el movimiento obrero*, sense autor i amb data 5-4-77.

Fons documental particular propietat de Gregori Gallego

4.4 L'Assemblea de Catalunya i la seva resposta a les terres de Lleida

En anteriors ocasions hem apuntat que els inicis de la dècada dels anys 70 marquen ja, obertament i decidida, el camí cap a la lluita antifranquista.

De ben segur que, pel que fa a l'àmbit general de Catalunya, el punt d'inflexió inexcusable que explica aquest nou estat de coses és la constitució de l'Assemblea de Catalunya el 7 de novembre de 1971.[48]

Una Assemblea que havia tingut els seus precedents en la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, formada el 1969, pel Moviment Socialista de Catalunya, Unió Democràtica de Catalunya, PSUC, Esquerra Republicana i Front Nacional, el programa de la qual s'estructurava en 7 punts:[49]

1. Llibertats democràtiques: llibertat de consciència, llibertat d'expressió, llibertat de premsa, llibertat d'associació, llibertat de reunió, llibertat de manifestació, sufragi universal i garanties individuals.

---

[48]Per a la constitució de l'Assemblea de Catalunya vegeu COLOMER, J.M.: *L'Assemblea de Catalunya*. Ed. Avenç. Barcelona, 1976. Del mateix autor l'article "La trajectòria de l'Assemblea de Catalunya (1971-1977)", *L'Avenç*, núm. 43, novembre 1981, p. 19-27. En el mateix número l'article de RAVENTÓS, J.: "Els socialistes en els orígens de l'Assemblea", p. 38-39

[49]*Declaració de la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya*, desembre de 1969.

Una síntesi de la tasca de la CCFPC es troba en l'article d'ANDREU i ABELLÓ, J.: "De la Coordinadora a la Junta Democràtica", *L'Avenç*, núm. 43, novembre 1981, p. 37

2. Amnistia general, que havia d'afectar les responsabilitats polítiques fins el moment de la promulgació de l'amnistia.

3. Llibertat sindical, la qual cosa significava el dret dels treballadors a organitzar-se lliurement, amb independència dels patrons, del govern i dels partits polítics.

4. Dret de vaga.

5. Adopció de mesures immediates per tal de millorar la situació de les masses treballadores, i per a resoldre els problemes més urgents que el país tenia plantejats en els aspectes social i econòmic: ensenyament, política de salaris, sistemes de treball, col.legiació professional, assistència social i sanitària i de previsió.

6. Restabliment de l'Estatut autonòmic de Catalunya de l'any 1932, com a base de partida perquè el poble català pugui decidir lliurement el seu futur, reivindicant també el dret a l'autodeterminació de la resta dels pobles de l'Estat espanyol.

7. Convocatòria d'unes Corts Constituents elegides per sufragi universal, les quals, dins del marc de les llibertats, drets i garanties esmentades en els apartats anteriors, configurarien per al futur les institucions polítiques de l'Estat espanyol, posant fi al període provisional.

A proposta dels comunistes, la Coordinadora decideix convocar una Assemblea més àmplia on s'incorporin altres sectors socials i polítics. I així, en una reunió preparatòria de la posterior Assemblea, s'elabora el

document "Cap a l'Assemblea de Catalunya" les propostes del qual queden resumides en els següents 5 punts:[50]

"1. Que l'Assemblea elabori una alternativa democràtica i a tal fi suggereix que es prengui com a base de discussió la declaració elaborada per la Comissió Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya.

2. Que l'Assemblea quedi constituïda com a organisme de diàleg permanent entre les forces de Catalunya i que es proposi de reunir-se amb una periodicitat no superior a vuit mesos.

3. Que nomeni una permanent que vetlli pel compliment dels acords presos per aquesta Assemblea, l'enllaç dels seus membres i la preparació de la propera.

4. Que s'elabori un comunicat en el qual es reculli el resultat de l'Assemblea.

5. Que es desenvolupi des dels diversos sectors i d'acord amb les característiques pròpies una campanya de difusió del comunicat i de lluites adreçades a la consecució dels objectius polítics que es defineixin."

És a partir d'ara, doncs, que s'hi afegeixen el PSAN (escindits del FNC), els comunistes de Bandera Roja (provinents del PSUC) i la Federació Catalana del PSOE.[51]

---

[50]*Cap a l'Assemblea de Catalunya*, febrer de 1971. En el document consta: "Distribució controlada. Després d'emprar aquest document, destruïu-lo."

[51]Vegeu també el document *Pel camí de l'Assemblea de Catalunya*. Barcelona, juliol 1971.

No obstant això, aquestes incorporacions tingueren importància quantitativa però no qualitativa, ja que no significaren una ampliació del panorama polític. Els demòcrata-cristians Coll i Alentorn i Cañellas no autoritzaren els seus militants a integrar-s'hi, de manera que durant força temps els membres i simpatitzants d'aquest sector actuaren separadament.

Això, com ja veurem, també tingué la seva resposta a Lleida, ja que, no endebades, els sectors propers a la democràcia cristiana no participaren en l'Assemblea de les Terres de Lleida.

L'Assemblea de Catalunya va ser, en definitiva, una plataforma que va aconseguir la unitat d'acció entre un bon nombre de forces polítiques i sindicals, però no en la seva totalitat. I així, sectors procedents o representants de la burgesia mitjana en quedaren força al marge.

N'és un exemple força eloqüent el fet que, gairebé al mateix temps de la constitució de l'Assemblea el novembre de 1971, a Lleida, igual que a Barcelona i Tarragona, una sèrie de candidats (J. Arana / J. Besa i S. Miquel) es presentessin a les eleccions franquistes de procuradors en Corts actuant, per tant, independentment d'altres processos paral.lels en el temps.

Pel que fa a la delegació de Lleida assistent a la primera assemblea de novembre de 1971, estava formada pels militants del PSUC Magda Ballester, Lluís Claverol, M. Àngels Macaya, Ventura Margó, Carme Merola, Miquel Àngel Soria i Miquel Àngel Soriano; pels membres de les Comissions Obreres (i també del PSUC) Antonio Cantano, Felip Castell, Antonio Chacón i Gregori Gallego; pel membre de les Comissions Pageses i militant comunista Cel.lestí Regué; pel membre del FNC Joan Culleré i per

l'aleshores independent Pere Terrado, el qual, com ja hem dit, després d'haver deixat les files del Front per incorporar-se, durant un breu espai de temps, al PSAN, figurava en aquells moments en el sector dels no-alineats.[52]

A partir d'aquestes dades, és prou evident, doncs, el paper omnipresent que jugà el partit dels comunistes en el cas concret de Lleida, circumstància que es veurà reflectida en la composició de l'Assemblea de les Terres de Lleida.

Un dels protagonistes d'aquesta delegació, Ventura Margó, relata les peripècies que visqueren per assistir a aquesta primera reunió:[53]

> "A les vuit del matí sortíem de Lleida amb una contrasenya i un lloc indicat, els quals eren canviats, per motius de seguretat, així que arribàvem a les diferents "estacions". Vam seguir aquest procediment fins les dotze del migdia, hora que vam arribar a l'església de Sant Agustí, situada al mateix centre de Barcelona. Mentre, la policia, que feia dies que estava a l'aguait dels passos dels organitzadors més coneguts, feia guàrdia als llocs tradicionals utilitzats en altres ocasions, com podien ser Montserrat, Poblet, Vic o Ripoll. (...)
>
> A les dotze, última missa del matí, els assembleistes entràvem un per un dins l'església. L'últim control era al primer banc de l'esquerra representat per una velleta que indicava seguir fins les golfes on els coloms tenien la seva llar. Allí

---

[52]La llista de persones assistents a aquesta primera assemblea, tot i que no s'esmenta la seva procedència política, es troba recollida a MARGÓ, V.: Op. cit.

[53]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 150-1

ens esperàrem més de mitja hora fins que es va acabar la missa. (...)

Un cop mossèn Juncà va tancar les portes de l'església, tot va quedar llest per començar la reunió. Asseguts els tres-cents representants, Joan Colominas, que era qui presentava l'acte, va començar la sessió. Abans, però, Solé Barberà va suggerir que es tingués en compte que el Santíssim era a l'esquena de la mesa de la presidència i podia afectar la moral dels practicants allà presents; tanmateix, Agustí de Semir, investit per l'autoritat moral de catòlic, va respondre que no hi havia cap mena de problema ja que tenia el permís del rector.

Una altra aturada va retardar que Colominas donés pas a les intervencions a causa de ser descoberta una dona que havia emprat la mateixa tàctica que nosaltres d'entrar a l'última missa del matí i sortir a la de la tarda, però els motius no eren pas els mateixos. El seu objectiu era buidar les capsetes d'almoines de l'església. El "Guti" la va amonestar dient-li que per aquella vegada no aniria a la policia. Ell!, un dels homes d'aquells moments amb més ordres de crida i cerca!

La primera paraula va ser per a Josep Andreu i Abelló que encetà un discurs en què alguns van veure allò de "dèiem ahir". S'ha de tenir en compte que Abelló era un dels parlamentaris de la Generalitat abolida pel franquisme. El seu discurs retia homenatge als que havien deixat la vida en defensa dels ideals democràtics i pels drets de Catalunya. En nom de Lleida també intervingué en el plenari Pere Terrado."

Un dels acords de la primera sessió, juntament amb els coneguts 4 punts basats en l'amnistia, llibertat,

Estatut d'Autonomia i coordinació de la lluita democràtica amb els altres pobles de l'Estat, deia:[54]

> "Estimular l'elaboració d'alternatives comarcals, locals, professionals o sectorials de les diverses organitzacions de masses, basant-se en les pròpies reivindicacions formulades en plena autonomia, que ofereixen un reforçament de la convergència global que representa el comunicat de la primera sessió de l'Assemblea."

4.4.1 Cap a l'Assemblea de les Terres de Lleida

Així doncs, quina fou la resposta i les estratègies que s'adoptaren des de Lleida? En aquest sentit, val a dir que Lleida fou primerenca a constituir la seva pròpia Assemblea, ja que altres poblacions com per exemple Vic, Cornellà o Santa Coloma no ho feren fins a principis de 1974, arran de les mobilitzacions desenvolupades per la caiguda dels "113" l'octubre de 1973.[55]

Ventura Margó explica els preparatius que tingueren lloc fins a la constitució de l'Assemblea de les Terres de Lleida i les dificultats amb què s'hagueren d'enfrontar:[56]

> "L'Assemblea de les Terres de Lleida es constituïa el febrer de 1972. El lloc fou l'església de Santa Maria de Balaguer, no sense abans haver passat per alguns entrebancs.
>
> Primerament, havíem pensat en els jesuïtes perquè ens deixessin la sala d'actes del col.legi de

---

[54]*Assemblea de Catalunya. Portaveu de la Comissió Permanent*, núm. 1, gener 1972.

[55]COLOMER, J.M.: Op. cit.

[56]MARGÓ, V.: Op. cit. p. 153-5

Raïmat. L'encarregat de la sol.licitud era el mestre Jaume Miret. La sorpresa va ser quan aquest ens digué que aquesta vegada l'hi havien negat: "ordres de dalt" -digueren.

El segon lloc fou la casa d'exercicis espirituals de la Seu Vella. Aquí sempre hi havia anat el Lluís Santamaría, que també vingué amb les mateixes notícies; la prohibició també venia des de la cúpula del Bisbat. A continuació pensàrem en els locals de l'HOAC, on les reunions sempre havien estat admeses pels seus membres. Però la sorpresa fou encara més forta quan se'ns digué que l'ordre de prohibició abastava tots els locals que eren propietat de l'Església. Era com si s'hagués confabulat un complot per frenar aquella assemblea.

Reunida la comissió, es va decidir que visitaríem el bisbe per plantejar-li sense embuts el motiu pel qual es convocava aquella concentració i per posar-lo en antecedents que els organitzadors érem l'Assemblea de les Terres de Lleida adherida a l'Assemblea de Catalunya. Eren moments que l'Església ja s'adonava que el règim feia aigües. La comissió estava formada per Jaume Miret, Eulogio Vallina, Joan Culleré i jo, entre altres. La discussió va transcórrer amb gran tibantor; ens recordava una i altra vegada que allò anava en contra de la legalitat i que l'Assemblea de Catalunya era clandestina. Li repetíem una i altra vegada que donava la sensació que se li havia parat el rellotge en no adonar-se de la situació del moment. La negativa fou rotunda: no tindríem local i, per la seva part, ordenaria a tota la Diòcesi de Lleida que no se'ns donés cap mena de facilitat.

Reunida una altra vegada la comissió organitzadora, vam acordar tornar a visitar el bisbe Malla i

intentar fer-li veure el seu error. Fou inútil. (...)

Malgrat haver-hi motius per al pessimisme, es va decidir tirar endavant i buscar on fos. La solució va venir gràcies al contacte del lleidatà Saura, resident a Andorra, que, juntament amb mossèn Font de la Pobla de Segur, va preparar una entrevista amb el bisbe de la Seu d'Urgell, Martí Alanís. Un diumenge pujàvem al R8 del Miquel Àngel Soriano i ens dirigíem a la capital de l'Alt Urgell. La comissió estava formada per Soriano, Magda Ballester, Pere Culleré i jo. La conversa amb el bisbe durà tota la tarda. De seguida, la xerrada va derivar sobre la situació política del moment i de com es creia poder aconseguir un Estat de dret que reconciliés la llarga ferida de quaranta anys de rigidesa totalitària. Que diferent aquella conversa a la d'uns dies abans! Cada paraula del bisbe Martí era una estima a Catalunya. El posàrem en antecedents del per què del nostre viatge i ens va dir que ens poséssim d'acord amb mossèn Font. Ell ho solucionaria.

El local va ser Santa Maria de Balaguer. S'havia de guardar la màxima discreció. No ens podíem exposar a perdre allò que tant havia costat d'organitzar. Ni els propis amics havien de saber el punt de la reunió. Es convocà la gent a Lleida una hora abans de l'acte i es passà per la muntanya del Sant Crist. Un cordó d'enllaços (entre els quals hi havia monges de Balaguer) anà indicant el camí. Aquella part de la concentració va sortir perfecta. Els amics de Balaguer, en broma, ens digueren que havíem estat uns "malparits" per haver-los fet desplaçar a la capital quan l'assemblea tenia lloc a casa seva. L'acte es va endarrerir a causa del retard que portava el representant de l'Assemblea de Catalunya

desplaçat des de Barcelona, Joan Colominas. Els oradors fórem Colominas, Enric Farreny, Magda Ballester i jo."

Fruit d'aquesta assemblea es redactà un document en què, a més d'esmentar els 4 punts de l'Assemblea de Catalunya, es deia:[57]

"(...) L'ASSEMBLEA DE LES TERRES DE LLEIDA va reunir persones procedents de les comarques: el Segrià, l'Urgell, les Garrigues, la Noguera, el Pallars i l'Alt Urgell; representants de Comissions Obreres, de Comissions Pageses, Joves Democràtics, Dones Democràtiques, Front Nacional de Catalunya i Partit Socialista Unificat de Catalunya; a títol personal estudiants, homes de professions liberals... i una delegació de la Comissió Permanent de L'ASSEMBLEA DE CATALUNYA.

L'ASSEMBLEA DE LES TERRES DE LLEIDA va aprovar els següents acords:

1r. Ratificar els 4 punts de l'ASSEMBLEA DE CATALUNYA.

2n. Constituir la Comissió Permanent de L'ASSEMBLEA DE LES TERRES DE LLEIDA, que quedarà integrada a la Comissió Permanent de la de Catalunya.

3r. Proclamar el caràcter obert d'aquesta Assemblea a totes aquelles persones i grups democràtics."

Tot i no disposar, per raons òbvies inherents a la clandestinitat, de cap document on figuri una llista nominal dels assistents, sembla que foren a l'entorn d'unes 60-65 persones, a banda de la presència de Joan

---

[57]*Comissió Permanent de l'Assemblea de les Terres de Lleida.* Document 1a. sessió, febrer 1972.
Fons documental particular propietat de J. M. Juvillà

Colomines com a representant del Secretariat de l'Assemblea de Catalunya, les que anaren a aquesta primera assemblea celebrada a Balaguer.

A partir dels records d'alguns testimonis, presentem la llista de 52 dels assistents malgrat la involuntària omissió d'algun dels participants:[58]

Aluja, Antoni (estudiant)

Ballester, Magda (periodista)

Blanco González, Rosa Mari (mestra)

Bergé, Marcel.lí (fotògraf)

Canales, Jesús (obrer metal.lúrgic)

Cantano, Antonio (obrer construcció)

Castell, Felip (mecànic)

Chacón, Antonio (obrer construcció)

Chacón, Julio (obrer construcció)

Claverol, Lluís (aparellador)

Cortijo, Manuel (obrer construcció)

Culleré Ibars, Joan (viatjant)

Culleré Ruciero, Pere (viatjant)

Del Agua, Eduardo (metge)

Farreny, Enric (professor)

Figueras, Josep (empleat)

Galceran, Enric (arquitecte)

Gallego, Gregori (empleat)

Granados, Joan (agent d'assegurances)

Ibars, Lídia (estudiant)

---

[58]Bona part d'aquesta llista també es troba recollida a MARGÓ, V.: Op. cit. p. 156-7

Juvillà, Josep M. (perit mecànic)

Macaya, (obrer)

Macaya, M. Àngels (estudiant)

Maestre, Catalina (mestressa de casa)

Magre, Jaume (professor)

Majoral, Josep (pagès)

Margó Vives, Ventura (llibreter)

Martí, Jordi (obrer)

Merola, Carme (mestra)

Mòdol, M. Dolors (administrativa)

Novau, Josep (pagès)

Pere, Marià (estudiant)

Pla, Josep (enginyer)

Puig Andreu, Ramon M. (arquitecte)

Redondo, Natividad (mestressa de casa)

Regué, Cel.lestí (pagès)

Regué Farrà, Cel.lestí (pagès)

Rodés, Joan (obrer)

Romera, Jaume (obrer)

Rosell, Jaume (aparellador)

Rosinach (pagès)

Rull, Felip (obrer)

Sabaté, Lolín (infermera)

Sàrraga, Àlex de (advocat)

Segarra, Abigail (estudiant)

Solana, Francesc (empleat Banca)

Soria, Miquel Àngel (mestre)

Soriano, Miquel Àngel (arquitecte)

Terrado, Pere (empleat)

Torres, Montserrat (mestra)

Vàzquez, Josep (estudiant)

Villanueva, Francesc (viatjant)

...

D'aquests 52 assistents, hi ha com a mínim 35 militants del PSUC, dels quals 11 (tots els obrers) són, a més, membres de les CCOO. La presència comunista quedaria representada, doncs, en més d'un 67%, cosa que, davant els 3 membres del FNC i els independents, els dóna una preeminència inqüestionable. I, alhora, atorga a l'Assemblea de les Terres de Lleida d'un caràcter marcadament popular i esquerrà.

I això es posarà especialment en evidència en les accions de solidaritat amb les reivindicacions polítiques i econòmiques de la classe obrera i la pagesia, circumstància que, val a dir, també es donarà en l'àmbit general de l'Assemblea de Catalunya.[59]

D'altra banda, tot i que es tracta d'una informació força individualitzada copsada a través de les fonts orals, amb la imprecisió que això pot comportar, a partir d'aquesta llista oferim un dibuix sociològic aproximatiu dels integrants de l'Assemblea de les Terres de Lleida el qual, val a dir, presenta algunes

---

[59]Vegeu, per exemple, el dossier *Pel camí de la II Sessió de l'Assemblea de Catalunya*, sense data. També del Secretariat de la Comissió Permanent de l'Assemblea de Catalunya: *L'Assemblea de Catalunya amb la classe obrera. Cap un 1r. de Maig de lluita per les llibertats polítiques i nacionals*, abril 1973. I Permanent de l'Assemblea de Catalunya: *L'Assemblea de Catalunya amb els treballadors del camp en lluita per les reivindicacions de la comunitat rural. Cap a la consecució de les llibertats polítiques i nacionals*, novembre 1973.

diferències respecte de la de Catalunya que creiem que són dignes de destacar:

	A. Cat.[60]	A. T. Ll.
pagesos	1,7%	9,6%
autònoms i comerciants	8,6%	3,8%
artistes i escriptors	3,4%	
professions liberals	13,2%	17,3%
mestresses de casa	2,3%	3,8%
estudiants	12,6%	11,5%
directius i quadres sup.	11,5%	
tècnics mitjans	6,9%	5,7%
ensenyants	7,5%	11,5%
administratius i empleats	23,6%	15,3%
obrers	8,6%	21,1%

Fent una comparació, apuntem una sèrie de consideracions que creiem prioritàries. D'entrada, hi ha un notable major índex de pagesos pel que fa a l'assemblea de Lleida, motivat, sens dubte, per les pròpies característiques de l'entorn. Una condició que també es percep en la total absència de quadres superiors i artistes respecte al percentatge de l'Assemblea de Catalunya.

Altres diferències força destacables són els distints percentatges pel que fa a administratius i empleats que,

---

[60]Dades extretes de l'article de MARCET, J., BOTELLA, J., ANGLADA, C., BERTRAN, J.M., i CARRERAS, T.: "Els membres: les persones i les organitzacions", *L'Avenç*, núm. 43, novembre 1981, p. 28-33

en el cas de l'Assemblea de Catalunya arriben a ser el grup més nombrós mentre que a Lleida ocupen el tercer lloc. Contràriament, el grup d'obrers, força minvat en l'àmbit general, constitueix el sector amb més participació en l'Assemblea de Lleida. Un cop més veiem com el paper de les CCOO dins la lluita antifranquista fou certament capdavanter. I en l'exemple de l'assemblea de Lleida no quedaren fora d'aquesta consideració.

De ben segur que, si observéssim diferents casos a tall individual, veuríem que aquesta identificació amb la defensa dels drets nacionals de Catalunya no va ser uniforme. Tanmateix, el paper, des d'un punt de vista orgànic, de les CCOO és inqüestionable en aquest sentit, així com també la trajectòria d'alguns dels seus dirigents més destacats. La detenció d'alguns sindicalistes de Lleida dins la "caiguda dels 113" és un exemple més que evident, tal com ja veurem més endavant.

Altres elements diferencials, si bé menors però també interessants d'apuntar, fan referència a les professions liberals, respecte a les quals la més nombrosa en el cas de l'Assemblea de Catalunya és la d'advocat i a Lleida la d'arquitecte.

4.4.2 L'Assemblea de les Terres de Lleida i el PSUC: identificació i solapament

Un cop constituïda l'Assemblea de les Terres de Lleida, una de les màximes ocupacions fou la d'editar documents, ja fossin emesos des de l'Assemblea de Catalunya, ja fossin d'elaboració pròpia, i donar-ne la màxima difusió.

Com en tants altres casos, això es féu utilitzant la "infraestructura" de què disposava el PSUC, amb les

corresponents multicopistes i la seva xarxa d'enllaços, ja comentada en el capítol anterior.

En aquest sentit, doncs, una de les primeres tasques de l'Assemblea de les Terres de Lleida fou la protesta per l'atemptat a la llibrera L'Àncora, propietat de Ventura Margó, muntada després que fos acomiadat de l'empresa Cromín. Igual com estava passant en altres punts de l'Estat espanyol, tot indica que fou obra de persones vinculades amb l'extrema dreta.

L'òrgan d'expressió del PSUC, *Nova Lleida*, publicava un article on es relataven els fets:[61]

> "ATENTADO FASCISTA
>
> La noche del 14 al 15 de Abril los comandos de la extrema derecha, formados por pistoleros a sueldo, actuaron por primera vez en Lérida. A las 2 de la madrugada detuvieron su coche, un Dauphine blanco, frente a la librería leridana "L'Àncora". Bajaron, arrojaron tres gruesas piedras contra los escaparates y la puerta de entrada y dejaron una nota que decía: "OJO, ES EL PRIMER AVISO."
>
> Mientras, a unos pocos metros de distancia, dos policías municipales contemplaban el atentado desde el interior del coche patrulla. No trataron de evitarlo, únicamente simularon perseguir al Dauphine para cubrir las apariencias.

---

[61]*Nova Lleida*, núm. 5, maig 1972. Vegeu també MARGÓ, V.: Op. cit. Poc temps després l'esmentada llibreria fou objecte d'un altre atemptat de les mateixes característiques. Finalment, Margó es veié obligat a tancar-la. D'altra banda, també Eulogio Vallina fou víctima d'accions similars ja que el seu xalet fou objecte, en dues ocasions, d'incendis provocats.

A la mañana siguiente, cuando el propietario de la librería presentó la denuncia, la Policía intentó ocultar por todos los medios que se trataba de un atentado POLÍTICO.

¿A quién intentan engañar?

En los escaparates de l'Àncora estaban expuestos libros de Makarenko, Gorki, Ilia Erhenburg, Rafael Alberti, Celaya... Los autores del atentado se fueron sin llevarse un sólo lápiz.

¿A quién intenta engañar la Policía? ¿De quién tiene miedo la Policía?"

A tal efecte, també l'Assemblea de les Terres de Lleida redactà una carta, amb la conseqüent recollida de signatures, adreçada al president de l'Audiència Provincial:[62]

"Il.lustríssim Sr.

Els sotasignants, ciutadans de Lleida i de les seves comarques, volen portar a V el seu profund pesar i desaprovació, que no dubtem que V. també comparteix, per fets tals com l'atemptat sofert, fa uns dies, per la llibrera "L'Àncora" de la nostra ciutat; fets de terrorisme cultural i polític que són ben lluny de pertànyer a les normes més elementals de convivència i de respecte, ans al contrari, no són altra cosa que un intent de negació del diàleg i del dret que tota persona té a opinar lliurement segons la seva consciència.

Totes les persones amants del respecte i la llibertat reproven aquests actes, que contradiuen intensament el dret a la integritat física i moral

[62]Fons documental propietat d'Antonio Chacón

dels ciutadans que, dignament, posen el seu treball al servei i elevació de la cultura del poble.

Creiem que cap persona conscient, davant la importància d'aquest fet no pot ésser oblidós ni ignorat per la majoria dels homes.

Recorrem a V, com a màxim exponent de la Justícia a la nostra Província, en demanda dels drets que ens assisteixen com a ciutadans i pels quals no podem deixar de protestar quan ens són trepitjats.

Amb el més profund respecte demanem que s'investiguin degudament aquests fets i que se n'informi a l'opinió pública sobre la marxa i resultats.

Atentament el saluden."

Un dels esdeveniments referents a l'Assemblea de Catalunya que, sens dubte, tingueren més repercussió en el seu moment fou quan el 28 d'octubre de 1973 foren detinguts 113 dels seus membres, 8 dels quals eren de les terres de Lleida, a l'església Santa Maria Mitjancera de Barcelona, acusats de formar la Comissió Permanent de l'Assemblea de Catalunya.[63]

---

[63]No inclourem la llista dels 113 detinguts perquè ja ha estat àmpliament reproduïda en nombroses ocasions. Sí que volem fer notar, tanmateix, que pel que fa als detinguts de Lleida hi ha algun error o imprecisió que pot portar a confusió. Així, del pagès Cel.lestí Regué es diu que és metal.lúrgic, i l'obrer Antonio Cantano figura amb l'ambigu "construcció", a diferència d'altres manobres detinguts d'altres comarques.
La primera llista dels "113" fou publicada a l'*Agencia Popular Informativa. API.* 1 de novembre de 1973, núm. 36, a partir de la qual s'han reproduït tota la resta de llistes publicades en diverses ocasions.
Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà

En totes les notificacions de multes que reberen la majoria dels 113 detinguts consta:[64]

> "... por haber sido sorprendido in fraganti, el pasado día 28, a las 10.30 horas en el local anexo a la Parroquia de Santa María Medianera, de Barcelona, sita en la calle Entenza 198, formando parte de una reunión clandestina de la Asamblea ampliada de la Comisión Permanente de las llamadas Fuerzas Políticas de Cataluña, integrada dicha reunión por representantes especialmente designados por los partidos y organizaciones políticas de oposición al Régimen y cuyo objetivo era el de tomar acuerdos previos para la celebración de una "Asamblea de Cataluña", impartir las bases y consignas para el desarrollo de una actividad de instigación y lucha contra el Gobierno español en el campo político e intensificar y fomentar la discordia entre los españoles."

Immediatament d'ocorreguts els fets, la Comissió Permanent de l'Assemblea de les Terres de Lleida llençava la següent octaveta pels carrers de la ciutat:[65]

> "ELS DRETS HUMANS TREPITJATS
>
> El diumenge dia 28, en una església de Barcelona varen ésser detinguts més d'un centenar de ciutadans

---

[64]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego

[65]Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà. L'octaveta està datada el mateix octubre de 1973.

També es troba una narració dels fets en l'octaveta de CRISTIANS EN LLUITA PELS DRETS HUMANS titulada *El dret de reunió, conculcat*. Barcelona, 1 de novembre de 1973. També en l'octaveta del PSUC: *113 demòcrates detinguts*. Barcelona, 31 d'octubre de 1973.

Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà.

de totes les comarques de Catalunya, pertanyents a totes les classes socials, reunits per tractar dels drets humans defensats per Joan XXIII en la "Pacem in terris". Entre aquests drets figura el dret de reunió, reconegut a tots els països civilitzats.

Aquesta és una nova contradicció del règim que pretén entrar en la Comunitat Econòmica Europea, donant una imatge aperturista per l'exterior i augmentant la repressió a l'interior.

Entre els detinguts hi ha vuit lleidatans:

ANTONI CANTANO, obrer de la construcció de Lleida

JORDI CARRERES, empleat d'Esterri d'Àneu

PERE CULLERÉ, representant comercial de Lleida

GREGORI GALLEGO, empleat de notaria de Balaguer

CEL.LESTÍ REGUÉ, pagès de Lleida

MIQUEL ÀNGEL SORIA, mestre nacional i estudiant de Filosofia i Lletres

MIQUEL ÀNGEL SORIANO-MONTAGUT MARCOS, arquitecte i secretari de la Delegació del Col.legi d'Arquitectes de Lleida

PERE TERRADO, empleat i professor de català a Lleida

Tots ells són persones conegudes a Lleida per la seva honradesa cívica i el seu esperit democràtic.

¡SOLIDARITAT AMB ELS DETINGUTS!

¡LLUITEM PELS DRETS DE REUNIÓ, ASSOCIACIÓ I EXPRESSIÓ!"

Nova Lleida també feia una crònica dels esdeveniments. Però, a més, criticava, de forma força contundent, la

no-integració d'altres sectors opositors en l'Assemblea de les Terres de Lleida:[66]

> "(...) Paralelamente debemos llamar la atención a los demócratas que no desean seguir esta vía unitaria. Debemos hacerles comprender que se apartan con su división de la senda marcada por el mismo pueblo y que benefician única y exclusivamente a un régimen agonizante que recurre a patrañas falsamente aperturistas y demócratas para no quedarse aislado y poder presentar su faz "aperturista".
>
> Ellos son, involuntariamente, las muletas en las que se apoya el Régimen. Por esta causa hay que olvidar todo sectarismo, desavenencia o rencilla personal, para marchar unidos, sabiendo que, a pesar de nuestras diferencias, nos une un deseo común de acabar con la dictadura que nos oprime y conquistar la legalidad democrática."

Uns mesos més tard, el setembre de 1974, tornava a produir-se una caiguda important de 67 membres de l'Assemblea de Catalunya, en aquest cas al convent de les Escolàpies de Sabadell, entre els quals hi havia el dirigent comunista de Lleida Ventura Margó, el qual fou un dels 17 que, una vegada passaren pel Jutjat, ingressaren a la presó Model de Barcelona.[67]

L'octaveta que l'Assemblea de les Terres de Lleida distribuí de forma immediata és la següent:[68]

---

[66]*Nova Lleida*, gener 1974. En aquesta ocasió, no hi consta el número corresponent.

[67]MARGÓ, V.: Op. cit.

[68]Fons documental propietat de Josep M. Juvillà. L'octaveta està datada el setembre de 1974. També *Nova Lleida*, núm. 16, agost-setembre 1974, publicava un extens article en què denunciava els fets.

"LLIBERTAT PER ALS 67 DETINGUTS

A mig dia del diumenge passat, dia 8, la policia va prendre a l'assalt i sense autorització eclesiàstica el convent de les RR-MM Escolàpies de Sabadell. Van ésser detinguts 67 demòcrates catalans procedents de diverses comarques. La força pública va insultar i maltractar greument de paraula a les monges.

Un dels detinguts és el lleidatà VENTURA MARGÓ i VIVES. Els acusen de pertànyer a l'ASSEMBLEA DE CATALUNYA. Aquest fet s'ha produït dies abans de l'onze de setembre, jornada de lluita del poble català per les seves llibertats nacionals.

Aquesta és l"apertura" del govern Arias Navarro? En l'últim període el règim està reprimint com mai el poble. Han assassinat Puig Antich, han detingut el bisbe Añoveros, han matat un ciutadà de Carmona quan el poble demanava aigua per a la població. Han ametrallat patriotes bascos. Han detingut i acomiadat obrers vaguistes i ara detenen aquests 67 catalans.

Tots els sectors del poble hem d'exigir que s'acabin tanta opressió, tantes tortures i arbitrarietats.

Catalunya i tots els pobles de l'Estat espanyol necessitem un règim polític de llibertats democràtiques.

EXIGIM:

Amnistia pels presos i exilats polítics i socials

Llibertats democràtiques sense cap restricció

Estatut de 1932, com a punt de partida del dret a l'autodeterminació

La unió en la lluita de tots els pobles de l'Estat espanyol contra el feixisme

PER LES LLIBERTATS DEMOCRÀTIQUES I NACIONALS!

VISCA L'ASSEMBLEA DE CATALUNYA!"

Cal dir que Gregori Gallego també es trobava present en la reunió de Sabadell que provocà la "caiguda" de 67 dels assistents. Tanmateix, ell i Agustí de Semir pogueren ser amagats en un armari per les monges del convent durant unes quantes hores. Finalment, gent de Sabadell els tragué del convent enmig d'una absoluta discreció, els acolliren en els seus domicilis i l'endemà els acompanyaren a l'estació del ferrocarril.

Pocs dies després d'arribar a Balaguer, Gallego tirava una octaveta del PSUC pels carrers de la localitat a propòsit de la detenció dels 67 de Sabadell, a conseqüència de la qual cosa fou detingut per part de la policia municipal de Balaguer. En el sumari que se li instruí consta:[69]

"(...) Que serían sobre las 21'05 horas del día 2 de octubre de mil novecientos setenta y cuatro, cuando se personó en este Puesto _____ Policía Municipal del Ayuntamiento de Balaguer, denunciando ante el Cabo 1º que serían sobre las 21'00 horas del expresado día y en ocasión de encontrarse paseando por la Plaza Mercadal, al efectuarlo frente a la puerta del Banco Central observó como a la misma puerta se acercó un individuo al cual reconoció por

[69]Fons documental particular propietat de Gregori Gallego. Val a dir que Gallego tornà a ser detingut i retingut uns quants dies a comissaria, el 27 de juliol de 1976 a Balaguer, per participar en la Marxa de la Llibertat, la qual comptava amb el suport de l'Assemblea de Catalunya. També foren detinguts, en aquesta ocasió, Carles M. Sanuy i Bartolomé Ferrer.

un tal GREGORIO GALLEGO MARÍN, vecino de esta localidad de Balaguer, el cual soltó dentro de las rejas de dicha puerta varias hojas sueltas y una vez alejado dicho señor, por infundir sospechas al declarante decidió echar una ojeada a las mencionadas hojas y vió que las mismas eran de propaganda clandestina, tituladas "LERIDANOS". Que al ver aquello decidió continuar detrás del citado Gregorio Gallego, al cual vió arrojar a la entrada de la calle Mayor también de esta localidad varias hojas más y cuando iba aproximadamente por el centro de la calle volvió a arrojar más de las citadas hojas.

Que al ver el declarante lo que el citado Gregorio Gallego iba haciendo, decidió avisar a su compañero de Servicio _____ para que procediese en consecuencia contra dicho individuo toda vez que el declarante iba de paisano y no quería tener enfrentamientos con él directamente.

Que el declarante decidió recoger las hojas que había arrojado el delincuente y marchar a dar aviso al Ayuntamiento y a la Guardia Civil, habiendo recogido DOCE ejemplares de los cuales dejó SEIS en el Ayuntamiento y otros SEIS que entrega en esta Casa-Cuartel. (...)

En virtud de lo consignado, el Cabo 1º que suscribe acompañado de toda la fuerza franca de servicio salió por las calles de esta localidad para proceder a la detención del citado individuo y recoger la propaganda arrojada, dando como resultado lo siguiente:

Al llegar a la calle Milagro de esta localidad de Balaguer, observaron la presencia del citado GREGORIO GALLEGO que iba acompañado del Agente

Municipal _____, que le llevaba conducido hacia el Cuartel de la Guardia Civil con el fin de que fuese interrogado sobre el presente hecho que antecede. (...)

Preguntado el citado Agente para que diga todo lo que sepa sobre el presente hecho, manifiesta que él cuando su compañero _____ le comunicó que estaban tirando propaganda y que era un tal GREGORIO GALLEGO, se marchó en busca del mismo al que localizó en calle Escalera frente al bar denominado "CHERRICLÓ", el cual iba provisto de un periódico y un bolso de uso personal, al cual encontró dentro del citado periódico cuatro hojas de propaganda clandestina tituladas "LERIDANOS", cogiéndole una de estas hojas y dejándole las otras tres en su poder, invitando al citado GREGORIO GALLEGO para que le acompañase al Cuartel de la Guardia Civil, lo que realizó en el acto, pero una vez en dicho Cuartel, el citado Gregorio ya no llevaba las TRES hojas de propaganda que tenía en su poder, por lo que el declarante se marchó de nuevo por la calle y lugar por donde había ido andando el repetido Gregorio, toda vez que el dicente lo hacía en moto, y encontró las tres hojas arrojadas debajo de una furgoneta en la Plaza del Pozo de esta localidad, lugar por donde habían venido el declarante y el señor Gregorio Gallego Marín, las cuales recogió y volvió a la Casa-Cuartel para unirlas a la otra hoja que le había intervenido en el acto.

PREGUNTADO si tiene algo más que decir, manifiesta que, sorprendió al citado individuo sobre las 21'15 horas del expresado día (2 de octubre de 1974) y que el citado Gregorio le dijo que por favor diga usted que sólo llevaba una hoja de propaganda cuando fui sorprendido."

En les declaracions de Gregori Gallego manifesta:

"PREGUNTADO para que diga de donde venía cuando fue retenido, manifiesta que salía del despacho donde trabaja, sito en Plaza Mercadal número 3 y se dirigía al bar denominado CHERRICLÓ para tomarse un aperitivo.

PREGUNTADO para que diga con el fin que iba por aquel lugar provisto de propaganda clandestina, manifiesta que él no llevaba propaganda y que sólo iba con intención de tomarse un aperitivo.

PREGUNTADO para que diga si iba él solo o le acompañaba alguna otra persona, manifiesta que iba solo.

PREGUNTADO para que diga los objetos que llevaba, manifiesta que llevaba un periódico titulado el "MUNDO DIARIO" y un bolso para uso personal.

PREGUNTADO para que diga por qué le retuvieron, quien y por qué, manifiesta que llegó un Agente Municipal y le vió leyendo una hoja de propaganda clandestina titulada "LERIDANOS" y por tal motivo lo retuvo y le dijo que si tenía más ejemplares de aquellos, ordenándole que fuese para el Cuartel de la Guardia Civil, pero que el declarante no tenía ningún otro ejemplar más.

PREGUNTADO para que diga si llevaba más hojas clandestinas y finalidad de las mismas, manifiesta que se llevaba una y que no pensaba darle ningún destino, sólo quería leerla.

PREGUNTADO para que diga el por qué llevaba solo una de estas hojas clandestinas, manifiesta que sólo llevaba aquella porque se la había encontrado en la

calle del Pozo, dirección hacia el bar del señor Cherricló.

PREGUNTADO para que diga en que iba a utilizar aquella hoja o destino que pensaba darle, manifiesta que una vez leída pensaba tirarla a la calle otra vez.

PREGUNTADO para que diga si en alguna ocasión ha sido detenido por algún concepto, manifiesta que fue detenido el día 28 de octubre de 1973 en Barcelona, por asistir a una conferencia de carácter religioso en la Iglesia Santa María Medianera de todas las Gracias, donde estuvo en la Cárcel Modelo de Barcelona 43 días, por el expresado hecho, y salió de la misma bajo fianza de 50.000 pesetas. (...)"

Adjuntem un informe de la Guàrdia Civil, inclòs en l'expedient, que fa referència a l'historial de Gregori Gallego, el qual, si bé ja s'ha comentat amb anterioritat al llarg d'aquest treball, el reproduïm pel seu interès:

"DILIGENCIA DE INFORME.- Por figurarle al citado Gregorio Gallego Marín antecedentes desfavorables con anterioridad al hecho delictivo que se refleja en diligencias anteriores, la conducta de este individuo es como sigue:

El día 4 de noviembre de 1968 exteriorizó su "DESAFECTO" al Régimen actual por cuanto exigía en la Comisaría de Lérida que le explicasen las causas o motivos por los que había sido detenido JUAN RODÉS CERQUEIRA, exigencia que hacía con la mayor incorrección e imperativo, dando con ello lugar a que le retuviesen en los calabozos de dicha Comisaría unas horas.

Es digno de consignar que, el citado JUAN RODÉS CERQUEIRA efectivamente había sido detenido por asistir a una concentración de las JUVENTUDES SOCIALISTAS, que tuvo lugar en Sofía (Bulgaria) y que para poderse trasladar hasta dicha nación tuvo que falsificar un pasaporte y usar nombre falso, causas por las que fue detenido a parte de que había proferido INJURIAS CONTRA EL JEFE DEL ESTADO ESPAÑOL y que pertenece a la H.O.A.C.[70] y que también es desafecto al Régimen actual de forma pública y notoria.

Con la actitud adoptada en la Comisaría de Lérida el citado Gallego puso de manifiesto su "DESAFECTO" al Régimen actual y su afinidad política con el citado RODÉS CERQUEIRA, siendo asiduo visitante de éste mientras estuvo detenido en el arresto municipal de esta localidad de Balaguer.

El día 9 de diciembre de 1968 el señor Gallego Marín se personó en el Juzgado de Instrucción para hacer entrega de 15.000 pesetas, objeto fianza libertad provisional de Juan Rodés. Se cree que dicho dinero procedía de las Comisiones Obreras.[71]

El día 28 de agosto de 1970 se distingue en la organización de una misa en la Iglesia de San José de Balaguer, en sufragio de las almas de los obreros muertos en Granada, en enfrentamiento con la Fuerza Pública.

---

[70]Com és sabut, Joan Rodés no era hoacista sinó un actiu militant del PSUC i les Comissions Obreres. Donada la "protecció" que els oferia l'HOAC no és estrany la "confusió" de les forces d'ordre públic en aquest sentit.

El día 15 de diciembre de 1970 fue detenido en una manifestación convocada por miembros de las Comisiones Obreras para protestar contra el Consejo de Guerra que se celebraba en Burgos contra miembros de E.T.A., estando detenido por este hecho 45 días y cumplió dicho arresto en la Cárcel Provincial de Lérida.

El día 14 de Mayo de 1972 sobre las 18 horas, en la Iglesia del Sagrado Corazón de Balaguer, hicieron una misa en sufragio de los obreros muertos en el Ferrol del Caudillo. A la salida de la misma se distinguió arrojando la chaqueta al suelo intentando que el personal diera dinero para ayuda a los familiares de las víctimas.

El día 28 de octubre de 1973 fue detenido, en unión de Angel Soria Cuartero, vecino de Balaguer, y 111 más, en Barcelona por la Brigada de lo Político-social, con motivo de una reunión ilegal que tuvo lugar en la planta superior del edificio donde se halla enclavada la Iglesia de Santa María Medianera, pasando el día 31 de octubre de 1973 a disposición del Juzgado de Guardia que los ingresó en Prisión. La Autoridad Gubernativa, por otra parte, les imponía una sanción de 25.000 pesetas. El día 8 de diciembre de 1973 a las 12 horas quedó en libertad provisional, bajo fianza de CINCUENTA MIL pesetas, no conociéndosele otros hechos delictivos. (...)"

Després de ratificar-se les diferents parts en les seves respectives manifestacions, es decreta "prisión provisional de la que podrá librarse si presta fianza en metálico de 25.000 pesetas."

---

[71]Ens inclinaríem a pensar que, en realitat, els diners procedien més exactament de les Comissions Cíviques ja que aquesta era una de les seves tasques aglutinadores.

Com ja hem apuntat, els objectius, les reivindicacions de l'Assemblea de les Terres de Lleida se'ns presenten, simptomàticament, idèntics als del PSUC. No endebades, la seva era la presència majoritària dins l'Assemblea. I els diferents comunicats de l'Assemblea i del PSUC, ja fos denunciant les accions repressives sobre l'Assemblea, adherint-se a les lluites obreres o denunciant la deixadesa d'alguns barris perifèrics de la ciutat, són plenament coincidents.

4.4.3 Engrandiment teòric i davallada pràctica de l'Assemblea

L'Assemblea de les Terres de Lleida el 1974 estava formada per: Front Nacional de Catalunya, Partit Socialista Unificat de Catalunya, Partit Carlí Català, Partit Comunista d'Espanya (Internacional), Joventut Comunista del PSUC, Jove Guàrdia Roja, Comissions Obreres, Comissions de Pagesos, Assemblea d'Estudiants Pro-Assemblea de Catalunya, i intel.lectuals democràtics adherits a tall individual de diferents sectors socials i ideològics.[72]

Tanmateix, en aquests últims anys del franquisme havia canviat significativament el panorama polític. A partir de 1974 agafen embranzida la democràcia-cristiana, el "pujolisme" (es fundava Convergència Democràtica de Catalunya) i els socialdemòcrates de Josep Pallach amb el Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya, els quals, si bé fins aleshores s'havien mantingut al marge de l'Assemblea de Catalunya, ara hi enceten contactes ja que necessiten ser-hi a prop per connectar amb sectors populars.

---

[72]Així s'esmentava al *Comunicat de l'Assemblea de les Terres de Lleida*, juliol 1974.

Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà

Alhora, a les forces polítiques integrants de l'Assemblea també els convenia ampliar el front antifranquista tot incorporant-hi sectors burgesos i moderats per tal d'evitar que aquests contemporitzessin amb sectors més conservadors, fet que podia provocar l'aïllament de les forces d'esquerra en el postfranquisme.

Així doncs, s'inicien els contactes que culminen amb la incorporació de pujolistes i socialdemòcrates a l'Assemblea de Catalunya i la constitució, el desembre de 1975, d'un nou organisme de coordinació de partits, el Consell de Forces Polítiques de Catalunya, tot i que la seva participació fou, però, molt minsa.[73] La presència hegemònica dels comunistes en devia ser, sens dubte, un factor decisiu.

L'Assemblea de les Terres de Lleida també fou escenari d'un procés similar. Segons consta en un document intern del PSUC:

> "Els partits PSC (R), ERC i CDC normalment no assisteixen a les reunions d'aquest organisme."[74]

De fet, amb l'entrada de sectors propers o integrants de la burgesia cap al 1975, el discurs de l'Assemblea de Lleida no es modificà substancialment. Això significa que, d'una banda, aquestes noves forces hi participaren molt poc; i, d'altra banda, que l'Assemblea seguia essent capitalitzada pels comunistes. Molt possiblement, aquestes ambdues consideracions estigueren molt interconnectades.

---

[73]Així ho explica un dels seus integrants d'aleshores, SELLARÉS, M.: "El pujolisme i l'Assemblea", *L'Avenç*, núm. 43, novembre 1981, p. 47

[74]Fons documental propietat de Gregori Gallego

Per tant, un cop més veiem que les pretensions del PSUC de formar un ventall antifranquista amb un caràcter marcadament interclassista quedaven força limitades.

És molt il.lustratiu un document del PSUC de Lleida, en què es feia la següent reflexió sobre el panorama polític de la ciutat:[75]

> "(...) L'Assemblea de les Terres de Lleida hoy proporciona una imagen similar a la de los atletas colocándose en sus puestos de salida, analizando sus fuerzas y su situación favorable o desfavorable antes de iniciar la carrera.
>
> Con ocasión de "l'onze de setembre" parecieron incorporarse a l'Assemblea unos partidos hasta entonces ausentes: Unió Democràtica, Convergència Democràtica y Esquerra Republicana. Sin embargo, poco tiempo duró esta vinculación que llegaba con harto retraso y con escasas aportaciones. Los tres partidos, siguiendo una propuesta del Partit Socialista Català (ex-Reagrupament) decidieron no adherirse al acto unitario, actitud que, algo más tarde, adoptaría el propio grupo de Pallach.
>
> BOICOT ANTES Y DESPUES DE L'ONZE
>
> A excepción de Esquerra Republicana, cuya reciente reaparición en la vida política del país impide hacer historia de sus últimos años, los tres restantes partidos siempre han mostrado resistencia a participar en el organismo unitario; actitud que se explicaría mejor a través de los nombres de Simeó Miquel y Joaquim Arana, cuya decisión a presentarse a las últimas elecciones a Procuradores en Cortes

---

[75]Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà. En el document no consta, però, la data en què fou redactat.

motivó su ruptura con las fuerzas de oposición leridana.

La posición política de Simeó Miquel Peguera no ha quedado aclarada hasta hace cuestión de pocos meses. Cabeza de un "grup d'amics" concedía mucha importancia a sus relaciones con el Conde de Motrico y con Jiménez de Parga. Posteriormente fue, sin un reconocimiento explícito si se quiere, el hombre de Jordi Pujol en Lleida hasta que, un buen día, convocó una rueda de prensa para anunciar su ingreso -y el de su grupo de amigos- en las filas de Unión Democrática de Catalunya. Dicen los maledicentes que el primer sorprendido fue el propio Jordi Pujol.

Simeó Miquel explica estas aparentes oscilaciones como el resultado de equívocos motivado por su amistad personal con Areilza, Jordi Pujol y Anton Cañellas.

Miquel, en cambio, siempre ha mantenido la misma postura frente a l'Assemblea: no participar. ¿Razones? Desacuerdo con el término de ruptura, manifestaba. Y, en el fondo, no someterse a traba alguna que le impidiera participar en unas elecciones. (...)

Joaquim Arana Pelegrí, algún tiempo también visitando las comarcas leridanas sin definición concreta, nunca se manifestó en contra de los principios de l'Assemblea. Sin embargo, cuantas veces representantes de la misma le visitaron solicitando su incorporación, arguyó la necesidad de organizar su propio partido antes de entrar en competencia con las demás fuerzas políticas de oposición. (...)"

En aquestes circumstàncies, no és estrany, doncs, que un dia indeterminat l'Assemblea, tant de Catalunya com

l'específica de Lleida, desapareguessin sense un acte formal de dissolució.

4.5 El PSUC: entre la clandestinitat i la legalitat

Com ja hem apuntat, són els anys que el PSUC desenvolupa una intensa activitat en diversos fronts: facilitant la cobertura de la tasca propagandística de les CCOO (ja sigui a través de *Nova Lleida* o amb el suport de les multicopistes), essent el màxim impulsor de l'Assemblea de les Terres de Lleida, etc.

Alhora, és l'etapa que el militant Josep M. Juvillà segueix duent a terme una activitat paral.lela a la realitzada pel partit.

Després d'aquella primera fase consistent a intentar apropaments amb membres de l'Exèrcit, s'encetà un segon període, independent de l'anterior i força més arriscat.

Segons el seu testimoni, per tal que els joves militants no quedessin desconnectats del partit mentre feien el servei militar, es va crear una xarxa paral.lela que els aglutinava i així es minvava el seu aïllament temporal. Cada cop que arribava una nova quinta, el partit li feia arribar les llistes i, amb un sistema d'encadenament, s'anaven posant en contacte amb el "Manel".

Aquest segon aspecte fou, certament, més exitós que el primer. El "Manel" va arribar a tenir uns 25 soldats organitzats que, més o menys quinzenalment, es trobaven en un pis -rellogat- del carrer de la Palma. Amb un funcionament similar a les cèl.lules, s'hi feien discussions polítiques i se'ls passava la premsa del partit. Alhora, a Josep M. Juvillà li passaven informació sobre la vida de la caserna en general, els

recursos i les diverses infraestructures que hi havia, el tipus de llibres de la biblioteca, etc. Això no tenia cap objectiu operatiu, sinó que simplement es feia amb la finalitat de tenir la màxima informació del que hi havia dins el complex militar de Gardeny.

A més d'aquestes trobades, una altra de les accions que realitzà el "grup" del "Manel" fou la d'infiltrar-hi el *Mundo Obrero* que deixaven oportunament a les lliteres dels altres soldats. En una altra ocasió, confeccionaren tot un número de la revista *Nova Lleida*, titulat "Poble i Exèrcit" en què, entre altres coses, es deia:[76]

> "(...) el Ejército no debe permitir su conversión en un cuerpo represivo, sino que debe defender los auténticos intereses del pueblo en este momento centrados en la consecución de un Estado democrático."

Amb aquest número feren una "embustiada" en les cases de la falda de Gardeny, habitades majoritàriament per militars.

Aquesta fou l'última acció del "grup". A conseqüència de la caiguda d'una organització similar a València, la por provocà el cessament dels seus moviments. A partir d'aleshores, Juvillà s'integra a l'estructura formal del partit on ocuparà alguns càrrecs de responsabilitat, com per exemple el de secretari d'organització.

Ja a les portes del postfranquisme, el partit emprèn, a nivell general, una reestructuració interna per tal d'adaptar-se a les noves exigències. La necessitat d'ampliar la projecció pública del PSUC exigia la superació de les tradicionals organitzacions de base -les cèl.lules- i l'adopció de noves formes organitzatives. Unes noves formes que, amb el nom

---

[76]*Nova Lleida*, núm. 18, novembre 1974

d'agrupacions comunistes, havien de permetre un intercanvi polític més ric que el de les cèl.lules ja que en l'agrupació convergirien diferents punts de vista de grups socials distints.[77]

Així doncs, el PSUC de Lleida establí 4 agrupacions, distribuïdes territorialment: a) agrupació "García Lago" (part del centre de la ciutat, i els barris de Secà de Sant Pere, Pardinyes i Balàfia); b) agrupació "Mariola" (barris de la Mariola i els blocs Joan Carles); c) agrupació "Cappont-Bordeta-Magraners" (corresponent als 3 barris esmentats); i d) agrupació Centre (la resta del centre de la ciutat).

Els índexs de militància en les agrupacions a mitjan 1977 són els següents: "García Lago" 160, Mariola 158, Cappont-Bordeta-Magraners 127, i Centre 143.

A aquestes xifres, cal afegir-hi les de l'agrupació d'empresa "San Miguel", creada el mateix 1977, amb 27 militants.

El PSUC tenia, doncs, 615 militants. Una xifra espectacularment superior a la que podien oferir les altres forces polítiques existents aleshores (recordem que el PSC (R) el 1978 en tenia 66). Si, a més, tenim en

---

[77]Vegeu *El partido de masas. Informe presentado al Comité Central del PCE*, per Santiago Carrillo, Roma, 1976. De manera més àmplia, vegeu també CARRILLO, S.: *De la clandestinidad a la legalidad*. Roma, 1976.

Val a dir que aquest text, en tota la seva extensió, constituí una directa aplicació a Espanya de les idees associades a l'eurocomunisme. L'informe reflecteix el desig que el PCE sigui vist com un partit independent de Moscou, amb un model pluralista de democràcia socialista tot usant mètodes pacífics i democràtics per aconseguir-ho, i com un partit amb voluntat de respectar les

compte que només uns mesos abans, els índexs de militància comunista no sobrepassaven dels 150 afiliats, és més que evident l'important creixement del partit en els primers mesos de la seva legalització.[78]

Tanmateix, darrera l'espectacularitat d'aquestes xifres hi ha una sèrie d'indicis que assenyalen que les expectatives del PSUC no es corresponien amb els resultats aconseguits.

Així per exemple, en els respectius informes de les agrupacions que es presentaren amb motiu de la II Conferència Local del PSUC, el desembre de 1977, s'evidencia, amb un cert desencís, la manca de participació de la majoria de militants, ja sigui no assistint a les reunions o no cotitzant les corresponents quotes d'afiliació.

D'altra banda, un dels objectius que s'havien marcat era el de tenir, a finals de 1977, uns 1.000 militants.[79] Si bé el seu nombre s'havia quadruplicat en pocs mesos, és obvi que no s'arribà als índexs desitjats. I, alhora, tampoc no se superà la xifra de 615 militants ja que al 1978 el PSUC en tenia, segons dades d'un informe d'organització, 581.[80]

Un element que assenyala l'inici d'una certa pèrdua d'influència del PSUC en benefici d'altres forces

---

diferències ideològiques i religioses i fins i tot els resultats adversos de l'electorat.

[78]Les xifres han estat extretes de l'*Informe del Comitè Local presentat a la II Conferència Local del PSUC*, el desembre de 1977.

Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà

[79]Informe d'organització PSUC Lleida, 1977

Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà

[80]Informe d'organització PSUC Lleida, 1978

Fons documental particular propietat de Josep M. Juvillà

emergents és el que es desprèn d'un breu informe sobre la presència dels comunistes en algunes de les incipients associacions de veïns.

Hi ha un primer grup en què les entitats estan en mans gairebé exclusivament del PSUC. Són l'Associació de Veïns de la Mariola ("un 75% de la Junta Directiva és militant") i els Blocs Joan Carles ("control quasi absolut de la Junta Directiva").

Un cas una mica particular el constitueix l'Associació de Magraners. L'informe esmenta al respecte:

> "La presència del partit, contradictòriament amb la composició social del barri, és molt petita, reduint-se a nivell de treball efectiu a 1 o 2 persones, a causa que l'Associació té un caire molt presidencialista."

Les Associacions de la Bordeta, Cappont, el Camp d'Esports i el Secà de Sant Pere tenen presència de militants del PSUC "en què hi juguen un paper important encara que no decisiu".

I, per últim, s'esmenta 3 entitats que s'han "escapat" al control del PSUC i on la seva presència és gairebé nul.la. És el cas de la de Pardinyes ("té un clar color socialista"), la de Balàfia ("políticament està en mans del PSC-R") i la de Santa Maria Magdalena ("promoguda en quasi la seva totalitat per militants del PTE").[81]

---

[81]En el període del postfranquisme, el PTE aconseguí tenir un nucli, no gaire nombrós però molt actiu, especialment a la facultat de Lletres de l'Estudi General de Lleida.
En converses amb el professor Manuel Lladonosa, aquest m'explicà que una bona part dels veïns del barri de Santa Maria Magdalena, davant la presència hegemònica de militants del PTE en l'Associació, decidiren crear, com a contrapes, l'Ateneu Popular de Ponent, del qual M. Lladonosa fou el primer president.

Un indicador certament remarcable que assenyala que les noves circumstàncies estan comportant també una nova correlació de forces i que l'estat de coses comença a diferir substancialment dels anys anteriors.

CONCLUSIONS

Un cop vistes les diverses expressions i mecanismes de rebuig enregistrats a la Lleida franquista es posa de manifest una consideració inevitable de fer: l'existència d'un antifranquisme a la ciutat ja des del 1939, que fou dut a terme, amb més o menys protagonisme, per diverses formacions. I això s'anà modificant en funció de les formes que adoptà i dels protagonistes que ho feren possible.

Pel que fa a les interioritats de la Lleida opositora dels anys quaranta, hem vist que el POUM i el PSUC foren les organitzacions que hi tingueren més presència. Tanmateix, entre ambdues hi ha unes formes externes divergents que mereixen ser assenyalades.

D'una banda, creiem que el POUM fou l'organització que, de fet, aconseguí tenir una certa vida pròpia dins la clandestinitat del primer franquisme.[82] En aquest sentit, hi hagué una continuïtat en la militància, com a mínim en el cas de Lleida, afavorida, molt possiblement, pels lligams establerts entre els seus membres ja des dels temps de la II República que en alguns casos arribaren a ser molt personals.

Donades aquestes circumstàncies, no és estrany, doncs, que els poumistes tinguessin el seu principal espai de

---

[82]Resulta interessant la consulta de l'article de LLADONOSA i VALL-LLEBRERA, M.: "La societat civil lleidatana sota el franquisme", dins *Lleida 1910-1985*. Fundació Caixa de Pensions. Barcelona, 1985, p. 20-29. Hi introdueix el tema dels primers nuclis de resistència als anys 40, especialment de la mà dels poumistes. També l'article de MIR CURCÓ, C.: "Lleida, línia de front", a *L'Avenç*, núm. 126, maig 1989, p. 34-54.

relació en els respectius domicilis particulars, a diferència dels membres del PSUC que, com hem vist, optaven per una "zonificació" més pública i oberta, amb la qual cosa la seva privacitat individual quedava més arrecerada.

Aquest és un element que contribueix, a hores d'ara, a accentuar l'hermetisme de l'organització a ulls de l'historiador, ja que difícilment s'han pogut copsar aspectes personals i "sociològics" dels resistencialistes comunistes en el primer franquisme.

D'altra banda, pel que fa al partit dels comunistes, si bé és evident que també tingué el seu espai en aquest primer panorama clandestí, no disposà d'una certa linialitat al llarg d'aquests primers anys.

La seva presència, si bé fou destacable, es desenvolupà sincopadament i de manera fragmentària. Així per exemple, els militants del PSUC de què tenim constància el 1939-40 no són els mateixos que en anys posteriors. També, i possiblement com a conseqüència d'això, les activitats desenvolupades no foren mai les mateixes ni tingueren una trajectòria linial, circumstància que evidencia la desarticulació i la difícil reconstrucció del PSUC en el primer franquisme.

Per tant, si bé és cert que el PSUC disposà de militants veterans des d'un principi i tingué presència a la Lleida opositora des del primer moment, no fou amb la continuïtat que els hauria estat necessària, cosa que, molt possiblement, els conduí a no tenir la preeminència que el PSUC sí que assolí en altres llocs.[83]

---

[83]Sembla que és el cas de les comarques de Tarragona on el pes de l'oposició era protagonitzat, bàsicament, per militants del PSUC a més de la presència residual de membres de la CNT, ERC, Estat Català i el POUM. A Reus, per exemple, el PSUC arribà a tenir el 1942 uns 150 militants distribuïts en 16 cèl.lules i 1 comitè.

Un altre aspecte que tampoc no contribueix a l'establiment de possibles paral.lelismes entre els dos partits és la temporalització respecte a la seva presència.

És a dir, mentre que el PSUC sembla "desaparèixer" o minvar notablement dins el panorama opositor de la ciutat a partir de 1945, motivat, sens dubte, per la detenció del seu màxim responsable, el POUM no sols prossegueix la seva trajectòria durant la segona meitat de la dècada, sinó que, a més, la intensifica. El fet de disposar d'una major infraestructura humana i de trobar-se immers en les reformulacions que conduïren a la creació del Moviment Socialista de Catalunya foren determinants de la seva perllongada activitat.

Pel que fa a altres organitzacions opositores com la CNT, el FNC i l'ERC ja hem vist que també tingueren una certa presència a Lleida, més testimonial i personal que no pas orgànica, i reduïda, a grans trets, als primers anys de la dècada. I això sense oblidar l'intent -aïllat i frustrat- de reconstrucció de l'UGT per part d'antics militants sindicalistes.

Tot apunta que en alguns casos particulars de membres de la CNT i l'ERC, aquesta experiència opositora la visqueren "a través de" les accions del POUM. La

---

Vegeu al respecte HERAS CABALLERO, P.A.: *La oposición al franquismo en las comarcas de Tarragona (1939-1977)*. Edicions El Mèdol. Tarragona, 1991. Ens hi ofereix una panoràmica dels primers anys de la postguerra i de les primeres accions resistencialistes que s'hi produïren.
La situació és similar pel que fa a Mallorca, on el PCE aconseguí una certa implantació important durant la dècada dels anys 40. Vegeu al respecte la comunicació de GINARD i FERON, D.: "Memoria de la resistencia antifranquista en Mallorca", presentada a les *IV Jornadas "Historia y Fuentes Orales"*... 1994.

inexistència de més elements no ens permet fer extensible aquesta consideració a la totalitat dels possibles militants d'ambdues organitzacions. Tanmateix, creiem necessari assenyalar que algunes individualitats de la CNT i l'ERC se'ns presenten com uns agents de suport, en aquest cas del POUM, a causa, molt possiblement, de la manca d'organització de les seves respectives formacions.

En un altre ordre de coses, tot i la dispersitat i la migradesa de dades, sens dubte que a Lleida les primeres accions resistencialistes foren protagonitzades, bàsicament, per elements pertanyents a les classes populars, com demostra el perfil biogràfic que hem dibuixat dels primers resistencialistes de què tenim referència.

Això no significa que tot el grup social participés d'aquestes actituds de rebuig, ja que la gran majoria es mantingué passiva. La tendència observada a Lleida és similar, doncs, a la produïda en altres ciutats de Catalunya.[84]

D'altra banda, els elements testimonials de les formacions essencialment nacionalistes pertanyien a una

---

[84]En aquest sentit és d'obligada referència les aportacions de RIQUER, B. de: Op. cit. També CLARA, J.: *Girona sota el franquisme, 1939-1976*. Ed. Ajuntament i Diputació de Girona, 1991. S'hi fa una introducció a les primeres accions resistencialistes protagonitzades pels diferents partits polítics a la ciutat de Girona. Respecte a les actituds de diferents grups socials, vegeu MOLINERO, C. i YSÀS, P.: Op. cit.
Dins un context més general, SEVILLANO CALERO, F.: "Actitudes políticas y opinión de los españoles durante la postguerra (1939-1950)". *Anales de la Universidad de Alicante*. Departamento de Humanidades Contemporáneas. Universidad de Alicante, nº 8-9, 1991-1992, p. 53-68.

certa classe mitjana, fet que, tot i la seva segmentació, ens sembla oportú i interessant subratllar.

És difícil, però, parlar de grups socials ja que foren grupuscles molt reduïts els que participaren en la lluita clandestina, per la qual cosa potser seria més adient parlar de tendències i aproximacions.

També creiem que cal assenyalar que, de fet, la reorganització dels partits en aquests primers anys de resistència se'ns presenta més teòrica i simbòlica que real. A les minses possibilitats existents després de la Guerra Civil ja esmentades, cal afegir que les detencions destruïen, en moltes ocasions, les organitzacions que, amb totes les precarietats, havia costat molt de temps que es refessin i els militants, per raons òbvies de seguretat, es veien obligats a amagar-se o, com a mínim, a protegir-se. Això és especialment intens pel que fa a les comarques, en aquest cas Lleida.

Per tant, això ens condueix a una altra conclusió i és que la inarticulació és inherent a aquesta primera clandestinitat i les seves circumstàncies. Pensem que és un aspecte que cal subratllar, sinó es pot córrer el perill de sobredimensionar les accions i la mateixa existència d'aquests grupuscles residuals.

D'altra banda, constatem que l'oposició a Lleida presenta una dinàmica pròpia en aquesta dècada dels anys quaranta.[85]

---

[85]Sense entrar específicament en l'activitat resistencialista, una reflexió sobre l'espai que ocupà Lleida en relació a la resta de la societat catalana la trobem en l'article de LLADONOSA i VALL-LLEBRERA, M.: "Lleida bajo el franquismo", dins el llibre col.lectiu *Cataluña durante el franquismo*. Ed. La Vanguardia. Barcelona, 1986, p. 309-310. S'hi incideix en elements com, per exemple, els intents de desvertebració de Catalunya derivats de

Prenent com a paràmetre la realitat catalana en sentit general, l'hegemonia opositora en els primers anys correspongué al nacionalisme independentista del FNC.[86]

En el cas de Lleida hem vist que això no és així, ja que el lloc principal en la lluita antifranquista correspongué a organitzacions polítiques més "clàssiques" com el PSUC i el POUM, respecte a la trajectòria del qual ja hem comentat que no es veié sotmès, en principi, a la consolidació internacional del franquisme.

Això es produïa així mentre que les formacions més essencialment nacionalistes, com ERC o FNC, ocupaven un lloc gairebé només testimonial, reduït a unes poques relacions establertes, fonamentalment, per motius d'amistat personal.

D'altra banda, els últims anys del primer antifranquisme a Lleida estan caracteritzats pel fet que les organitzacions fins aleshores hegemòniques enceten un nou període marcat per l'ostracisme.

Mentre en un context més general el PSUC iniciava una nova etapa en la clandestinitat, i formacions nacionalistes com el FNC encetaven una forta davallada,[87] a Lleida l'esmentat ostracisme del PSUC no serà superat fins a la dècada dels anys seixanta. El FNC, en contrapartida, protagonitzava un cert afermament, gràcies, en bona mesura, a la tornada de l'exili del destacat militant Joan Culleré.

---

la repressió exercida, la despolitització de la societat civil o l'endarreriment, respecte a Barcelona, en l'aparició de manifestacions culturals, socials i polítiques. També l'obra de PUEYO i PARÍS, M.: *Lleida: ni blancs ni negres, però espanyols*. Edicions 62. Barcelona, 1984.

[86]VILADOT i PRESAS, A.: Op. cit. DÍAZ i ESCULIES, D.: Op. cit.

[87]VILADOT i PRESAS, A.: Op. cit. p. 189.

De fet, a Lleida, el FNC es convertí durant la dècada dels anys 50 en l'únic nucli resistencialista, si bé poc nombrós, de caire polític. Una presència que compartí amb entitats cívico-culturals i religioses que agafaren el relleu de la militància resistencialista.

Això obliga, doncs, a analitzar l'oposició al règim en tota la seva complexa heterogeneïtat i el seu continu moviment. Per tant, en abordar el seu estudi, aquest no pot quedar reclòs a les accions d'organitzacions polítiques i sindicals, sinó que cal també endinsar-se en aquelles iniciatives, empreses des d'entitats cívico-culturals o religioses i que, tot i que tingueren especial rellevància a la segona meitat dels anys seixanta, començaren a bastir-se als anys cinquanta.

I és d'aquesta manera que hem repassat diverses iniciatives que, agafant com a "límits" les dates de 1953 i 1972, tingueren lloc des de la revista "Labor", l'Orfeó Lleidatà, l'Alliance Française, la casa de Crist Rei, el Sícoris Club, l'Esbart Màrius Torres del Sícoris Club, les Congregacions Marianes i el Club Esportiu Huracans.

Aquest activisme cívico-cultural fou endegat, fonamentalment, per sectors intel.lectuals, professionals liberals, i membres de la petita burgesia, els quals, alhora, havien desenvolupat una xarxa relacional entre les diferents entitats que havia facilitat i promogut accions.

Creiem que, molt possiblement, aquesta interrelació era fruit i reflex de la feblesa d'aquella societat lleidatana. És a dir, l'establiment d'aquesta mena de xarxa podia tractar-se d'una estratègia, segurament que inconscient, per tal de tenir una certa força i aconseguir establir continuïtats, cosa no sempre gens fàcil.

En aquest sentit, ens trobem amb una generació de "grans" -Lladonosa, Porta, Vallverdú, Miquel, Farreny, Gabernet...- que havien influït decisivament en un grup generacional posterior -Roure, Auqué, Colell, Terrado...- i també en el següent -M. Lladonosa, Maurel, Siurana...-. Per tant, tot i que és evident que hi ha continuïtats, aquestes no són linials, ja que es produeix una mena de "salt".

Una consideració que creiem que s'imbrica en tot el que hem dit fins ara és que la història de l'antifranquisme és, inevitablement, una història esbiaixada, fragmentada, i que creix i es desenvolupa de manera sincopada. Ho comporta, de fet, la seva pròpia naturalesa.

Per tant, és necessari remarcar que la història de l'antifranquisme a Lleida ha tingut, ja des de 1939, diferents escenaris, diferents formes de lluita i, en definitiva, diferents protagonistes.

Partint d'aquesta consideració, i després d'haver vist les diverses "experiències" que tingueren lloc en la dècada dels anys seixanta, s'imposa la conclusió que, de totes les expressions resistencialistes, el PSUC fou, sens dubte, el catalitzador, gairebé exclusiu, de tot el moviment clandestí en aquests anys, ja que, de fet, és l'única força amb estructura orgànica a la ciutat, cosa que no significa que sigui l'única amb presència.

En aquest sentit, si bé hi ha elements dispersos -militants del FNC, o gent amb tarannà nacionalista decidida a encetar una trajectòria política-, en aquests casos no pot parlar-se d'estructures organitzades ni militàncies en el sentit estricte de la paraula, sinó que més aviat es tracta de tendències i proximitats més o menys sòlides.

En canvi, a finals dels anys seixanta, el PSUC ha aconseguit aglutinar prop d'uns 100 militants a la ciutat de Lleida, xifra gens menyspreable dins una societat tan constrenyuda com la lleidatana. Sense oblidar els petits però força actius nuclis de les localitats del Pont de Suert, la Pobla de Segur i Balaguer, fonamentalment.

Alhora, un aspecte important de ressaltar és que el PSUC a finals de la dècada ha aconseguit introduir-se en segments socials molt diferents, ja que, per primer cop, professionals fills de la classe mitjana, amb estudis universitaris, inicien el seu camí antifranquista, en aquest cas de la mà del partit dels comunistes.

Aquesta consideració, més els diversos paisatges socials on s'ha establert el PSUC, fa que aleshores disposi d'una cobertura difícil d'igualar.

No obstant això, malgrat l'interclassisme subratllat, la gran base social aconseguida pel PSUC durant aquests anys serà a través del moviment obrer, constituït en les Comissions Obreres. Les seves accions reivindicatives, força grupusculars en els primers anys, aniran augmentant fins arribar a la notable mobilització del 1970, simbolitzada en les lluites a l'empresa de "Fomento de Obras y Construcciones", exemple que suposà, sens dubte, un salt qualitatiu respecte a conflictes anteriors.

I així com, des d'un punt de vista estrictament polític, podem dir que la lluita antifranquista oberta s'enceta a partir de 1972, sindicalment creiem que no se segueix la mateixa temporització ni el mateix ritme. El punt d'inflexió que marca una forta embranzida en el moviment obrer és el 1970, circumstància que ens porta a considerar que les CCOO es convertiren, en moltes

ocasions, en la punta de llança de la lluita clandestina.

Seguint amb aquesta qüestió, és obvi que el sector de la construcció fou el capdavanter i gairebé el protagonista absolut de la conflictivitat laboral durant aquest període. Això no fou casual. El creixement econòmic en diversos ordres que tingué lloc en aquests anys queda, d'alguna manera, simbolitzat en el sector de la construcció, amb una ingent mà d'obra treballant-hi i, per tant, amb un perfil sòcio-laboral molt determinat.

En aquest sentit, la tipologia de les primeres protestes obreres ve dibuixada per uns conflictes laborals que es donaren en sectors de baixa o nul.la qualificació, amb unes feines marcades per la inestabilitat i unes precàries condicions de treball i seguretat.

En un altre ordre de coses, entre 1971 i 1975 el panorama polític opositor s'amplia notablement, cosa que es produeix no sols quantitativament sinó també qualitativament.

Per tant, no només s'han de tenir en compte les incorporacions dins l'antifranquisme, materialitzades en el Bloc Popular de les Terres de Lleida (després RSDC), en Convergència Democràtica de Catalunya des de 1974, en el "grup" de Simeó Miquel, etc., sinó que, a més, les seves estratègies d'actuació canvien respecte a les de formacions polítiques ja existents, és a dir, el PSUC. I així, aquestes forces "emergents" no formen part d'aquella clandestinitat, tan hermètica i oculta, en què es movien els comunistes, respecte dels quals desitjaven distanciar-se.

Alhora, aquesta ampliació anà acompanyada de la incorporació de nous escenaris de contestació. Els col.legis professionals, que hem exemplificat en el cas

del Col.legi d'Advocats, han de ser un punt de referència en aquesta última etapa del règim franquista.

Amb tot, a les portes del postfranquisme, són uns grups numèricament molt escassos. La presència del PSUC dins l'àmbit antifranquista continua essent, sens dubte, hegemònica. No sols quantitativament, sinó també pel que fa a la seva capacitat operativa, la qual cosa fa que experiències com l'Assemblea de les Terres de Lleida s'identifiquin plenament amb els comunistes. Sense oblidar, igualment, la patrimonialització que exerceixen sobre les Comissions Obreres.

D'altra banda, els protagonistes dels nous models de lluita política són, fonamentalment, elements pertanyents a les classes mitjanes i professionals liberals en nombrosos casos, que, ideològicament, són propers o s'identifiquen amb la democràcia-cristiana i la socialdemocràcia. De manera molt significativa, majoritàriament procedeixen d'aquelles entitats que, en la dècada dels anys seixanta, havien desenvolupat una certa cultura de caire resistencialista.

Respecte al PSUC, és ben cert que, amb una clara voluntat interclassista, també comptava en les seves files amb elements de diversos segments socials, la qual cosa li atorgava una singular heterogeneïtat. Tanmateix, tal com ja hem comentat anteriorment, la seva base social es nodreix, bàsicament, dels sectors populars, on els obrers (entre els quals destaca el sector de la construcció) segueixen essent el grup més nombrós.

Lligat amb aquesta darrera consideració, cal assenyalar que les CCOO continuen essent, des de la clandestinitat, els que duran a terme les accions més contundents de protesta, a la vegada que també afegeixen noves plataformes de lluita representades, en aquest cas, per les mobilitzacions veïnals. L'augment de la

conflictivitat obrera a través de les diverses accions de solidaritat, l'extensió de les vagues (sectors de la construcció, sanitat, tèxtil, metal.lúrgia...) i la tasca propagandística desenvolupada fan que siguin, sens dubte, els capdavanters en la lluita antifranquista d'aquests últims anys (malgrat els intents -fallits- d'obrir-hi esquerdes). Les mobilitzacions aconseguides amb motiu de la vaga a l'empresa "Cubiertas y Tejados" són l'exemple per excel.lència d'aquesta qüestió.

Alhora també, i com a conseqüència d'això, foren el col.lectiu que patí de forma més directa les diverses modalitats de repressió exercides. En aquest sentit, només cal recordar les detencions, els acomiadaments i l'existència de "llistes negres" aplicades sobre els principals dirigents obrers.

Una qüestió que creiem que mereix especial rellevància és la que fa referència a les divisions existents en el si de l'antifranquisme, paradigma de les quals fou l'Assemblea de les Terres de Lleida, la qual, força mediatitzada pels comunistes, no aconseguí atreure, si més no significativament, els sectors de la democràcia-cristiana i la socialdemocràcia, circumstància que ens obliga a recordar, un cop més, la fragmentació i la desarticulació inherent a l'antifranquisme. Una consideració que, d'altra banda, és d'obligada referència per entendre les actituds viscudes ja en el postfranquisme.

Amb tot el que hem dit fins ara, es deriva que l'antifranquisme no és un concepte linial ni uniforme. No hi ha un projecte global en la lluita contra el règim, fet que no significa la no-existència de certes continuïtats històriques, que hi són, però que comporta la manca de referents col.lectius.

Connectat amb aquesta qüestió, cal parlar, doncs, de diferents formes de lluita, expressades en diferents espais i temps, que, alhora, foren dutes a terme per diferents protagonistes pertanyents a segments socials distints. Per tant, l'antifranquisme es reformula en funció de qui el "duu a terme".

No obstant això, hem de tenir cura de no potenciar excessivament la significació d'una oposició que, en molts casos, només fou testimonial ja que fou realitzada per grups molt reduïts mentre la majoria de la població romania passiva.

Això ens conduiria a analitzar aquelles actituds limitades a l'àmbit domèstic, difícils, però, d'avaluar i valorar en la seva justa mesura.

Tanmateix, aquests elements s'escaparien del terreny específic de la resistència ja que fou més aviat una demostració de passivitat, no de rebuig. Una passivitat que -reiterem- va ser present en bona part dels segments socials que configuraren el teixit social lleidatà.

D'altra banda, aquesta oposició no va constituir una alternativa de lluita política durant bona part de la història del règim. Les diverses forces polítiques i expressions que hem resseguit no van enfonsar el règim, ni a nivell general, ni a nivell local, tot i que a partir dels anys seixanta i de manera més intensa en els anys successius, aconseguiren obrir escletxes importants.

No volem acabar aquest treball sense incidir en el fet que pertànyer a una organització -sobretot pel que fa a la clandestinitat més subterrània-, realitzar accions, ja fossin d'assistència a les reunions, repartir propaganda, connectar amb vells companys, etc. implicava estar subjecte a molts condicionants, fins i tot relatius a la vida privada.

Així, per exemple, calia reduir les relacions quotidianes a la mínima expressió per tal de no aixecar sospites i comentaris i en ocasions era necessari mentir tant en els àmbits de les relacions personals com en els professionals. Sense deixar de tenir en compte la vessant emocional, amb els corresponents temors i la por que comportaven determinades accions. És el que Gregori López Raimundo anomena, en el seu llibre de memòries, la "síndrome de la seguretat".[88]

Calia evitar, tant com fos possible, "fugues" a l'hermetisme emocional a què es veien sotmesos. La intromissió de la lluita clandestina en les parcel.les de vida personal arribarà a extrems, per exemple, d'endarrerir casaments o decidir tenir fills i esperar, així, moments més oportuns.

En definitiva, calia donar prioritat absoluta a la seguretat. S'imposava, per damunt de tot, l'assumpció del principi de realitat, la qual cosa comportava no sols tenir precaució, sinó una gran dosi de contenció. Una emoció que podria ser entesa com la imposició d'una mena d'autorepressió en la vida privada, continuadora de la repressió derivada de la violència política.

---

[88]LÓPEZ RAIMUNDO, G.: Op.cit. Val a dir que els llibres de memòries ens ofereixen unes visions que difícilment arriben a ser copsades pels historiadors mitjançant l'estudi de dades, informes o llistes de militants. Un excel.lent exemple ens ve donat a través de les memòries de G. López Raimundo en què, a més d'oferir-nos les seves opinions sobre la trajectòria del partit i dels esdeveniments internacionals més rellevants que afectaren incisivament el PCE i el PSUC, ens facilita detalls de la seva vida personal quotidiana realment corprenedors entre els anys 1947 i 1951 que assumí la màxima responsabilitat com a delegat del Comitè Central del PSUC a l'interior.

Moltes d'aquestes pautes de conducta realitzades en la clandestinitat més contundent deixaren seqüeles. Encara ara, en força ocasions, a alguns dels informants els ha costat de parlar de fets i situacions que aleshores es consideraven secretes o confidencials. Situació que es veu agreujada en els casos que es produïren detencions, amb els apallissaments i les tortures conseqüents.

En definitiva, el pas del temps no ha aconseguit superar les reticències, circumstància que ens porta a concloure que, si bé la clandestinitat té caràcter temporal i aquesta finalitza amb el canvi de règim, mai no és possible posar fi a la clandestinitat des d'un punt de vista individual.